

YÖN

**Başbakan
inönü'nün
söylemedikleri**

BİLDİRİ

İlk sayısı çıktığı günden itibaren YÖN okuyucuları, telgraf ve mektuplarla müraacat ederek imzalarının bildiriyne konmasını istemişlerdir. Gelen imzaları ve mektupları sırası ile yayınlamaya bu sayımızda da devam ediyoruz. Yer darlığı dolayısıyla bu sayımıza koyamadıklarımızı ve daha sonra gelenleri önümüzdeki sayılarda yayımlayacağız.

Diğer taraftan, Bildiri'ye imza koyan okuyucularımızdan bazıları, şu veya bu noktadan daha fazla açıklanmasını istemektedirler, sorular sormaktadırlar. Çok az sayıda olmakla beraber, Bildiri'ye katılmadıklarını yazanları ileri sürülen fikirlerle karşı cephe alanlar da vardır. YÖN önümüzdeki sayılarından birinde bu noktaları tartışma konusu yapacak ve çeşitli görüşlerin daha iyi belirtilmesine çalışacaktır.

Değerli gazetesinin 4 cü sayısında (Karşı Bildirilerin İkinci başlığı altında benim tasarımdan bahsederken (Yön'ün ak dediğine kara demekten beri gitmez) demekle ve bunu isbat için de iki bildiri den aynı ifadeyi taşıyan iki pasajı karşılaştırmaktasınız. Buna eidden ürüldüm. Ben memleketle bir ömür boyu hasretini çektiğim bir fikir hareketine, velev benim yıllarca savunduğum fikre karşı da olsa, kavuşturmaya ümidimle, Bildirinizi sevinerek okudum.

Umdüğüm, sizin de aksini tezin ortaya atılmasından dolayı benim gibi memnun olacağınız idi. Tezler, aksi tezler meydana çıkacak, medeni bir seviye içinde bunlar tartışılacak, belki siz yazıyorsunuz belki de biz, gerek ne ise o anlaşılacak. Halbuki gazetesini kendisine salı yakıştıran ve bizde daima fikirlerin filizlenmesini önlemeye yetmiş alan demagogik yolu tercih etmiş gözüküyor. Sizin bildirisindeki bir pasajın tam tersini aynı ifadelerle belirttik maddemizi, sadece olarak okuyucularınıza (Görüyorsunuz ya, ifadelerinizi alaylar, kelimeleri ters çevirmişler, başka bir şey söyleyemiyorlar, diyecek işi kestirme yolla çözülmek

suretiyle basit bir gazetecilik taktiği kullanmış.

Münakaşadan kaçma ve filiz halindeki fikirleri ezmenin sizin de hoşunuza gitmeyeceğine ve buna tenzül etmeyeceğinize emininim. Şuna da ayrıca emininim ki, demagogiye ve tahsiyatla gitmeden yapılacak fikri araştırmalar ve tartışmalar sonunda hepimizin, hattâ bütün memleketin bir kalkınma felsefesi, amma biza, yahut bizim bünyemizdeki memleketlere mahsus bir kalkınma felsefesi üzerinde birleşmesi mümkün olacaktır. Cepheler teşkil ederek birbirini mühimseneme ve susturma metodlarıyla bir tarafın galebesine çalışmak fikir adamlarına yakışmaz ve böyle bir davranış memleketle büyük zararlar verir. Okuyucularınıza karşı görüşü ifade eden bildirimi aynen vermek, bilmem dâvanıza aykırı mı düşer? Hiç birimiz kapı kaçtı şeklinde fikrinizi galebe çalması peşinde olmamalıyız. Fikirlerimizin Terihi, sosyal, ekonomik dayanak noktaları olmasın lüzum. Ben, meselâ, otuz küsur seneden beri savunduğum ve mücadelesini yaptığım bir fikrin, ki Bildiri tasarımda özetini bulmuştur, istinat ettiği temelleri yine bu tasarımda ortaya koydum.

Size 1951 de mebus İken Meclise sunduğum Milletçe Kalkınma Kanun teklifini de taktim ediyorum. Şüphesiz sizin de dayandığınız temeller var. Tenkidlerinizi bunlara dayanarak yapamaz mıyız?

Derin saygılarımla,
Handi BAŞAR

★

Size bay diye hitabediyorum. Her halde bay olmamız gerekir. Zira: Bu günkü İktisadi keşmekeş içinde mutlu sızlığı kâfirler gibi kırdıran sosyal gerçekleri çekilmeden vaz etmesi bakımından bence Kur'an-ı kerimden sonra gelen YÖN gibi yararlı bir dergiyi çıkarmak cesareti ancak erkeklere vergidir.

Bu fikir mücadelesinde hayatın bahasına bile olsa sizlerle omuz omuza olacağımı bildirmek şerefini bana çok görmeyin. Gerek aydınların ortak bildirisine.

de gerekse dergisinin genel tutumunda sizlerle hemfikirim.

Ayhan SAĞLAM
(Topçu Östeğmeni)

★

YÖN'ün çıkışı Türkiye'mizde yeni bir fikrin doğuşunu ve yıllardır kilitlenen ağızların açıldığını müjdeledi.

YÖN realist, cesur, gayesini bilen ve gayesine uygun YÖN'e yürülmesini bilen bir mecmua olarak okuyucunun karşısına çıktı. YÖN'ün aydınların emrine tahsis edilmesi ve bir fikir form'u olması, fikriyat sahalarında büyük bir devrimdir.

Muayyen bir fikri kendisine bayrak edinerek öz çıkarımın üstünde büyük bir aydın kitlelerin temsilciliğini yapan YÖN'ün her sınıf insanın alâkasını çekmesi, temsil ettiği fikrin Türkiye'mizde görüldü alâkasını bariz bir delildir.

Muazırları her mahallede beşer onar milyon yaratın felsefeyin varisleri olduklarından ehemmiyeti haliz deşildirler. XX neî asrın ikinci yarısında halâ öyle bir ekonomik sistemin Bayrak taşıyıcı yapacakları herkeşin malûmudur.

YÖN'ün ortak bildirisine bütün kalbimle inanıyor ve fikri hayatım boyunca müdafaa edeceğime yemin ediyorum.

Mustafa SAYILI
(Gümrük ve Tekeî Bakan-
lığı, Hukukçu)

★

Mezun ettiğim çok zeki 20 öğrencimi çoban yaptım. Zira onlar için her kapı kapalı. İşte bunun vicdan azabı içinde kıvrılarak bu satırları karaladım. YÖN'ün ilk sayıdaki aydınların müşterek bildirisine bütün kalbim ve benliğimle işliyorum.

Hüseyin GÜRSOY
(Öğretmen)

İMZALAR

ENVER ZİYA KARAL (Ordinaryüs, Profesör, Tarihçi, Kurucu Meclis Anayasa Komisyonu Başkanı), H. MEHMET ATEŞ (İstanbul Hukuk Fakültesi öğrencisi), ALI CUMHUR (İstanbul Hukuk Fakültesi öğrencisi), MEHMET TEZELER (İstanbul Hukuk Fakültesi öğrencisi), MAHMUT MİNCAN (İstanbul Hukuk Fakültesi öğrencisi), TURAN KADIRADA (İstanbul Hukuk Fakültesi öğrencisi), ENVER DURSUN (İstanbul Hukuk Fakültesi öğrencisi), SALİH GÖRGÜLÜ (İstanbul Hukuk Fakültesi öğrencisi), MEHMET PIŞKIN (İstanbul Hukuk Fakültesi öğrencisi), ÖMER ALTINDAŞ (İstanbul Hukuk Fakültesi öğrencisi), KAPLAN İYİGUN (İstanbul Hukuk Fakültesi öğrencisi), MUSA TAPA CİNSAR (İstanbul Hukuk Fakültesi öğrencisi), İ. HAKKI KUCOĞLU (İstanbul Hukuk Fakültesi öğrencisi), HASAN HAL HAPUT (İstanbul Hukuk Fakültesi öğrencisi), ERDOĞAN GÜR BÖZ (İstanbul Hukuk Fakültesi öğrencisi), ERTOĞRUL DEMİR CAN (İstanbul Hukuk Fakültesi öğrencisi), FARUK TOK (İstanbul Hukuk Fakültesi öğrencisi), ESİN ÜÇÜNÇÜOĞLU (İstanbul Hukuk Fakültesi öğrencisi), TUNGA UNGUN (İstanbul Hukuk Fakültesi öğrencisi), İLİM USEKES (T.C.D. İstanbul anbar yellerinden), OSMAN DEMİR (Sağlık memuru), HÜSEYİN PALA (İnsanî fen memuru), TACETTİN UNLU (Avukat), ER DOĞAN MOHOCU (İstanbul Hukuk Fakültesi Ticaret Hukuku asistanı), PERTEV BİLGİN (İktisat Fakültesi Maliye asistanı), AYDIN AYBAY (İstanbul Hukuk Fakültesi Tıp asistanı), ERGUN KOKNAI (Mimar), ALİ DİLER (Doköratör), OSMAN TUNÇYILDIZ (Sualci), NURİ OYLUM (İ. U. İkt. Fak. öğrencisi), NAZMİ ÇAKIR (Kaçuk beisi), YEKSEL GÜLSEN (Gazeteci), AHMET KISLALI (Gazeteci), KEMAL SÜLKER (Gazeteci), ALİ HİKMET KORKMAZ (Gazeteci), OKAN BAYER (İşç), YALCIN ÇERİDOĞLU (Huk. Fak. öğrencisi), İLHAMİ UCA (İst. Huk. Fak. öğrencisi), HURHAN UCA (İst. Atatürk Lisesi öğrencisi), YEKSEL ARTAN (Yıldız Teknik Okulu öğrencisi), HAKKI BL BER (İst. Huk. Fak. öğrencisi), MUSTAFA VURAL (İst. Huk. Fak. öğrencisi), SADEDDİN ŞENGÜL (Öğretmen), SERİM YUKTÖREN (Mount Holyoke Koleji, Siyasal Bilimci), DOĞAN ANDOZEL (Huk. Fak. öğrencisi), A. RASİM GÖRNEK (İngilizce öğretmen), SUREYYA TOK (Öğretmen), MUSTAFA SAYILI (Gümrük ve Tekeî Bakanlığı hukukçularından), MAİDE ÖRÜC (A. D. Fık Fakültesinde Dr. Asistan), MEHMET ÇINAR, İYİOĞLU (Tornacı), AYHAN SAĞLAM (Topçu Östeğmeni), SAİM ÖRÜC (Doktor), FERİT ERDOĞAN (Bankacı), NEVZAT ERDEM (Aşahay beşevası), AYHAN GURAY (İst. İkt. Fak. son sınıf öğrencisi), NİHAT ÖZER (Cumhuriyet Servis Yardımcısı), SİPİRİ YILDIZ (Üniversite öğrencisi), ÖZCAN ARKIN (Üniversite öğrencisi), İBRAHİM UNLU (Bakkestik Davae tahsiyet muhtarı), ÖZDEMİR KIZILYAN (İ. U. İktisat Fakültesi öğrencisi), HASAN ŞEVKİ ERTÜRK (İ. U. Hukuk Fakültesi öğrencisi), NACİ DÖR (Ankara Hukuk Fakültesi öğrencisi), SUREYYA KAHRAMAN (Öğretmen), AHMET SALTİK (İ. U. Sosyal Bilimler öğrencisi), Z. BASAN KIZILKAYA (Güncel Sağlık memuru), NURİ ÇELİK (T.T. memuru), AYHAN DOĞANAY

Basından AKIS

Türkiyede, 27 Mayıs sonrası büyük hâdisesi, çok kimsenin sandığı gibi ne İkinci Cumhuriyettir, ne Koalisyon Hükümetidir, ne bir yeniden askeri darbe, öteki ilk darbenin intikamı peşinde koşan iki küçük ve basit görüşlü kilitin çıkardığı gürültüdür. İçinde yaşadığımız topluma geniş bir açıdan bakıldığında zaman kolaylıkla görülecektir ki, Türkiye'de 27 Mayıs sonrası büyük hâdise sol fikirlerin su usüne çıkması, teşkilatlanması, harekete geçmesi olmuştur. Millî Birlik İdaresi devrinde kapalı kapılar arkasında, salonlarda konuşulan, bir salon sosyalizmi halinde ekantriklikten hoşlanan fıkrâ yazarların sütunlarına intikal eden bu fikirler İkinci Cumhuriyetle birlikte iyi niyetli, bilgil, kültürlü ve gerçekçi mükemmelen yetişmiş düşünürlerini bulmuştur. Bunlardan bir grup, haftalık Yön gazetesinin etrafında toplanarak görüşlerinin savunmasını yapmaktadırlar. Yarı, düşünürlerin yanında, yahut onların içinde hareket adamları belirecek ve adı ne olursa olsun, bir sosyalist parti Türk siyasi hayatına girecektir. Hâdiselerin tabiatı ve istikameti bunu göstermektedir.

Yön'ün bir teşhis, AKIS'in — kendi tabiriyle — sosyalist fikirleri hiç de sempatik bulmadığıdır. Bu teşhiste, bir kelime hatası vardır. Sosyalist fikirler, çok sempatik fikirlerdir. Zaten, bilhassa genç aydınlar üzerinde, kısa vadede kuvvetli tesir yapmaları bu sevimlilikleri sayesinde. Sosyalist fikirleri, bir büyüleyici, şihirli tarafları bulunduğunu inkâr imkânı yoktur. Yalnız bizde değil, her demokrasî memleketinde aydınlar yetiştirme çağında sosyalistler. Ancak olgunluk çağına geldiklerinde, kanlarının deliği durulduğunda ve hâdiselere daha dikkatle, daha serin şekilde, tecrübelerin ve oturmuş kühürlerinin ışığı altında baktıklarında gerçek inançlarını bulmaktadırlar.

AKIS, sosyalist fikirleri çok sempatik bulmaktadır. Böyle bir ceyyanın iyi ve kıymetli ellerde, bilhassa genç aydın çevrelerde taraftar bulmasını bir sevindirici hâdise olarak karşılamaktadır. Bu fikirler, toplumun makul ve hayırlı istikametlerde gelişmesini önlemek isteyen ve bir tesire sahip bulundukları muhakkak anlayışlar, dar görüşlü kapalı çevrelere karşı panzehirin en mükemmeli ni teşkil etmektedir. Bu bakımdan, sosyalist fikirler gibi sosyalizm cereyanı da Türkiye için, tehlikeli olmak bir yana, faydalıdır. O nokta üzerinde, AKIS'in tutumu açıktır. Hele, bu cereyanı bolşevik edebiyatı gibi gösterip lekeleye çalışmalarını katışında, AKIS Yönün yanındadır.

Amma, Yönün teşhis esas itibarıyla doğrudur. AKIS, sosyalist fikirleri, onun yeni ateşli sâhplerinin aksine, bu memleketin derdleri için bir tedavi vasıtası diye görmektedir. Hele bir şihirli değnek? Asla.

Metin TOKER

Yayımlanmayan mektup

Şu satırlar, «Düşünen Adam» dergisinin son sayısında yayımlandı:

«Abdullah Çavuşoğlu genç bir mühendisli. «Yön» dergisinin ilk sayısında neşredilen bildiriyi görmüş, hoşuna gitmişti. Hemen kaleme sarılarak tasvip ettiği bildiren bir mektup yazdı ve Yön dergisine gönderdi. Fakat, daha sonra diğer yazıları ve diğer sayıları gördü. Ne kadar yanlış bir yol tuttuğunu anlamıştı. Fakat işi işten geçmiş, adı Yön'de neşredilmişti. Yapılacak tek şey vardı, öznesini geri almak. O da dergiyi İkinci mektubu gönderdi ve beklemeye başladı. Acaba bu mektubu da neşredebilecekler miydi?»

Yazının altına yüksek Mühendis Abdullah Çavuşoğlu'nun YÖN'e yazdığı ve «Bildiri» dedi imzasını geri aldığı bildirilen 6 Ocak 1952 tarihli mektup da konusudur.

YÖN, bu mektubu niçin yayımlamadı? Çünkü, Abdullah Çavuşoğlu, bizat idarehanemize kadar gelecek mektuba yayımlanmamasını istedi ve şu yeni mektubu bıraktı: «Bildiri haberkendeki imzayı geriye almayacağımı saygılarımla bildiririm.

Yüksek Mühendis
Abdullah Çavuşoğlu

HAFTALIK FİKİR VE SANAT GAZETESİ

(BASIN AHLAK YASASINA UYMAI TAHHÜT ETMİŞTİR)

İmtiyaz sahibi ve mesul müdür: DOĞAN AVCIOĞLU

İDAREHANE: ATATÜRK BULVARI 137/8
BAKANLIKLAR — ANKARA.
Telefon: 12 72 00 ★ İstanbul Bürosu: Mollafenari
sokağı 32 Cağaloğlu. Telefon 22 93 15 ★ Dizilip
basıldığı yer: VATAN Gazetecilik ve Matbaacılık
T.A.Ş. — İSTANBUL.

ABONE: Yıllığı (52 sayı) 30 T.L., altı aylığı
(26 sayı) 20 T.L., üç aylık (13 sayı)
12:50 T.L.'dir. Öğretmen ve öğrencilere indirimli
abone tarifesi: Yıllık 40 T.L., altı aylık 20 T.L.,
üç aylık 10 T.L.'dir.

İLÂN: Beher sütunda santimetresi 25 T.L. dir.
1, 2, 4, 5 ve orta sayfalara ilân kabul
edilmez. Renkli ilânlar özel tarife ve pazarlığa
tabidir. Devamlı çıkacak ilânlar için özel anlaş-
malar yapılır. İlanlardan dolayı hiç bir mes'uliyet
kabul olunmaz.

YÖN, 24 Ocak 1962

BAKIŞ

İNÖNÜ'NÜN KONUŞMALARI

Rejim ve Atatürkçülük

S ayın İnönü çok partili rejimin içten gelen, tesirli bir savunmasını yaptı. Savunma, rejimin ancak Başbakanın kuvvetli kişiliği ve prestiji sayesinde ayakta durabildiği hakikatini unutturacak kadar gü-zeldi.

Konuşma, dün kadar Menderes'in şiddet tedbirlerine methiye yazan çevreler tarafından alkışlandığı halde, uzun yıllardır İnönü'nün saflarında çok partili hayatı kurtarmak için didinen Atatürkçü yazarların birçoğu üzerinde beklenen tesiri yapmadı. Buna sebep, Atatürk ilkeleri ve çok partili hayat arasında kendini gitikçe daha fazla hissettiren çelişmelerdir.

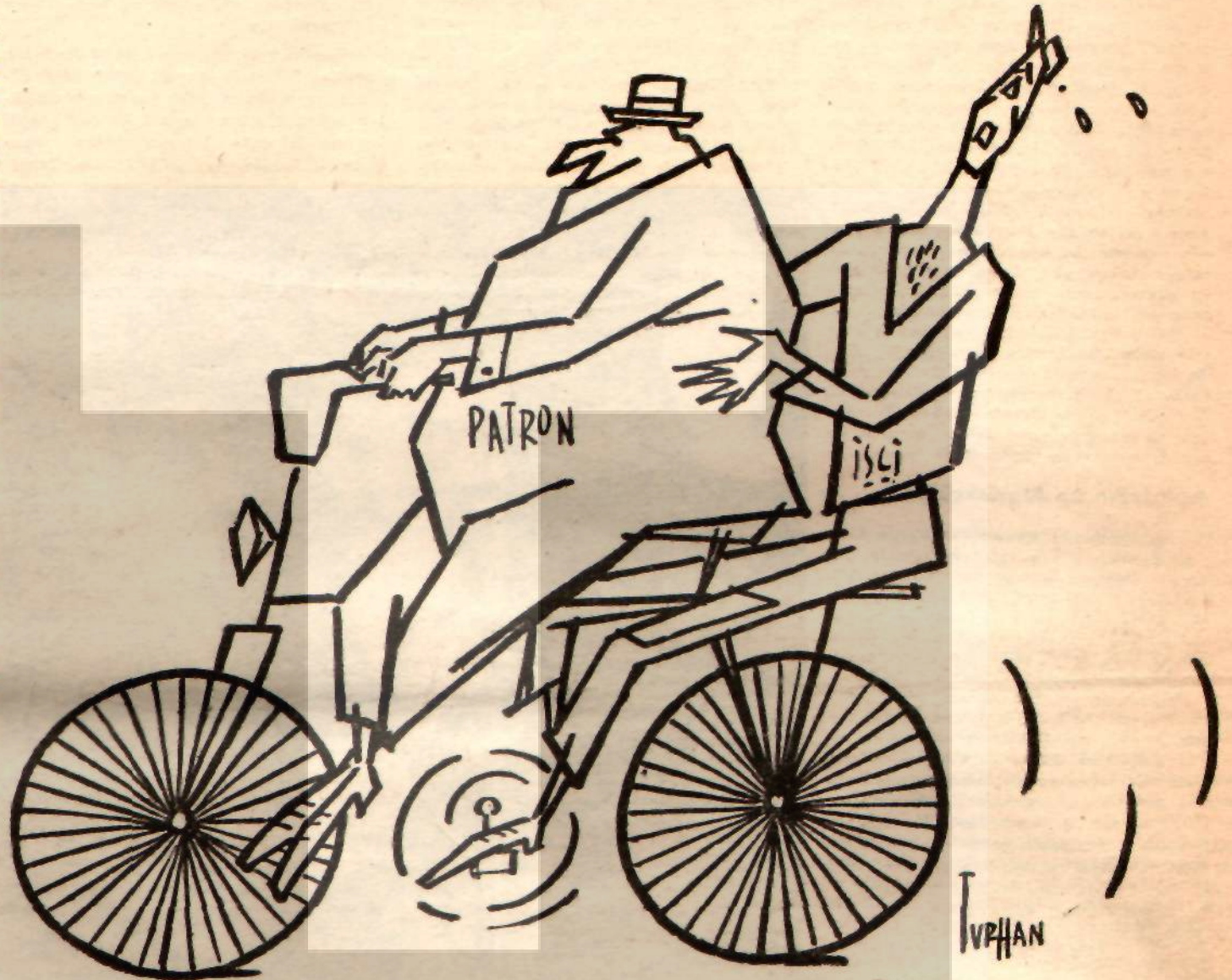
Onyediy yıl önce, çok partili hayata geçiş, halka bir dereceye kadar sesini yukarı-lara hissettirebilmek imkânını verdiği için, güpühsüz, ileri bir adım olmuştur. Fakat yeni sistem, aynı zamanda, devrimciliğin paydos borusunu çalmıştır: 1945 te çıkartılan Toprak Reformunun uygulanmadan rafa kaldırılmasından, Dünya Harbine rağmen büyük bir imanla yürütülen Köy Enstitüleri hamlesinin yüzüstü bırakılmasından, Devletçiliğin terk edilmesinden, orman davasının unutulmasından ve din istismarcılığından, çok partili sistem sorumludur. Bu sistem, devrimcileri tasfiye ederek ve alabildiğine muhafazakâr siyasi kuvvetleri ön plâna geçire-rek, ileri gidişi kösteklemiştir. Fikir alanında da en ağır sağ fikirler serbest bırakılarken, en mütedil sol fikirler susturulmuştur. Bu açıdan, çok partili hayat, Atatürk devrimlerine karşı bir tepki sayılabilir.

Rejimin, iktisadi ve sosyal bakımdan da bilângosu parlak değildir: Enflasyon, çok partili hayatın kaçınılmazı çok güç olan bir hastalıktır. Sistem, oevlet gelirleri üzerinde azaltıcı, giderleri üzerinde arttırıcı bir tazyik yaratarak, ekonomiyi dengesizliğe doğru itmektedir. Enflasyonun yaptığı tahribat ise, üzerinde durmaya lüzum olmayacak kadar ortadadır.

Tek kelime ile, çok partili sistem, halkı değil, eşrafı iş başına getirmiş, üstelik devrimci zümreleri ve fikirleri tasfiye etmiştir. Bu yüzden, Batı memleketlerinde en ileri reformlara imkân veren siyasi mekanizma, memleketimizde, muhafazakârlığın bekçisi olmuştur. Mekanizmanın işleyişinde bir sakkatlığın bulunduğu muhakkaktır. Fakat, Sayın İnönü meselenin bu tarafı ile ilgilenmemektedir. Halbuki, kütülcere ve devrimci kuvvetlere serbestçe teşkilatlanma imkânını ve fikir hürriyetini getirmek partiyile taraftarı bulduğumuz bugünkü sistemin yaşaması, Sayın İnönü'nün de haklı olarak belirttiği üzere, iktisadi ve sosyal kalkınmamızı başar-masına bağlıdır. Rejim, bugünkü görünüşü ile bunu başaracak güfte gözükmemektedir. Milletın temsilcilerinin af, Avrupa Konseyi, ödenekler gibi meselelerle ve mahallî soru-larla fazla uğraşması, bu konuda hayale yer bırakmamaktadır. Gerci Sayın Başbakan da hedefin, hızlı iktisadi kalkınmanın sağlanma-sı ve sosyal adaletin gerçekleştirilmesi oldu-ğuna söylemektedir. Fakat, bırakalım tatbi-katta karşılaşılabilecek sayısız güçlükleri, Baş-bakanın meseleyi ele alış tarzı bile, bu gâ-yelere erişilebileceği ümidini vermemektedir.

Hangi sosyal adalet?

S oyal adalet meselesini ele ala-lım: İşçi taleplerini önlemek mak-sadiyle memur zammını sistemin mantığına uygun şekilde geri bıraktıktan sonra piyasayı canlan-dandırmak için varlıklı zümrelere yatırım in-dirimini ve diğer çeşitli vasıtalarla avantajlar sağlama yoluna gidişken, sosyal adaletten konuşmak biraz garip kaçmaktadır. Fakat buna şaşmamak lazımdır. Bugünkü iktisadi sistem ve yürütülen iktisadi politika, sosyal adaleti sağlayacak nitelikte değildir. Hem özel teşebbüsü geliştirmeye, hem de sosyal adaleti gerçekleştirmeye çalışmak, az geli-miş bir ülkede çelişik iki gayedir. Sermaye birikiminin çok düşük seviyede bulunduğu bir toplumda, özel teşebbüsün gelişmesi demek, düşük ücret, fazla kâr, bol sayıda mil-yoner ve biraz da enflasyon demektir. Özel teşebbüse dayanan ileri Batı ekonomilerinin

durumu bizi aldattı. Oralarda sosyal adalet, çalışanların asırlar süren ıstırapları pa-hasına, ancak istihşâl seviyesi yükseldikten sonra gerçekleştirilebilmiştir. Bugünkü Tür-kiyede ise gelir dağılımındaki adaletsizliğin artması, özel teşebbüsün gelişmesinin temel şartıdır. Bu düşüncenin gerçeği tam aksettir-medığı iddia olunsu bile, sosyal adaleti ger-çekleştirmek için, kimsenin aksini iddia ede-miyeceği ve derhal ele alınması gereken me-seleler de vardır. Bu meselelerden biri, zir-raî pazarların kötü işlenmesi yüzünden müs-tahşilin istismar edilmesidir. İşte, bütün me-selesi ortadadır: Bu yıl, ufak bütün müs-tahşilin hakkı olan 40 — 50 milyon lira, zaru-ret içinde bulunan çiftçiyi önceden bağlayan istismarcı mutavassıtın cebine girmiştir. Şe-hirlerde ekmek, süti, sebze ve meyva gibi zaruri ihtiyaçların karşılanması, müstehşilin insafsuzca sömürülmesine yol açmaktadır. Gelmiş geçmiş bütün hükümetler, bu duru-ma seyirci kalmaktadır. Başka bir mesele, mesken politikasındaki başıbozukluktur. Uz-manlar, yıllardır arsa spekülasyonunu önleme-dikçe ucuz mesken davasının çözümlenmeyeceğini, ciddi bir mesken ve gebirelilik politikasının temel şartının arazinin devlet tarafından kontrol-lü olduğunu yazmaktadır. Fakat hükümetler-de bir kıpırdama görülmemektedir. Diğer bir dâvâ, vergi sistemindeki korkunç adalet-sizliktir. Vergi yükü, kazançları emeğe da-yanan, dar gelirlî sınıfların üzerine yığılmış-tır. Durumun, mutlaka düzeltilmesi lazımdır.

Bütün bu noktalarda en ufak tereddü-de yer yoktur. Fakat Sayın Başbakan, toprak ısılahtı, iyi tohum v.s. gibi teferruata indığı halde, sosyal adaletin yukarıda sayılan temel

meselelerine (muhtemelen bir cins huzuru bozmamak için), konuşmasında yer verme-miştir. Lüks mesken inşaatına sed çekme fik-ri bile, nedense rağbet görmemiştir.

Hızlı kalkınma ve plân

B aşbakanın tavsiyeleri, hızlı bir iktisadi gelişmeyi de sağlayacak nitelikte değildir. Bugünkü iktisadi sistemin hızlı kalkınmayı gerçekleştirip gerçekleştire-meyeceği meselesini bir tarafa bırakalım, Sayın İnönü'nün konuşmasında geniş yer alan zirraî kalkınma dâvâsını ele alalım. Başba-kan zirraatte geniş ve devamlı yatırım zaru-reğini haklı olarak belirtiyor. Fakat zirraî bünneyi değiştirecek köklü reformlara şimdiden başlamadıkça, bu yatırımlar, (zirraî kre-dilerin kullanılmasında olduğu gibi) beklen-en faydayı sağlayamayacaktır. Dağınık tar-lalardan kurulu, çok ufak işletmelere dayanan zirraatimizin ilerleme yoluna girebilmesi-nin temel şartı, istihşâl kooperatiflerinin geli-ştirilmesi için geniş bir kampanyaya giri-şilmesi ve çiftçinin teşkilatlandırılmasıdır. Sanayi ve ticaret alanlarında da, en büyük derd, ufak işletmelerin çok büyük sayıda ol-ması ve bunların süratle artma istikladi gös-termesidir. Bu, kaynakların israfına yol açan ve hızlı gelişmeyi önleyen bir durumdur.

Başbakan, Plânlama Teşkilâtının üzerin-de dikkatle durduğu bu temel meseleyi, gö-rünüşe göre halk etkârına sunulacak kadar önemli bulmamıştır.

Plânlama Teşkilâtının 1962 İhtikâl Prog-

ramında yer alan diğer tavsiyelerin de ne dereceye kadar yerine getirileceği meğhuldür. Başlangıç, görüldüğü kadar başarılı değildir: 1962 Bütçesi, Plânlamanın tavsiyelerinden kısmen ayrılmıştır. Sekizinci kotanın hazırlanmasında teşkilâtın gereken ölçüde fay-dalanılmamasıdır. Keşon barajı meselesi ise, şimdiki kadar hükümete yardımcı olan Bütçe Komisyonunda endişe verici bir zih-niyet değişikliğini ortaya koymaktadır. Bun-ların yanı sıra, bazı İktisadi Devlet Teşekkül-lerinde zararına satışları önlemek için fiat-ların ayarlanması ve personel sayısının azal-tılması, lüks mesken inşaatının önlenmesi gibi tavsiyelerin ne dereceye kadar gerçekle-ştirilebileceği, yetersiz devlet gelirinin arttırılması için neler yapılabileceği merakla izle-necek konulardır.

«Yatırım hacmini arttıracam. Sosyal adalet içinde hesaplı ve plânlı yatırım yap-a-cam» demeden önce, bu gayeleri gerçekleştirecek şartları yaratmak ve gereken fiyatı ödemeye hazır olmak lazımdır. Geniş kütle-lerin tasvibini ve heyecanını kazanmak için de bu tarz davranış lüzumludur. Fakat böyle bir hamle, çeşitli menfaatlere karşı cephe almayı gerektirecektir. Hükümet bu güce ve anlayışa sahip gözükmemektedir.

Bu durumda, ne kadar çok ve ne kadar güzel konuşulursa konuşulsun, makûs talihî yenmek mümkün olmayacak, Sam Amcanın ve biraz da enflasyonun yardımıyla ayakta durabilmek bile, başarı sayılacaktır.

Doğan Avcioğlu

DEMOKRASİ

İnönü konuştu...

Susuzluğu tenkit edilen Başbakan İnönü, geçen haftanın en çok konuşan adamı oldu. Konuşmalar bu hafta da İstanbul'da devam edecek.

Susan Başbakanı tenkit eden yakınları, onun kapalı rejime ve kapalı idareye alışık bulunduğunu, bu yüzden açık politikayı yadigarıydığını söyleyecek kadar ileri gittiler. İnönü, açık rejimlerin faziletlerini uzun uzun anlatan konuşmalarıyla, bu tenkitlerin haklılığını ortaya koydu.

Siyasi, iktisadi ve sosyal alandaki konuşmanın, en ilgi çekicisi ve en tesirli, çok partili rejim ile ilgili idi. Bu konuşmada, insanmış insanı sıcaklığı ve heyecanı vardı. Halbuki, iktisadi ve sosyal meselelerle ilgili konuşmalar, içten gelmiyordu, seğirtti, kuruydu ve lüzumsuz teferruat ile doluydu. Meselâ iktisadi konuşmada, sosyal adalete aykırı olan yer, hayvancılığın geliştirilmesiyle ilgili pasaja kadar uzun değildi! Başbakan, ziratte, toprak işi, iyi tohum v.s. gibi teferruata indiği halde, sosyal adaletle ve gelir dağılımı gibi meselelerde, umumi sözlerle yetinmişti. Türk-İş Temsilcileri meclisinde, sendika liderlerine hitaben yaptığı konuşma da, işverenlerle âhenk içinde çalışın. Anlaşmazlık olursa, sizin de kusurlu davranışınıza bükmede değilim tarzında pedersahlı nasihatlerden öteye gitmedi.

Batıda, işçi liderlerine söylenecek bu tarz sözler, homurtular yaratılabildi. Bizde böyle bir tepki olmadı. Fakat bu nasihatler, Türk-İş Temsilcileri meclisi üyeleri üzerinde, Çalışma Bakanı Bülent Ecevit'in insanmış insanlara vergi olan heyecan ile yaptığı konuşmalar kadar tesir yaratmadı.

Açık rejim ve Atatürkçülük

İktisadi ve sosyal meselelerde kuru kalan İnönü, rejim konusunda coşkundu. Konuşmanın bir yeniliği yoktu; fakat söylenişteki coşkunluk ve azimkâr ifade, dinleyenleri tesir altında bırakacak kudretliydi. Nitekim, kısa bir zaman için de olsa, İnönü rejim konusunda duyulan yaygın endişeleri gidermesini bildi.

Başbakanın konuşmasından önce, ortamta çeşitli dedikodular doluyordu. Ortam, her türlü dedikodunun yayılmasına elverişliydi. Eski iktidar devrini özleyenlerin bir bardak suda yaratıkları devamlı fırtına, çeşitli siyasi ve iktisadi güçlükler de eklenince yaygın bir kötümserliğe yol açmıştı. Rejimin yaşayabileceğine inananların sayısı günden güne azalmaktaydı. Menderes taraftarlarının 27 Mayıs'ı gayri meşru göstermek maksadıyla örgütledi tertipler, sinirli bir hava yaratmıştı. Her gün yeni bir hükümet darbesi haberi ağızdan ağıza yayılıyordu. İnönü'nün de rejimin gidişinden ümitli kesilmiş, yeni çözüm yolları aradığı kulaktan kulağa fısıldanıyordu.

İnönü böyle ortamda konuştu: "Diktatör olmayacağım, diktatör olmak isteyenlerin karşısında" dedi. Sözleri, büyük ümitler uyandırdı. Vatan sathındaki kötümser havayı az çok dağıttı.

Aykırı kuvvetler

Konuşmadan en büyük memnuniyeti duyanlar, dün kadar Menderes'in şiddet rejimini alkışlayan, fakat süngülerin gölgesinde, bir cins hürriyet savunucusu kesilmek için başka çıkar yol bulamayan "aykırı kuvvetler" oldu. 27 Mayıs öncesi meşru, 27 Mayıs sonrası gayri meşru sayılan 27 Mayıs düşmanları, İnönü'nün konuşmasını övdüler. En müfritleri bile ufak tefek tenkitlerle yetindiler. Kimisi, İnönü'nün "ben" diye konuşmasını, sefîlik devrinden kalma anti-demokratik bir davranış buldu. Başkaları, Başbakanın 1945 öncesi devreyi kapalı sistem saymasını hatırlatarak, İnönü'nün eski devirlerini inkâr edecek kadar pişmanlık duyduğunu ileri sürdü. Bir kısmı da "Niye İnönü 27 Mayıs'tan önce bu konuşmayı yapmadı? O zaman İnönü'yü yığın konuşmalarıyla itibâli, kendi yapmadıysa bile, âdeta teğvik etti. Halbuki şimdi itibâle karşıyamıyordur. Ah, bunu önceden söyleseydi, nolurdu!" dedi. Fakat bu ufak tefek tenkitlere rağmen, 27 Mayıs'tan önce şiddetçi, 27 Mayıs'tan sonra sınıfların tehdidi altında hürriyetçi olan çevreler, İnönü'nün çok partili hayatı savunmasını alkışladılar.

Atatürkçü Cephe Bölünme

İnönü'nün konuşmasını ferahlıkla karşılayan ikinci bir grup, Atatürk ilkelerine bağlı olan ve yıllardır karşılaştıkları çeşitli hayal kırıklıklarına rağmen iyimserliklerini kaybetmeyen kimseler oldu. Metin Toprak, Aydın Yalçın, Esin Tâli, Naim Tiralı,

Enil Galip Sandalcı ve daha birçok Atatürkçü yazar, Atatürk devrimlerinin duraklamasından ve hatta gerilemesinden üzüntü duymakla beraber, çok partili hayatı savunan İnönü'nün iyimserliğini tam mânâsıyla paylaştılar. Bu grup herşeye rağmen çok partili hayatın dışında bir çözüm yolu bulunabileceğini düşünmek dahi tutmuyor, sistemin hiç değişse mevcudun en az kötüsü olduğunda tereddüt göstermiyordu. Bu sistem içinde Heri hamleler yapılabileceğine inananlar da eksik değildi. Bunlar, tıpkı İnönü gibi düşünen iyi niyetli ve samimi insanlardı. Halbuki dün kadar aynı saflarda Menderes idaresine karşı savaşan, 27 Mayıs'ın saflarında yer alan ve yeni Anayasasının teminatı altında çok partili hayatın başlamasını savunan bazı Atatürkçüler, İnönü'nün konuşmaları karşısında farklı bir tutum takındılar. Çok partili hayatın bugünkü hali ile, Atatürk devrimlerine karşı olanların ekmeğine yağ sürdüğünü, ciddi bir iktisadi ve sosyal politika yürütülmesine imkân vermediğini ve memleketin geriye doğru gittiğini düşünen bir üçüncü grup, çok partili hayata karşı açıkça cephe almamakla beraber, İnönü'nün iyimserliğinden hayal kırıklığı duyduğunu saklamadı. Bu yolda, Atatürk devrimleri için çok partili hayattan vazgeçile-

Özcan Ergüder, İnönü'nün iyimserliği karşısında isyan etmiştir. Kim dergisi başyazarına göre "Başta 27 Mayıs'ın kendisi olduğu halde son birbuçuk yılda olup bitenlerden milletinin elinde şu kadar maddelik ve şu kadar saygınlık bir Anayasadan başka bir şey kalmamıştır ve o Anayasasının tarif ettiği rejim henüz doğmadan ölmek üzeredir... Bu gidişin sonu, ne karakterde olacağı şimdiden tahmin etmemize imkân olmayan bir diktatörlüktür."

Bu gemi nereye gider? Sayın İnönü fırtınaların zamanla kendiliğinden döneceği, hattâ geminin kendiliğinden limana gireceği fikrindedir. Bu fikri böylesine rahatlıkla ve böylesine bir samimiyetle ifade edebilen bir insanın meselâ İngiltere'de mükemmel bir Başbakan olabileceğine biz de samimiyetle inanırız, ama aynı insanın bugünkü Türkiye için bir büyük "lüks-olmuş" düşünmekten başka birşey yapamaz.

Cumhuriyet başyazarı Nadir Nadi ise, "Atatürk devrini kapalı rejim diye adlandırmaya benim dilim varmıyor" dedikten sonra Atatürk rejimi ile çok partili hayatın ilgi çekici bir mukayesesi yapıldı. Nadir Nadiye göre, Atatürk "Tanzimat-

yobaz azınlığının vicdanlar üzerine baskı yapmasına göz yumduk. Böylece, ya iktidara geçmek, ya da orada kalmak uğruna Atatürk'ün vaktiyle o kadar emekle kurduğu toplum dengesini kendi elimizle bozduk.

Böylesine bozduk ki, 27 Mayıs'ta ordu yetişip de "dur!" demeseydi, Atatürk ilkelerinden geriye ne kaldı ise az daha onu da tarihe gömecektik.

Şimdi, hürriyet düzeninin yeniden kuruluşu sırasında aynı hataların işlendiğini görüyor ve üzülürüz. Demokrasi her şeyden önce bir denge rejimidir. Bunun açığı kapalı olamaz. Toplumun yapısı o dengeyi kendiliğinden kurabilecek bir güce vardı ise, o zaman bırakalım fikirler ve menfaatler Batıda olduğu gibi teşkilâtın ve serbestçe çarpışsın. Yok eğer henüz denge kendiliğinden kurulamıyorsa, bunu Atatürk ilkeleriyle sıkı sıkıya desteklemek başka çaremsiz yoktur. Aksi takdirde, hem "açık rejim" e bağlılıktan söz etmek, hem de profesör Ali Fuat Başgî'nin senatörlükten ayrılış sebeplerini bize anlatmak epeyce zahmetli bir iş olur.

Sonuç: Rejim Buhranı

Dün kadar İnönü'nün peşinde çok partili hayatı savunan Atatürkçü cephe bugün ikiye bölünmüştür. Cephenin birinci kolu çok partili hayatın, bugünkü haliyle bile, memleketi ileriye götüreceğine inanmakta, rejim buhranını görmek istememektedir. Cephenin ikinci kolu, tam bir çıkmaz içinde bulunduğumuzu, en kötümser ifadelerle belirtmektedir. Bununla beraber, her iki kol da, çözümü yolunu çok partili sistem içinde aramaktan henüz vazgeçmiş değildir. En kötümser Atatürkçüler bile, çok partili hayattan vazgeçmeden, Atatürk ilkelerinin ışığı altında memleketin ileriye gitmesini yürekten arzulamaktadır. Bütün mesele, çok partili hayatın imanlı lideri İnönü'nün, Atatürk Türkiye'sini ileriye götürüp götürmeyeceği noktasında toplanmaktadır.

Bunun yeni tip bir liderliğe ihtiyaç gösteren, son derece güç bir iş olduğu muhakkaktır. Her şeyden önce liderin, Meclis gruplarının ve parti teşkilâtının dar çevresinden sıyrılarak, halka seslenmesini ve onu pesinden sürüklemesini bilmesi şarttır. Halka seslenmek, yaratırım, sosyal adalete, açık rejim, kapalı rejim gibi mücerret sözleri bırakarak, kütüphaneleri her türlü istismarda kurtaracak tedbirleri cesaretle almak suretiyle olur. Arsa mekullasyonunun kökünü kurutan, istismarcı mutavassıtların saltanatına son veren, gelir dağılımındaki büyük adaletsizlikleri gidermeve kovulan ve vatandaşın karşısına dikilerek, perde arkası oyunlarını bozan bir İnönü, memleketin zinde kuvvetlerini ve geniş halk kütüphelerini peşinde bulacaktır. Toplumun içine düştüğü inanç buhranını önleyecek, hızlı iktisadi kalkınmanın gerektiği şevki, gayretli ve fedakârlığı sağlamanın çıkar yolu budur. Gerçek açık rejim de, ancak her türlü istismar ve çıkar oyunları gün ışığına çıkarıldığı takdirde mümkündür. Bu anlamda, 17 yıllık çok partili hayat devresi, açık değil, kapalı bir rejim altında geçmiştir.

Başbakan İnönü, rejimi gerçek açılığa kavuşturabilecek ve çok partili sistemi çökmekten kurtarabilecek midir? İyimser de olsa, kötümser de olsa, Atatürkçüler böyle bir muczeyi yürekten istemektedir. Bu mucze gerçekleşirlemezse çok partili rejim yakın gelecekte yıkılacak, onun yerini belki de daha kötü bir idare alacaktır.

İŞÇİLER

Patronlarla başbaşa

İşveren temsilcisi sıfatıyla Çalışma Meclisine katılan eski Sanayi Bakanı Şahap Kocatopçu, sözlerini tamamlamak fırsatını bulamadı.

Daha, Kocatopçu, «Bakan, meseleleri tek taraflı ele aldı» derken, cümlesi, Deri İş Sendikası Başkanı Mustafa Şahin tarafından kesildi. Şahin «Bakan, tek taraflı değil, sosyal adalete fikrine uygun konu-

Başbakan İnönü, bir tarım işçisiyle

bileceğini dahi ihlas ederek, en ileri giden Dünya gazetesi oldu. Falih Rıfkı Atay, bu günkü durumun ümitsizliğini belirterek, tek parti devrinin «Kapalı rejim» diye mahkûm edilmesini aşağıdaki sözlerle tenkit etti:

Dünyada, hınca müslüman memleketi var. Bu memleketlerde de, tefekkür ve vicdan hürriyeti eğitimi ile toplulukları Batı topluluklarına katılmadığı için, ve Batı aydınları bizde olduğu gibi, ideal savaşçı yetine yığın zaafarının sümürcülüğünü terahit ettikleri için, hiç, ama hiç birinde demokrasi yaşayamamıştır. Biz Türkler onlar arasında bir mucze yaratmak istemiyoruz. İnşallah muvaffak oluruz. Muvaffak olmanın tek şartı, demokratik rejimin hiç irkilmeksizin Atatürk yolunda yürümesidir.

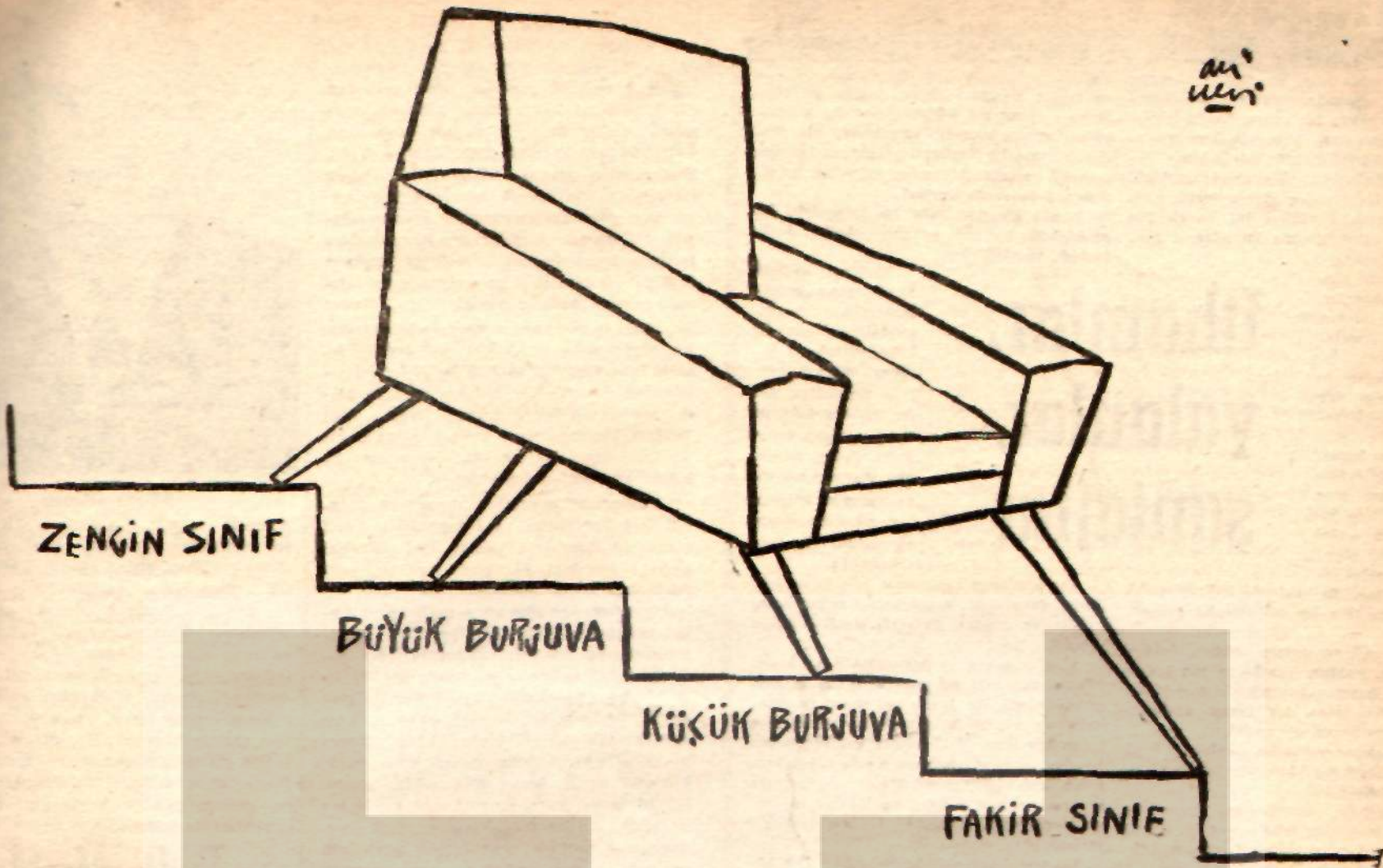
Haydi Halkçileri. Köy Enstitüleri, Kız Enstitüleri ile Atatürkçülüğü köy ve kasaba ocakları içine sokmaktan, havdi «Kasab» tek parti devrinin içtimali hürriyetlerine Anadolu'yu yeniden kavuşturmaktan işe başlayalım. Bedil Faik, Atatürk devrimlerini ileri götürmeyen bir rejimin «açıklık» sıfatına lâyık olmadığını şöyle belirtti:

Açık rejim, evet. Ama, inkılaplara hayır dememek, dedirtmemek şartıyla.. Bugüne kadar gücümüzle koruduğumuz devrimlerle, «kıtfa nefes» ettirmeği bir marifet sayan bir açık rejim, aslında aynı açık karabîm ve korabîm tâ kendilerinde..

Son yıllere kadar İnönü'nün ağzından çıkan her kelimeyi adeta âyeti kerime sayan

tar, beri ayrı ayrı tartışma konusu edilen, fakat bir türlü gerçekleştirilemeyen ileri fikirleri toplu olarak ele almış, bu gün kendi adı ile andığımız devrim hamlelerini kısa zamanda başarmıştır. Devrimleri geliştirip tüm millete mal etmek için hiç değilse bir iki kuşaklık bir eğitim ve sindirim devresine ihtiyaç vardı. Atatürk bunu bazı yasaklara dayanan, bir denge rejimi ile sağladı: Komünizmi yasak etti buna karşılık irkçılık, turancılık, ömmetçilik, şeriatçılık gibi aşırı sağ akımlara da izin vermedi. Bu iki kutup arasında «Milletin kalkınmasına yarayacak sağ sol ekonomik ve kültürel her türlü fikir hareketlerini» serbest bıraktı. Çok partili hayat ise, bu dengeyi aşırı sağ akımlar lehine bozmuştur. Nadir Nadi 27 Mayıs'tan sonra da sürüp giden dengesizliği şu sözlerle belirtiyor:

Çok partili hayata geçerken biz ne yaptık? Batı demokrasisinde gördüğümüz örneklere uyduk mu? Hayır, uymadık. Komünizmi biz kanun dışı bırakırken irkçılara, turancılara buyur ettik. Vicdan hürriyetinin sol kanadına söz hakkı tanımayan şeriatçılara, medrecilere, gericilere alabildiğine tavizler verdik. Bir yandan cumhuriyetçiliğimize, devrimciliğimize, halkçılığımıza, devletçiliğimize toz kondurmadığımızı söylerken, beri yandan köy enstitülerini kapattık, toprak reformunu unuttuk, köyün haklarını hırpaladık ve çıkarıcı bir

SİYASİ PARTİLERİN İKTİSADİ MUVAZENESİ

guyor, Anayasaya uygun konuşuyors cevabını yapıyordu.

44 patron ve 44 işçi temsilcisi karşı karşıya geldiren Üçüncü Çalışma Meclisi, 7 yıllık bir aradan sonra, bu hafta içinde çalışmalarına başladı. İşveren temsilcileri, Çalışma Bakanı Ecevit'in her iki tarafı sayacak kadar, yaşadığımız günle ve hâkim olan havadan uzaktı. Nitekim, işçiler tarafından uzun uzun alkışlanan Ecevit'in konuşması, işverenler tarafından alkışlanmadı.

İşverenleri endişelendiren temel mesele, çoğunun sleyhinde olduğu grev konusudur. Grev, Anayasaca tanındığı için, prensibine artık kimse itiraz edememektedir. Fakat prensibe «evet» demekle beraber, grev hakkını işlemez hale getirmek mümkündür. Fakat Çalışma Bakanı, açış konuşmasında böyle bir oyuna rıza göstermeyeceğini kesin bir dille belirtti. Türk işçisine sağlanacak hakların «ileri demokratik ülkelerdeki haklardan daha dar tutulmaması gerektiğini» söyledi. Ecevit, işverenlere «Türk işçisinin erginliğine ve yeterliğine, ona başka hiç bir yabancı işçiyi değiştirmeyecek kadar inanan Almanyadaki işverenler kadar güveniniz, grev hakkını bir takım yersiz karga ve kuruntularla, dirhem dirhem tasmak, aşırı ölçüde sınırlamak eğiliminden kendinizi kolaylıkla koruyabilmeye tavsiyesinde bulundu.

Bakanın bu sözleri, işveren temsilcilerinin, onu, tek tarafı konuşmakla suçlamaları için kâfi geldi.

Meclis çalışmaları

Patronlarla işçiler, önümüzdeki Pazartesi gününe kadar, Çalışma Bakanının tabiriyle, «başbaşa» veya «karşıkarşıya» çalışacaklardır.

Çalışma Meclisine sanayiciler kuvvetli bir ekip ile katılmıştır. Eski Çalışma Bakanlığı Müsteşarı ve İş Bulma Kurumunu yöneten Müdürü Faruk Karam, eski Sanayi Bakanı Şahap Kocatoğlu işveren temsilcisi olarak Çalışma Meclisine yeni bir hava getirmek istemekteydiler. İşverenler, kredilerine müşavirlik yapan Ord. Doç. Ferit Hakkı Saymen'ne de çok büyük bir beklentiyle bakmışlardır. Ama çalışma hakkına ilişkin kanunların ve nizamnamelerin tek müdrici Ferit Hakkı Saymen değil, Üçüncü Çalışma Meclisinde bile Saymen'ne karşı bir başka Profesör, meselâ Dr. Ferit Tuna çıkabilirdi. Bu defa da böyle oldu olmayacaktır. Kaldı ki sendi-

kaçılar içinde bir Bahir Ersoy, bir Mukbil Zartuloğlu, bir Ziya Hepbir, bir de Türk-İş Başkanı Seyfi Demirsoy gibi, işçi meselesini ve müzakere usullerini iyi bilen tecrübeli sendikacılar vardır. Doçent Sabahattin Zaim, en yeni sosyal politikayı izleyebilen bir akademisyendir. Bu konularda söz sahibi bir Dr. Ekmel Zadi aynı saftadır. Bu sebeple işverenlerin müzakereler sırasında herhangi bir üstünlük sağlamaları mümkün olmayacaktır. Esasen işçi liderleri, bir hafta süren Temsilciler Meclisi toplantısında meselelerini enine boyuna konuşmuşlar, görüşlerini tesbit etmişlerdir. Nitekim, Temsilciler Meclisinde, grevin kayıtsız şartsız olması ilkesi üzerinde anlaşıldı ve grev tasarruflarında lokavta yer verilmesi kararlaştırıldı. Temsilciler, ayrıca sendikaları kuvvetlendirecek tedbirleri gözden geçirdiler. Bu maksatla 1,5 yıllık aktarma devresinde sendikaların birleşerek, sendika sayısını azaltması, böylece sendikaların kuvvetlendirilmesi fikri kabul edildi. Ayrıca türüklerini değiştirerek sendikaların Türk-İş ve Federasyonlara daha yakın olmaları sağlanacaktır.

Çalışma Meclisinin gündeminde, grev ve Kollektif sözleşme gibi meselelerin yanı sıra, iş kanununun tek işçi çalıştı-

ran işyerlerine kadar teşmül sendikalar kanunu, işçilerin devlet teşebbüslerinin idaresine katılması ve kârdan belli bir hisse alması konuları vardır.

Bütün bu meselelerde işçi liderleri hazırlıktır ve yeni Anayasanın ve son işçi hareketlerinin ışığı altında, görüşlerini sonuna kadar savunmak kararındadır. İşveren temsilcileri, Türkiye'deki sosyal uyumu ve işçi küllerinin azimini anlamaz ve klasik oyalam taktiklerine sarsarsa, işçi-patron münasebetlerinde hükümetin gerçekleştirmek istediği ahenği kurmak herhalde mümkün olmayacaktır.

Gazetelerin hakları

Çalışma Meclisinin gündeminde, Basın mesleğinde çalışanlarla çalıştırılanlar arasındaki münasebetleri tansiz eden 212 sayılı kanunun da yer alması, gazeteci çevrelerde endişeyle karşılandı. 212 sayılı kanun, gazetecilere, bilhassa kıdem konusunda bir takım sosyal haklar sağlamıştı. Gazete sahiplerinin 3 gün süren bir lokavt ile, protestosuna uğrayan bu haklar, fikir işçilerine dörtbaşı mamur bir dayanışma örneği göstermek fırsatını

vermişti. Sosyal hak ve görevlere sahip çıkma şuurunun basın mesleğinde çalışanlarda son derece kuvvetli olduğunu bu vesileyle görmelerine rağmen, bazı gazete sahipleri, Kanunu değiştirmek çabasıyla vazgeçmemişler, bakanları, ve parti büyüklüklerini bu yolda etkilemeye çalışmışlardır. Bu çabaların sonuçsuz kaldığı anlaşılıyor. Nitekim, 212 sayılı kanunun değiştirilmesi teklifi Çalışma Meclisinin gündemine alınmıştır. Her ne kadar Çalışma Bakanı, bu kanunun bazı boşluklar bıraktığını, işverenlere ise bazı ağır olabilecek yükler yüklediğini söylemiş, kıdem tazminatı bakımından gazetecilere tanınan haklarda ebirdir kısnı yapılmamak şartıyla, işverene düşen yükün daha kolay taşınabilir bir hale gelmesi imkânlarının araştırılmasını Çalışma Meclisinden istemiştir.

Meclisin nasıl bir görüşe varacağı meçhuldür. Fakat devlet bazı yeni külfetlere girmediği müddetçe, işveren yükünün hafifletilebilmesi, gazetecilere tanınan hakların daraltılması manasına gelecektir. Geniş bir dayanışma ruhuna sahip bulunan gazetecilerin ise, haklarının daraltılmasına rıza göstermeyecekleri ortadadır. Daha işin başında Türkiye Gazeteciler Sendikası Federasyonunun, Türkiye'de çalışan bütün gazetecileri temsil etmesine rağmen, gazetecileri ilgilendiren bu konunun görüşülmesi için Çalışma Meclisine çağrılmamaları, eski bir gazeteci olan Çalışma Bakanının protesto edilmesine yol açmıştır.

Çalışma Meclisinden, gazetecilerin haklarını daraltan tavsiyeler çıktığı takdirde, basın mesleğinde çalışanlar ve çalıştırılanlar arasında bir defa daha şiddetli bir gerginlik ortaya çıkacaktır. Eski gazeteci Bülent Ecevitin, böyle bir gerginliğin sorumluluğunu paylaşmaktan kaçınacağı tahmin edilebilir.

Parti hazırlıkları

Ankara'da on günden beri işçilerin mesleki menfaatleriyle ilgili 6-nemli toplantılar yapılmasına rağmen, zihinleri işgal eden temel mesele, yeni kurulacak partinin hazırlıklarıdır. Eğer Türk-İş başkanı Seyfi Demirsoy'un babasının vefatı olmasaydı, Demirsoy, geçen Cumartesi günü Temsilciler Meclisi çalışmalarını sona eretmez sendika başkanlarıyla bir toplantı yapacak ve yeni parti fikrinin daha büyük bir vuzuh kazanmasını sağlayacaktır. Demirsoy, şimdi Çalışma Meclisi-

YÖN
HAFTALIK GAZETE
Sosyalizm
Özel sayısı
Gelecek hafta!..

ÇETİN ALTAN

Bir adam var, memleketini seven bir adam; memleketindeki insanların seven bir adam, bütün insanların iyi yaşamasını, kimsenin kimseyi istismar etmemesini isteyen bir adam.

95 bin dönümlük bir arazi sahibinin metelik vergi vermeden ahırda yırtık pantolonuyla yatan köylüleri iki buçuk lira yevmiyeyle çalıştırmasına bu adamın gönlü razı olmuyor.

Bu adamın gönlü razı olmuyor, milyonlarca insanın hastahane kapılarında, karakollarda, resmi dairelerde ve hattâ caddelerde köle muamelesi görmesine...

Bütün bu insanların adı edebiyatta «vatandaş»tır, ama aslında vatandaş değil, düpedüz sesini duyuramayan, sıkıntılarının sebebinin şurulduramayan, ve şiflerde övülüp tabii katta her görülen bir tal'adır bu milyonlar...

İşıkları yoktur, suları yoktur, doktorları, okulları yoktur. Vergi verirler, askere giderler ve karşılarında parlak parlak konuşan politikacılara, bir takım uydurma tavizler karşılığında oy verirler.

Ağa bunların sırtından geçinir, Şeyh bunların sırtından geçinir, devlet bunların sırtından geçinir...

Bu kitleleri uyanmasını, gerçekten vatandaş olmasını ve daha mesut bir hayata kavuşmasını kimler istemez? Onları istemeyenler istemez elbette...

Ve bir adam, bu davaları dile getirmeye kalktı, mertçe yalan söyleyenlerin karşısına çıktığı zaman gizli propaganda lar işlemeye baslar:

— Bu adam var ya bu adam, bu adam komünistmiş kardeşim.

— Ya öyle mi demek komünistmiş ha...

— Nereden biliyorsun, niçin itham ediyorsun, elinde isbatın delilini var mı?

Sorsanız:

Cevap veremezler:

— Vallahi öyle diyorlar, diye yan çizerler.

Yıllar ve yıllar boyu, halkı istismar edenler, insanları hayvanlarla beraber yarıp bir dilim ekmeğe çalıştıranlar, bu sefil santajın tehdidiyle, memleketini seven bütün aydınları korkutmuş ve çürütmüşlerdir.

Halk ve yarı aydınlar katliyan bu santajın farkına varmamışlar ve kendilerinden yana olanlara bu yüzden kucak açmamışlardır.

Sadece ortada bir «komünistmiş» lafı doludur. Oysa bu memleketin bin kişide bir kişi bile tavizsiz liberalizmle sosyalizm arasındaki farkı, sosyalizmle komünizm arasındaki farkı bilmez. Bilmez ama papağan gibi duyduklarını gözünü yumarak tekrarlar işte...

Bu memleketin kimler lehindedir, kimler aleyhindedir? Bu soruyu bütün fertlerin kendilerine sormaları gerekir. Kendilerinin kaç para kazandığını açıklaraysa, fırsatını bulunca vergi kaçırın ve çalıştırdığı insanları ayda üç yüz, dört yüz liraya

muhtaç bırakan milyon kazançlılar —ki her an başka diyarlara tüyme hesabı peşindedirler— memleket lehindedirler de, haksızlıkları ortaya sermek, memleketi bir çeki düzen vermek, demokrasiyi gerçek bir demokrasi yapmak isteyenler mi vatan habindedirler, Rus casusudurlar?..

Kendi çıkarları için bu yalanlarla bu memleketi, bu hale getirmiş olanlar, tarih önünde mesuldürler.

Halkın gözünü dört açması gerekmektedir. Propagandalara karşı dikilip, iftiraların he-sabını sorması ve:

— Komünizm nedir, anlatın bakalım örnek gösterin bu adama neden komünist diyorsunuz, diye itham ve iftiraları sıkıştırması artık vatani bir borç olmaktadır.

Üst perdeden konuşmak, ona, buna tehditler savurmak memleketin meselelerini halletmeye yetmez. Yetseydi şimdiye kadar yeterdi.

Kimler kaç para kazanmakta ve karşılığında kaç saat çalışmakta ve ne iş görmektedirler? En fazla işçi çalıştıranların işçilerine verdikleri ücretlerle, kendilerine kalan kâr arasındaki nüfuz nedir? Bunun hesabını açıklamayanların bir de vatan kurtaran arslan gibi memleketin hain arasıya kalkmaları, batı dünyasının hiç bir yerinde rastlanılmayacak ölçüdeki bir utanmazlıkla sarlatılmaları dikatliktir.

Bu memleketin yılda 28 milyon lira kâr sağlayan müesseseler vardır. Kaç paradır bunların en fazla verdikleri ücret? Fabrikalar kaç yılda amortize edilmektedir? Ve bu sermayelerin menşei nedir? Böyle bir inceleme karşısında ayakta durabilecek olanların ellerini hürmetle sıkarsız. Ama onlar böyle bir incelemeye konu olmaya yanaşmazlar ve böyle bir incelemeye heveslenenleri hemen, vatan ihanetiyle susturmaya kalkarlar. Zavallı halk da bunu yutar. Usul böyledir zanneder...

Milyonlar sürünecek ve bir avuç açık göz istediği gibi yaşayacak. Östelik de vatanperverliği kimseye bırakmadan.. Usul bu. Biz demokrasiyi bu usulün rızasını ortaya koymak için istedik. Fakat kendi aralarındaki iktidar tenişmesini bize demokrasi olarak göstermeye kalktılar ve iktisadi tenkit hüriyetini hic bir zaman vermediler. 27 Mayıs ihtilalinin gerçek sebebi bu hüriyetsizlikte ve bu dengesizlikte aramak gerekir.

Halk Hançarı'ya Konya'yı sezmeye başlamıştır. İftiralar eskisi gibi sökmektedir. Hesaplar yavaş yavaş ortaya çıkmaktadır.

Kimler memleketin lehine çalışmaktadır, kimler aleyhinde çalışmaktadır, yakında bishütün anlaşılacaktır. Türkiye gerçek demokrasiye doğru hızla ilerlemektedir. Gerçek demokrasilerde ise kimsa kimseyi h-hem edemez ve bütün hesaplar ortaya dökülür.

Komünizm santajına karşı bir köylünün 28 bin yıllık kazanımını bir yılda ne şekilde kazandığını araştırılması... Bakalım hangisi daha doğru, bakalım kim daha vatanperver...

ne katılan daha az sayıda sendikacı ile bu toplantıyı yapmaya hazırlanmaktadır.

Yeni partinin kurulmasında en aktif rolü oynayan sendikacılar, yeni partinin geleceğini parlak görmekte. Söylediklerine göre, 300 sendika başkanından 270'i, yeni partiye katılmaya karar vermiştir. Bahir Ersoy, İbrahim Denizeller, Celâl Beyaz, Ziya Hepbir, Sabri Tığlı, Burhanettin Asutay, Tekin Çullu, Hasan Karaömer gibi birçok tanınmış sendikacı, yeni partinin kurucuları arasına girmeye hazırdır. Meşhur sendikacıardan, nazlananların başında Toleyis Başkanı C.K.M.P. H İsmail Aras gelmektedir. İsmail Aras, faydasız bulunduğu için, yeni bir parti kurulmasının aleyhinde olduğunu söylüyordu. Eski işçi milletvekili İsmail İnan ise, işçi muhteli ile ilgili kesitinden dolayı, çalışmaların dışında kaldı. A.P Genel İdare Kurulu üyesi, eski Türk-İş Başkanı Nuri Beşeriy yeni parti ile ilgilenmedi de, ne bekleniyor, ne de kimse tarafından isteniyordu.

Ankarada gayretler, daha çok mevcut İşçi Partisiyle, yeni kurulacak parti etrafında döndü. Türkiye İşçi Partisi (T.I.P.) İderleri, bir parti varken, yeni parti kurmanın hem özumsuz, hem de işçi sınıfını parçalayan zararlı bir hareket olduğunu ileri sürdüler. Yeni partiyi kurmaya hazırlananların tezi ise şudur: «T.I.P. gelişmemiş, yalnız bir iki ilde bir kaç yüz kişilik bir işçi topluluğuna ancak toplayabilmiştir. Sonra maksat münhasıran işçileri toplamaktan ibaret değildir. Gaye, bütün çalışanlara açık, kuvvetli aydın kadrosuna sahip, sosyalist bir parti kurmaktır. Ancak böyle bir partinin, günün meselelerine ayak uydurmayan muhafazakâr büyük partilerin yanında başarı sağlama şansı vardır. T.I.P. talihsiz bir deneme olmuştur. T.I.P. nin yapacağı iş, yeni partiye katılmaktır» Fakat T.I.P. İderleri şimdi bu birleşmeye yanaşmamaktadır. Fakat eninde sonunda, T.I.P. nin yeni partiye katılması beklenmektedir.

Sendika İderleri kendi aralarında anlaşmaya çalışırken, siyasal partiler anlaşmaları önlemek çabası içindedir. Yeni bir parti kurulması fikri, mevcut partilerin en sonunda bulunduğu sanılan C.H.P. de endişeyle karşılandı. Başbakan İnönü'nün, Türk-İş Temsilciler Meclisinde konuşmayı kabul etmesinde, bazı C.H.P. İdarecilerinin duydukları endişenin payı olsa gerektir. Şimdiye kadar ondan daha ileri bir parti mevcut bulunmadığı için, istemiyemi istemiyemi C.H.P. ye giden aydın çevrelerin oyları, işçi oylarıyla birlikte C.H.P. den kaçabilecektir. C.H.P. nin şu sıralarda kriz içinde bulunması, yeni partiden duyulan endişeleri daha da artırılmaktadır. Diğer partiler de, işçi oylarını kaybetmekten endişelidir. Bu sebeple yeni partinin kuruluşunu önlemek maksadını güden tesebbüsler hız kazanmıştır. İşçi İderlerinin sistemin sızılanması, işçi meselelerinde çok ileri sayılabilecek beyanlarda bulunması, sendikalarda az çok nüfuzlu partilerin seferber olması, yeni bir parti kurmanın güçlüklerinin belirtilmesi bu yüzden. Her parti kuruluşunda görülen yakıştırmalar piyasada: «Muvazaa efendim, C.H.P. nin oyunu bus, Yok

Bülent Ecevit

efendim bu A.P. nin tertibi, C.H.P. deki sol eğilimleri ayırarak, koalisyonun önünü grubunu atıracak» gibi sözler sık sık işitilmeye başlanmıştır.

Bütün bunlar, beklenen olaylardır. Türkiye'de, başlangıçta çok kalabalık bir seçmen kütlesi çekmeye bile, bugünün ihtiyaçlarına cevap verecek, bu yüzden de saygı vesevgi toplayacak sağlam şekilde gelişecek bir sosyalist parti kurmak için şartlar hazırdır. Her geçen gün, sosyalist partisinin şanslarını arttıracaktır. Bu sebeple, telâşa kapılmadan partiyi en sağlam şekilde kurmaya çalışmalı, aceleden kaçınmalıdır.

T. B. M. M.

Senato'nun hataları

Yeni rejimin en önemli özelliklerinden birini iki meclisli bir parlamentoda gören ve referandum konuşmalarında ikinci meclisten daima «bilgi, ağırlıklılık ve olgunluk organı» olarak bahsedildiğini duyan vatandaş, Cumhuriyet Senatosu'nun üyelerinden elbette bu vasıflara uygun bir davranış bekleyecektir. Oysa T.B.M.M. toplandı, Cumhuriyet Senatosunun verdiği imtihan hiç de parlak değildir.

Senato, daha ilk günlerden itibaren bir «üstünlüğünü ispat edebilme yarışına» içindedir. Senato'nun bazı üyeleri Meclis binasını iki eşit parçaya bölmeyi isteyecek kadar çocuksu davranışlar göstermişler, Bütçe Komisyonu başkanlığını almayı mesele yapmışlardır. Avrupa Konseyi İstisna Meclisi'ne gönderilecek temsilciler meselesi ise malûm: Senato, gurura kapılarak kendi kendisine bir karar almış ve sanki Millet Meclisi kadar kalabalık gibi tam beş temsilci seçmişti. Meselelerin uzun uğraşmalardan sonra tatlıya bağlanması Strasburg'ta güllünç durumlara düşmemizi önlemiştir.

Çalışmalar bununla kalmamıştır. Cumhuriyet Senatosu, Türkiye Büyük Millet Meclisi toplantılarında, yani iki meclisin müşterek oturumlarında uygulanacak içtüzüğün yapılması için de kanunlardaki «mekik» usulünün uygulanmasını istemiştir. Oysa, Anayasanın 85. maddesine göre, «Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Meclisler, çalışmalarını, kendi yaptıkları içtüzüklerin hükümlerine göre yürütürler. Bir Meclisin içtüzüğünü kendi yapması ise, kendi içinden seçilecek müşterek komisyona hazırlatacağı bir tasarıyı yine müşterek oturumunda görüşüp kabul etmesi demektir. Cumhuriyet Senatosu ise, içtüzük yapımında kendisine tanınmış olan ağırlıkta daha fazla bir ağırlıkla ortaya çıkarak, Anayasanın tanımadığı hakları bu defa içtüzük yoluyla elde etmek istemiştir.

Anayasanın 92. maddesi dolayısıyla çıkarılan gürlütüler de hâlâ akıldardadır. Senatoda'daki bazı üyeler, kendilerine gönderilen kanun tasarılarını görüşmek için onbeş gün beklemenin şart olduğunu ileri sürerek kadar ölçüyle kaçmışlardır. Anayasanın bir maddesini her türlü hukuk ve parlamento mantığını bir tarafa iterek yorumlamağa çalışmak ve Millet Meclisinin kararlarına karşı obstrüksiyon çaresi olarak bu yollara sapmak Senato'ya hic vakısmamıştır.

Şimdi bütün bu hatalara bir venisi

YÖN, 24 Ocak 1962

İyveren Temsilcileri Çalışma Meclisinde

SİYASİ NOTLAR

Keban Barajı

Doğu kalkınmasını temel taşı sayabileceğimiz ve bir gün mutlaka gerçekleştirilecek olan Keban Barajı, plânlı kalkınma taraftarlarıyla, görülmemiş kalkınma taraftarları arasındaki mukadder çatışmaya vesile oldu. Çatışma, bütçenin milletvekilleri tarafından tādilinin güçleştirilmesi ve kalkınmanın plâna bağlanmasını fikirlerini Anayasa Komisyonu üyesi Nurettin Ardoğulu'na, Keban Barajı için 5 milyon liralık ödenek isteyen önergesinin Bütçe Karma Komisyonunda kabulü ile çıktı, ilgili bakanlıkların ve Plânlama Teşkilâtının görüşleri hiçe sayılarak, önergenin kabulü üzerine, Ardoğulu «Plânlama Teşkilâtı herşeyi düşünemez. Yeni kurulmuş teşkilâttır» dedi. 27 Mayıs öncesini terennüm eden bir kısam basm, «millî iradeye karşı durulur mu» tezini öne sürerek, Bütçe Komisyonunu savundu. Koalisyonun A.P. ayağını, 27 mayıstan sonra yapılan herşeyi gayri meşrû sayan kanun, 27 Mayıs getirdiği Plânlama Teşkilâtına karşı cephe almak fırsatını kaçırmadı. A.P. Grup Başkan Vekili Kadri Eroğlan «Bu baraj bir millî dâvâdır» buyurdu. A.P. li Devlet Bakanı Nihat Su, «Komisyon bir ihtisas dalıdır. Hükümetin bir takım işlerine karşabilir» diyerek Komisyonun yana ağırlığını koydu. Böyle ufak bir mesele yüzünden antipatik olmayı lüzumsuz soyan Sanayi Bakanı Çelikbaş, biraz da A.P. Antalya milletvekillerini huzuruna kabul etmemesi yüzünden, Koalisyonun bir kanadında yarattığı kötü şöhreti silmek endişesiyle, meseleyi yatıştırmaya çalıştı ve Komisyonun verdiği ödeneğin «ciddî olarak, verimli bir şekilde kullanılacağı» açıkladı. Olayın tek kurbanı 27 Mayıs öncesini Demokrasi sine intibak edebildiği halde, 27 Mayıs sonrası yeni demokrasiye bir türlü ayak uyduramayan Suphi Baykam oldu. Baykam, Bütçe Komisyonundan istifasını verdi.

Keban meselesinin, Meclis ve hükümet münasebetleri bakımından endişe verici tarafı Karma Bütçe Komisyonunun ciddiyetten uzak davranışlarıdır. Nihayet, Milletvekili Ardoğulu, bol miktarda imza toplayarak bir önerge verebilir. Bu, önemli değildir. Fakat geleneksel olarak, hükümete yardımcı bir organ şeklinde çab-

Nurettin Ardoğulu

İhsan Kabadayı

yan, böylece, Bütçelerin meclislerde altüst edilmesini önleyen Bütçe Komisyonu, uzun yıllardır ilk defa, Bütçeyi altüst etmeyi vazife biliyor. Bu üstü yayılırsa, bütçe ve plân yapma işini, dolayısıyla hükümet etmeyi Komisyona bırakmaktan başka çâre yok.

C.H.P. de Din Fırtınası

Konyanın, Voltaire'den cümleler okumaya seven Gürsesi Milletvekili İhsan Kabadayı'nın, C.H.P. Meclis grubunu halâç pamağuna çevirmesi İnönü'nün müdahalesi sayesinde önlenemedi. Fırtına Konya milletvekilinin, Diyanet işleriyle ilgili bir kanun teklifinin, Grup İdare Heyetince, (usulüne uygun şekilde) uytulması yüzünden çıktı. Kabadayı, «20 milyon vatandaşın yıllardır beklediği ihtiyaçlara cevap ve ren» teklifinin suya düşmesi üzerine, «Parti olarak ilk defa bütün vatandaşların arzularını böyle bir kanunu çıkarmaktan niçin korkuyoruz? Bu bizim halktan niçin uzaklaştığımızı gösteriyor» diye haykırdı. İddiasını isbat için de, aristokrat C.H.P. yi hicveden bazı şiirler okudu.

Kabadayı, Diyanet işleriyle ilgili teklifini bir kaç ay önce yapmıştı. Teklif, (Diyanet) işleri Başkanlığı tarafından hazırlanan «nip, Kurucu Meclis sunulan kanun tasarılarından pek farklı değildi. Kurucu Meclis zamanında, Lozan anlaşmasına aykırı olduğu gerekçesiyle tenkid edilen bu çok masraflı tasarı, kanunlaşmış, M.B.K. üyesi Ahmet Yıldızın gayretlerine rağmen o zamanlar H.P. idarecileri tarafından önlenmişti. Konya Milletvekili meseleyi şimdi yeniden tazeliyordu. Din ve Diyanet işleriyle ilgili bu çok hassas konuda, Grup İdare Heyeti, doğrudan doğruya hayır demeye cesaret edememiş, meseleyi 10 kişilik bir Komisyona havale etmişti. Çok güçlük ve nâdiren toplanabilen Komisyon ise, bir idarenin teşkilât kanununu hazırlamak gibi çok teknik bir işte kendini yetkili görmemişti. Komisyona çağırılan Avni Doğan ise, hükümetin bu konuda bir hazırlığı olduğunu söyleyerek, Konya Milletvekilli teskin çalışmıştı. Fakat gruptaki son fırtına, Kabadayı'nın teskin edilemediğini gösterdi. Konya Milletvekili, hiç

değilse köy hocalarına maaş bağlanmasını ve din adamlarının rıfatının sağlanmasını istiyordu. Konu, kapalı bir grup toplantısında bile olsa, her türlü demagojiye elverişliydi. Bereket İnönü kürsüye çıkarak, dini konularda izlenmesi gereken yolu açıkça çizdi: Din konusunda siyasi bir yarışma açılmamalıdır. Din mutlaka surette partiler üstü tutulmalıdır.

Şimdi bir taraftan Hükümet, diğer taraftan çeşitli partilere mensup milletvekilleri, bu konu da partiler üstü kanun teklifleri hazırlıyor.

S.B.F. ve Sosyalizm

Devrim Ocakları ile Siyasal Bilgiler Fakültesi «Türkiye liberalizm mi kalkınır, sosyalizm mi?» konusunda bir açık tartışmaya girişeceklermiş. Kura çekilip de «Türkiye liberalizmle kalkınır» tezi Siyasal Bilgiler Fakültesine düşünce milliyetli gençler:

— Biz bu tezi savunamayız... diye kürsüyü terketmişler.

İyi ki terketmişler.

İnsanların kürsüleri terketmeleri kendi düşüncelerini terketmelerinden elbette çok daha iyidir.

147'ler

Sanat Meclisi Eğitim Komisyonunun, hükümet teklifini kabul edecek yerde, C.H.P. milletvekili Ferda Güneşin kanun teklifini kabul ederek 114 sayılı kanununu hem de İnönü'nün ikazlarını hiçe sayarak tamamıyla ortadan kaldırmak yoluna gitmesi, durumu tekrar karıştırdı. Komisyon teklifinin Millet Meclisi Genel Kurulunda fırtına kopacağı muhakkak. Bu fırtınanın önlenmesi için Koalisyon Başbakanının çok çalışacağı söyleniyor. İhtimal, mesele bir defa parti gruplarında ele alınacak, disiplinli milletvekilleri disiplini davet edilecektir. Halbuki İnönü daha geçen haftanın ortasında meseleyi C.H.P. grubunda gayet iyi açıklamıştı. İnönüye göre, 147 lerin üçte biri haksız işinden atılmıştı. Üçte birinin durumu meçhuldü. Fakat geriye kalan üçte birin işten atılmasına kimse haksız diyemezdi. Bu hocaların yeniden Üniversiteye dönmelerini sağlamak ancak yeni huzursuzluklara yol açacaktı. Sonra 147 lerin arkasından Emin su meselesi gelebilirdi. İnönü, Emin su'nun dönüşüne kesin olarak aleyhğardı. Fakat memur zamanının geri bırakılması oldukça kolay sağlıyan İnönü, 147 ler meselesinde Hükümet görüşünü kabul ettirmekte çok güçlük çekecek.

Odadaki Çalkantı

Özel teşebbüsü savunmak için gereken yayınları yapmak ve yaptırılmak maksadıyla 120 bin liralık bir fon ayıran Ankara Ticaret ve Sanayi Odasının Yönetim Kurulu, son günlerde müfrit üyelerle, aklabagında üyelerin çatışmasına sahne oldu. Hâdiseye, Yön'ün Bildirisine imzasını koyan, Neşriyat Müdürü Hâdi İlbâşın imzasını geri almak için tazyik edilmesi sebebiyet verdi. Bazı müfrit Yönetim Kurulu üyeleri ile bina alım satımında büyük başarı gösteren kaymakamlardan ayrıma bir idareci,

Raymond A. Hare

imzasını geri almayan Hâdi İlbâş, vazifesinden uzaklaştırmaya kalkacak kadar ileri gittiler. Bu müfrit ve aksız tutum, Yönetim Kurulunun aklabagında üyelerini kızdırdı. Yönetim Kurulu Başkanı Nuri Ciritöğlü, Başkan Vekili Celâl İnce, Minneapolis Şirketi Umum Müdürü Hâdi Kaya ve Yüksek Mühendis Dr. Orhan İpek, vazifelerinden istifa ettiler. Dört müstafi yönetim kurulu üyesi, müfrit üyelerin ve gayretkes idârecinin tutumuna, iki noktadan itiraz ediyorlardı: Bir defa fikir yüzünden kimse cezalandırılmazdı. Bir memurun bildiri imzalaması, işinden çıkarılmasını gerektirmezdi. Sonra, bir takım ateşli üyeler, gayretkes bir idareciyle birleşince, ölçüyü kaçıyorlardı. Diğer Odalar, sâkin sâkin çalınırken, Ankara Ticaret ve Sanayi Odasının bazı üyelerinin Yön'le uğraşması ve ona saldırması, teşekkülün ağırbaşlılığıyla yakınıyacak bir sıvrılıktı. Oda, bir kısım müfritler yüzünden, 28 Nisan olaylarından sonra, Menderese ilk telgrafı çekmek gâffetini göstermişti. Yön ile uğraşarak, şimdi de buna benzer yeni bir hatı yapıyorlardı.

Müstafi 4 üye, uzun ısrarlarından sonra istifalarını geri almaya razı oldular.

Bütçede

Mac Carthy'ler

Başın Yayın Bakanlığı Bütçesi, A.P. nin iki temsilcisine, İskender Çenap Egeli ile Fethi Tevetoğlu'na Mac Carthy'vari sorular sorarak fırsatını verdi. Çocuk Tiyatrosunda oynanan bir piyeste, fikir ve zengin çocukların mevcudiyeti ve bu çocuklar arasındaki mâsum gelişmeler, Fethi Tevetoğluna muhtemel bir komünist yuvasını keşfetmek imkânını sağlamıştı. Samsun Senatörü, bu piyeste örnek göstererek, servet düşmanlığının, dolayısıyla komünizm propagandasının çocuklar arasında bile yayıldığını söyledi. Egeli, bu propagandanın radyoda da yapıldığını söylediğini sordu. Tevetoğlu, bizim Başın Yayın ve Turizm Bakanlığının herhalde hayalindeki propaganda nezareti ile karıştırarak, bazı dergilerin çarpık yayın yapmasından şikâyetçi oldu.

Başın — Yayın ve Turizm Bütçesi ile ilgili olmayan bu konuşmalar, C.K.M.P. nin açık fikirli

Ankara Senatörü Niyazi Ağırnaslı tarafından gereken şekilde gerçekleştirildi. Ağırnaslı, aşırı büyük tehlikenin aşırı sağ olduğunu, aşırı sağ cereyanlarının serbest bırakıldığını söyledi ve aşırı sağ karşı ne tedbirler alınacağını sordu.

Ağırnaslı'ya göre, aşırı sağlar, memlekette komünist demedikleri adam bırakmamışlardı. İnönü ve Mareşal'ı da komünist ilan etmişlerdi. Tevetoğlu, bu son söze itiraz etti. Mareşale hiç bir zaman komünist denilmemişti. Bu sözcük, C.H.P. Milletvekillerini çok güldürdü.

Hâricivedeki

Tahkikat

YÖN'ün 4. ncü sayısında, Amerika Büyük Elçisi Hare'in gizli raporunu yayınlaması, Ankara diplomatik çevrelerinde günün meselesi oldu. Amerika Büyük Elçiliğinin bir yüksek memuru, bu başarı gazetecilik için, telefonu aşp Yön'ü tebrik etti. Fakat Dışişleri Bakanı Selim Süper aynı jesti yapmadı. Raporun nasıl ele geçirildiğini tahkike başladı. Bakanlığın Baş Hukuk Müşaviri, Ceza Kanununun en ciddi maddelerini araştırmaya koyuldu. Gazetecilere, haber kaynaklarını açıklanmak için çâreler düşünülüyor.

Şimdi gazeteciler, Dışişleri Bakanlığının bir gazeteciye haber kaynağını açıklatıp açıklanmayacağını görmek için merakla bekliyorlar.

Profesör Yalçın

Profesör Yalçın, geçen sayı mızdaki doğru bir habere çok kırdı. Haber şuydu.

«İngiliz muhafazakârlarına has bir felsefe ile, reform kelimesinin telâffuzuna dahi tahammül edemiyen Aydın Yalçın, Türkiye'de artık toprak reformuna lüzum yoktur» dedi.

Profesör Yalçın, YÖN'ün bu ufak haberini bir buğayazıyla cevaplandırdı. Buğayazının bazı parçaları: «Reform lâfını ağzında sakız yapan bazı şarlatanlar — Hazır reçeteler dağıtan câhil bilgisiz ve iddiaat islahatçılar — Köprü başında ciklet satan çocuklar — İş manyaklığı kadar götürülen fikri sâbit şebhi kafadan sakat bazı islahatçılar — Yarım münevver, okuduğunu hazmedemiyen ezberciler — Sahte peygamberler.»

Prof. Aydın Yalçın
YÖN, 24 Ocak 1962

Fikir Atatürkçülüğü ve kelime Atatürkçülüğü

Şimdi Türkiyede fikir ve doktrinleri kelimeleştirme ve önderlerini şekilden ibaret putlar haline getirme gayreti var

Şevket Süreyya Aydemir

Fikirlerin ve doktrinlerin büyük talihsizliği, bir gün gelip kelimeleşmeleridir. İnsanlığa yeni fikirler getiren ve yeni doktrinler veren düşünürlerin ve önderlerin hazin kaderi de, bir gün gelip, şekil ve suretlerden ibaret donmuş putlar haline sokulmalarıdır.

Halbuki fikirler ve doktrinler yaşayan varlıklardır. Bunları düşünün ve yayınlar, da, hayatın içinden gelen ve hayatın içinde yoğunlaşmış hareketli yaratıklar. Bunlar, tarih içinde birer misyonu olan insanlardır. Hepsinin de fikirleri ve doktrinleri evvelâ onların rüyaları gibidir. Ama sonra bu rüyalar, çileler ve mihnetler içinde yoğunlaşmış hareketli yaratıklar ortaya atılırlar. Bu tezler dayanaklarını, onları yaratmalarını yaşadıkları reel şartlardan alırlar. Davaları ise, bu şartların bir başka türlü izahı, bir başka türlü düzenlenmesidir. Onları yayan önderlerin ve mübeğgirlerin İNKİLÂPÇI vasıfları, şartların bu yeniden düzenlenmesi davasından gelir.

Eğer bu fikir ve doktrin adamlarının tezleri, hakikaten bir hayaliyet taşıyorsa, yani yeniden düzenlenmesini hedef tuttukları reel şartların kanuniyetlerini idrake dayanyorsa, kendilerine karşı çıkan antitezlerle karşılaşır ve savaşır. Fikir ve doktrin adamlarının talii, bu savaşta rüyalarının bir senteze ulaşabilmesidir.

Ama bu sentezler de donmuş şekiller değildir. Fakat bir gün donabilirler ve onların ömürleri, bir gün ve birtakım kelime oyuncularının ellerinde, dondurulacakları zamana kadar sürer. Fikirler ve doktrinler bu kelime oyuncularının elinde dondurulurken, onları yaratan önderler ve düşünürler de, cansız putlar haline getirilirler. Bu putlaşma, düşünürün ve önderin, sadece şekil ve suretlerden ibaret ölmüş varlıklar haline gelişidir ki, bir hareket ve inkılâp öncüsü için en hazin tali, işte budur.

Bu hazin akıbetleri biz, tarihte cereyan yaratmış bütün düşünürler, bütün din adamları ve bütün önderler için görürüz. Meselâ, temelleri aklın hâkimiyetine dayanan, yani yaşayan ve gelişen düşünceyi esas alan eski Yunan tefekkürünün, büyük eserlerinden biri olan Aristo mantığı, bir gün geldi. Ortaçağ hristiyanlığına skolastik temelli oldu! Hikmeti ve hakikati bulmak için, dünya nimetlerini terkeden Budha'nın müritleri, bir gün geldi, herbirinde yedi yaşından yetmiş yaşına kadar enaz 15.000-20.000 rahibin postu serdiği Tibet manastırlarını, ezberciliğin, tenbelliğin ve ahıksızlığın yarası haline getirdiler.

Bir hayat ve mücadele adamı olan ve bütün gayesi, on iki İsrail kabilesini tek Allaha inandırıp, onların gönlük hayat ve muşerreflerini düzenlemekten ibaret bulunan Musa şeriatı, bir gün geldi Filistin Ferisilerinin elinde bir şekil ve kelime skolastiğine döndü. Donmuş kelimelere, donmuş şekillere, süslü-mabellere ve beşli din adamlarına karşı çıkan İsa, işte bu şekilsiz Ferisilerin eline çarpmışa verildi. Ama sonra ne oldu? Havârililerin kısa bir alim devrinden sonra Hristiyan patriyahları da İsa'nın melekûtunu, süslü kelimeler, sırmalar ve dogmatizm ile, yani dondurulmuş şekiller ve kelimelerle değiştirdiler. Yani İsa asıl Golgola tepesinde değil, hristiyan kiliselerinden çarpmışa gerildi ve ebediyen donduruldu.

İslâm dininin gelişmesinde de ne görüyoruz? — Benim size getirdiklerimi siz de başkalarına naklediniz, diyen peygamberin vasiyetlerine rağmen, bugün bile meselâ Türkiyede, Kur'anı Türkçe okumaması küfür sayanlar kuvvetlidir! Halbuki Türkçe okumaya, bir Kur'an, Türk inancısına, manasıyla değil, kelimesi ile hitabeder.

Fikirlerin ve doktrinlerin gelişmeyen naslar (Dogmatizm) ve doktrin sahiplerinin donmuş putlar haline

getirilmesi olayına, daha başka misaller de verebiliriz. Meselâ Marksizmin hükümlerinde olduğu ve Marksizmi hayata tatbik eden ülkelerde ve bizzat Marksist partiler içinde otuz yıldanberi en büyük savaş, doktrinleri şekilsizlik ve kelimesizlik haline getirme ve doktrin sahiplerini putlaştırıp dondurma mihveri etrafında cereyan eder. Bu savaşın hikâyesine ise enaz, 400.000 savaşçının kanı karışmıştır.

Şimdi bizim Türkiyemizde de, fikirleri ve doktrinleri kelimeleştirip, fikir ve doktrinlerin önderlerini şekil ve suretlerden ibaret putlar haline getirmenin büyük gayretleri ile karşı karşıyayız. Bu tehlikede, kelimeleştirilmek istenilen doktrin Atatürkçülük ve fikirleri ile eserlerinden tecrit edilip sadece bir şekil ve suret haline getirilmek istenen fikir adamı da bizzat Atatürktür. Evet bugün Türkiyede bir fikir ve bir kelime Atatürkçülüğü var. Kelime Atatürkçülüğü, Atatürk ilkelerinden tamamıyla sökülmiş, onların izah ve idraki zahmetine girişmeyen sorumsuz insanların Atatürkçülüğüdür. Onlar Atatürkün sadece adını bayrak gibi ortalıkta dolaştırırlar. Ama Atatürkün fikir temelleri, Atatürkçülüğün doktrin konuları, hülâsa adına Atatürkçülük dediğimiz çağdaş ve dinamik hareketin fikir, sistem ve realizasyon prensipleri onları ilgilendirmez ve yorar.

Çünkü bu hareketin izahı, bu prensiplerin devşirilmesi ve nihayet Atatürkün rüyası olan İleri, Üstün, İmtiyazsız ve sınıfsız bir Türkiyenin yaratılması gayretli, onların takatini ve ufkunu aşar.

Fakat onları suçlandırırken bu noktada suçlu biraz da bütün Türk aydınlarına yayararak derhal sunu belirtelim ki, adını kolayca ve her adımda ağızımıza aldığımız Atatürkün, Türk dilinde, tam, sistemli ve çağdaş bilginin usul ve dayanaklarına göre yazılmış, doğru bir biyografisi bile yoktur! Bu böyle olunca, Atatürkçülüğün bir izahı, bir fikir ve hareket sistemi olarak, gene çağdaş araştırma ölçülerine uyan bir fikir eseri var mıdır diyeceksiniz? Hayır! Ne yazık ki Atatürk ve Atatürkçülük, medeni dünyanın hiçbir ülkesinde olduğu kadar meçhul değildir.

Derme çatma ve hiç bir dayanağı olmayan hatıralarla, işporta mah değerindeki kazanç edebiyatını bir yana atarsak, Atatürk hakkında, meselâ yabancı bir aydına hangi Türk eserini sağlık verebiliriz? Geçen yıl Atatürk ile fikirleri, yani Atatürkçülük hakkında bir eser hazırlamaya çalışan bir İngiliz Lordu (Lord Kilross) ile tanıştım. Konu tabii Atatürktü. Türkiyede, Atatürk bütün bu insanların, Lordun inceleme hazinesine ve onun ciddi ölçülerine göre verebildikleri şeyler ne kadar fakirdi.

Çünkü Atatürk, sadece İstiklâl Harbini anlatmış nüfuz ile vesikalandırılacak bir kumandan değildir. Atatürk, Türk yapısında bir çağ değişiminin büyük mimarıdır ki, bu mimaride ruh ve zihniyet malzemesi, enaz askerî zaferlerimiz kadar yer alır. Atatürkçülük, işte bu mimarinin adıdır.

Meselâ Atatürkte bir v a t a n anlamı vardır ki, kendinden evvelkilerin vatan anlayışlarına uymaz. İmparatorluk devriminde vatan, ordunun gidebildiği yerlerdi. Namık Kemal Osmanlı vatanına hitabederken:

«Bir elin ravzai-nebiye uzat,
«Birini Kербelâdz meşhede at,
«Kâinata o heyetinde görün.»

demmişti. Atatürkten evvelki Enver Paşanın vatanı daha garip birşeydi. Bir taraftan, meselâ Mehmet Akifin bir Medine'li kadına söylediği:

«Medine halkını uryan bırak Mısırdı dolaş,
Gazâ, gazâ diye git soy cihanı gel paylaş..»

beytinde olduğu gibi, o da Anadolu'yu uryan bırakıp, Mısır, Trablusu, Tunusu fetihmek için ordular gönderbiliyordu. Benim de gayet iyi hatırladığıma göre Aras vadisinde bir tek motorlu vasıtamız yokken, onun Kâzım Karabekire İranın içerilerine dahn, Reşî, Tahranı ve daha ilerilerini zaptetmek için verdiği emirler bu son Generalin hatıralarında yazılıdır! Ziya Gökalp'a göre de vatan şöyle tarif edilir:

«Vatan ne Türkiyedir Türklere ne Türkistan,
Vatan büyük ve müebbet bir ülkedir: Turan..»

Atatürk için ise vatan, mısakı-millî içindeki topraklardır. Bu toprakların içinde ne Ravzai-nebi, ne Meşbet, ne Mısır, ne Tunus, ne İran, ne Hindistan vardır. Bu böyle olduğu için de Türkiye, 40 yıldanberi ve bütün tarihinde ilk defa sulh içindedir. Türkiye Türkleri de ilk defa 30 milyonluk bir nüfusa yaklaşmıştır. 2.000 yılda bu nüfus, eğer Atatürkün Vatan anlamına sadık kahrşak 60.000.000 olacaktı. Halbuki Bosnadan Basraya kadar uzanan Osmanlı imparatorluğunun bütün nüfusu, 1914 harbine girerken % 90 kısmı perişan 30.000.000 luk bir ırklar halitasından ibaretti.

Atatürkün Millet Anlayışı da, kendinden evvelkilerden başkadır. Atatürk için millet, Türkiye sınırları içinde ve Türk kültürünü benimseyen, mütecanis bir toplumdur. O, Türklerin tarih içindeki yerini, Türklerin medeniyete hizmetleri bakımından inceleme ve kökleri kırk asra varan bu şerefi, Türkiye sınırları içindeki millete bağışlayıp:

«Ey Türk! Öğün, çalış, güven!»

der. Halbuki imparatorluk, millet sözünü zaten bilmezdi. Fanatik bir ırkçılığın ise Atatürkün lûgatında yeri yoktur. Ama bugün, ne istediği belli olmayan, tarifi yapılmayan, sınırları anlatılmayan, reel şartları işlenmeyen ve hattâ duyguya bile değil de sadece taassuba hitab ettiği için bir kelimesizlik haline getirilen bir ırkçılık, sanki Atatürkçülük gibi savunulmaktadır.

Atatürkün Vatan, Millet konularında kısaca çizgi-gönderilen «öz» unsurlarını, İstiklâl fikri, hürriyet fikri, medeniyet anlamı, terakki anlamı, ilim, felsefe, iktisat ve devlet anlayışları gibi hepsiz konular üzerinde derinleşirebiliriz. O zaman ortaya bir Fikir Atatürkçülüğü çıkar ve görürüz ki bu Fikir Atatürkçülüğü, Kelime Atatürkçülüğünden başka birşeydir. Yani Kelime Atatürkçülüğü, donmuş bir çağlık haldede kahrşak Fikir Atatürkçülüğü, bize dün olduğu gibi bugün de, yarın da yön verecek bir doktrindir. Öyle bir doktrin ki, biz, şu yabancı ideoloji dediğimiz şeylerden, İslâmla veya İnançla değil, temel prensipler ve ideolojik doktrinlerle ayırır.

Bilgisizlik, tenbellik veya taassup yüzünden ne Atatürk, ne Atatürkçülüğü dondurmağa hakkımız yoktur. Atatürk sokak tabirleri ile değil, ancak fikir yolu ile incelenir ve anlaşılır. Atatürk mefkûreciliği ise, ancak bu fikirler manzumesidir.

Biz asıl Atatürke yönelim. Yalnız sözde kalan, şekil ve suret haline getirilmiş Atatürk değil, hakiki, yaşayan ve uzun süreli ilkeler koyan Atatürke.. Çünkü hakiki Atatürkçülük, Atatürkün adını haykurmakla yetinmek değil, Atatürkü anlamak izah etmek ve savunmaktır. Bu davada ise ilk söz, çağımızın fikir ve bilgi hazinesi ile donanmış, dinamik, çalışkan ve cesur Türk aydınlarına düşer.

OKUYUCU'DAN YÖNE

Arzık'ın yazıları

Çıkarmakta olduğunuz gazete aşağıda imzaları olan biz S.B.F. öğrencileri tarafından ilgi ile izlenmektedir. Yurdumuzun yoksun olduğu böyle bir gazetenin çıkması hepimizi sevindirmiştir. Ancak gazetede yazmakta olan Bayan Nimet Arzık'ın küstah, kaba ve düşüncelerini hakikat gibi gösteren dili bizleri yarıkarıda da belirtmiş gibi sevinçle karşıladığımız bu gazeteden soğutmaktadır. Geleceğini parlak olarak gördüğümüz bizler tarafından okunup tutulması ve böylece başarıya ulaşabilmesi için saygılarımızı hususun düşünülmesi ve gerekenin yapılmasını dile-
riz.

64 imza

Aynı konuda

Neşir hayatına atıldığınız günden bu yana gazetenizi ilgi ile takip etmekteyiz. Savunduğunuz ana fikirleri beğenmekte, benimsemekteyiz. Yalnız bu arada sayın Nimet Arzık'ın yazılarının mânâ ve gayelerini açıkça anlayamamaktayız. Şayet bir fikri müdafaa etmek için sayfalarımızı işgal ediyorsa, lütfen medeni ve temiz gayeli kimselerin cesareti ile fikirlerini açıkça savunsun. Yok eğer bu anlatılmak ve savunmak istediği fikirlerini açıkça yazmak cesaretine sahip bulunmuyorsa, lütfen ne sizin sayfalarınızı işgal etsin ve ne de bizleri meşgul etsin.

Bu yazılar, kanaatimize gazetenizin baş-

lıca vasıflarından biri olan açıklık ve olayları cesaretle ortaya koyma özelliği ile bağdaşmamaktadır. Prensipimizde uymadığı kanaatinde olduğumuz bu yazılarınızda da nasıl olup da yer aldığı da bizi düşündürdüren diğer bir hususu teşkil etmektedir. Bu yazılarınızın iyi niyetle ele alınmasını rica eder, başarılarımızın devamını dileriz. Hürmetlerimizle

Y. Müh. Belike Ural Y. Müh. Atif Ural
Y. Müh. Mahmut Kayral,
Y. Müh. Nurettin Öztürk.

Aynı konuda

Derginizi ilk sayısından beri izliyorum. Genel tutumunuzla, tekdüze bir basın hayatına yeni bir hava, bir canlılık getirdiniz. Bumdaki asıl pay, kaliteli, değişikliğin konularında yetkili yazarlarımızdır. Ancak, derginizin, beğendiğimiz, yürekten katıldığımız genel tutumunun yapıcısı olan bu yetkili kişilerin yanısıra, boş ve bilgisiz bir kadro, çağın kadronuzda yer verilmeye şaşıyorum. Fazıl SAĞLAM

Sosyalist Krallık

İşveç bir sosyalist memleketidir. Öte yandan cumhuriyet bile değil, krallıktır. Devletçidir. İhtisal kaynaklarını bu anlayışla harekete geçirmiş, millette refahın zivesine varmıştır. Sosyal adaleti de vardır, iç huzuru da. Birçok medeni memleketlerde olduğu gibi tavn mânâsı ile hür ve kendilerinin-

den emin oldukları için küçük bir komünist partileri de vardır.

İkinci Dünya Harbinden bir süre sonra bu işveçli komünistlerden bazıları «Kralı istemiyoruz, gitsin, o gitmezse biz gideriz» diyorlar. Ve hakikaten kalkıp Rusya'ya gidiyorlar. Gidiyorlar ama pasaportlarına «Bir daha işveç'e dönmek» kaydı konuyor. Aradan üç ay geçiyor. Krala mektuplar geliyor:

«İşveçten ayrıldıktan sonra kaymetini aldık. Yurdunuzu ve onun semaları altında olmanın hasretini çekiyoruz. Burası hiç de sandığı gibi değil. Biz ettik sen etme, izin ver dönelim» diyorlar. Kral izin veriyor, dönüyorlar. Hududu geçer geçmez de kapanıp işveç topraklarını öpüyorlar.

İşveç'te sosyal adalet hâkimdir. Herkes toktur. Herkesin yeşil çamur arasında kırılmaz damlı bir evi, bir arabası, televizyonu, yiyecek dolu kileri, papatyaya gibi çayurları süslüyen sırsın çocukları vardır. Herkes iş gücü sahibidir. Bakal çaruklarının bile ihtiyarlık sigortaları vardır. Ama Plânlama Dairesinin meydana çıkardığı kazançlar arasında bire yirmi iki bin gibi uçurumlar yoktur. Standartın üstündeki kazançların vergisi muazzamdır. İnsanlar arasındaki farklar beşerî kabiliyet sınırları içindedir.

İşveçlilerin bana «İşveçte artık milyon kalmadı, zaten milyon olmağa imkân da yok. Komünizmden de korkmuyoruz, çünkü sosyalist» dediklerini ve bununla iftihar ettiklerini hatırlarım.

«Her mahallede birkaç milyon yaratık» lâfını duymuşlarsa eğer, işveçliler, acaba ne düşünüyorlardı?

A. ORSAN

Fiyatların arkasındaki dram

Günlük hayatımızın her anında karşıda, pazarda, dükkânda gıda maddeleri alış veriş yaparken bilmem fiatların arkasında gizli olan haksızlık ve acıları kalbinizde duyar mısınız? Ben duyarım.

Dükkândan satın aldığım her kilo fındık, pazardan satın aldığım her portakal, hattâ evime taşıdığım her ekmeği beni alıp Anadolu'ya götürür. Fiatların arkasından, ümidini hayalini bağlayıp çocuk gibi büyütüğü mahsulünü yok pahasına sattıktan sonra evine sırlardır değişmeyen kaderi ile dönen toprak yüzü insançıklar görürüm.

Diş memleketlere fırsat bulup seyahat etmiş kimselerin karşıda, pazarda alış veriş yaparken nazarı dikkatleri derhal fiyat mukayeselerine yönelir. Hemen daima görülür ki, gıda maddeleri fiyatları sıralı memullere nazaran pahalıdır. El emeğinin girdiği her mal ve hizmet, endüstri memullerine nazaran nisbi bir pahalılık gösterir.

Meselâ Fransada, Remington marka elektrikli bir traş makinesinin bedeliyle 5-6 öğle yemeği yenebildiği halde aynı makinenin karşılığı ile Türkiye'de 40 öğle yemeği yenebilir. Bir ayakkabıyı pençe yaptırmak için tamirciye götürdüğünüz zaman istediği para yeni bir ayakkabı bedelinin aşağı yukarı yarısıdır. Bir elbise ütülettiğiniz zaman mukabilinde işten yabancısı parayı normal kur ile karşılığın zaman karşınıza müazzam yekünler çıkar. Kısaca sıralı memullere nazaran, el emeğinin girdiği her mal ve hizmet memleketimizde mukayese edilemeyecek derecede pahalıdır. Hattâ ekseri aydınlarımız bu mukayeselere dayanarak diş memleketlerin çok pahalı olduğu neticesine bile varırlar.

M. VELİ

Köy Enstitüleri

Bir köylü olarak hattâ bir nahiye muhtarı olarak bu mevzudaki görüşlerimize tercüman olmak gerekirse hakikat şudur:

Çevremizde hem köy enstitüleri hem öğretmen okulu mezunu öğretmen olduğundan mukayese neticesinde öğrendik ki köylerimizde ne faydalı eğitimci ve yöncü köy enstitüsü mezunu öğretmenlerdir. Ve bilhassa esas köylü olan öğretmenlerdir.

Halbuki şimdiki zengin ve şehir çocuklarından köylü çocuklarına kontenjan kalınmaktadır.

Bu bakımlardan yoksun bulunduğunuz

açılması elzem bu müesseselere aynıyle vuslatı bekliyoruz.

İbrahim ONLU
(Darica Nahiyesi Muhtarı)

Bir gericiye cevap

Sevgili Ali,

Yeni İstanbul sütunlarında bana hitaben bir mektubunuz bulunduğunu duyduğum zaman bir Yeni İstanbul gazetesi almak zorunda kaldım. Gazete bayından gazeteyi alırken kulaklarım kadar kızardığım farkettim. Bir solukta okuduğum mektubunuz beni hem çok güldürdü hem de çok üzdü. Mektubunuzda bahsettiğiniz felsefe hocasının derslerini hatırlamamak elde değil. Dersleri, bir lise talebesi olmanın zorluğu içinde bir sene boyunca takip ettim. İtiraf etmeliyim ki, sayın hocamız ilk derslerde beni âdeta büyülemişti. Zira çok güzel ve tesirli konuşuyordu. (Bu bir taktik tabii). Fakat itiraf etmeliyim ki lise sıralarına gelen gençler hazırlıksızdılar ve körpe dimağlar her türlü fikirleri kolayca benimsemeye kabiliyetlidirler. Sayın hocamızın Üniversite kursülerini reddederek ısrarla lise hocalığı yapmasının sebebi kendiliğinden ortaya çıkmaktadır. Zira bu fikirler olgunlaşmış dimağlarla şiddetle reddedilecektir. Mektubunuzda sayın hocamızın derslerini hatırlamamı istiyorsunuz. Eğer bütün sene derslere devam etseydiniz sık sık arka sıralardan yükselen homurtuları işitecektiniz. Bu homurtuları dindirmenin çareleri de elbette ki yok değildi. Bu gibi zor durumlarda hemen komünizm kötüleniyor veya Ziya Gökalp'tan bahsediliyordu.

YON gazetesinde çıkan imzama dolayısıyla bana sol diyorsunuz. Bilhassa bu sözünüz beni çok şaşırttı. Eğer bu gazete gerçekten bir sol gazetesi olsaydı bildiriyi şüphesiz ki ilkönce siz imzalıyacaktınız. Bu sözümün hemen arkasından size komünistlerin 1 Mayıs bayramlarında mektepteki tutumunuzu hatırlatırım.

Milliyetçilik duygularına gelince; bu konuda gerçek bir milliyetçi olduğuma hiç şüpheleniz olmasın. Eğer zihinlerinizi yorarsanız 21 Mayısı getiren gençliğin 28 Nisan hareketlerinde beni ön saflarda gördünüz. Sayın hocamızı hatırlarken cumartesini günleri yaptığımız bayrak merasimlerini de hatırlamamak kabul değil. Merasimde bütün hocalarımız bulunurken ve biz gür seslerimizle gözlerimiz yaşarınca marşımızı söylerken sayın felsefe hocamızın sessiz sessiz kaçığını üzülerek gördük. Ay yıldız bayrağın altında istiklâl marşımızı dinlemekten kaçan bir adam bugün milliyetçilikten bahsediyor ve bunu bildiğiniz halde siz de bana milliyetçilikten bahsediyorsunuz. Ben, ay yıldız bayrağımla, Atatürk'ümle, istiklâl marşımızla ve bütün milletimle beraber milliyetçiyim. Sizin milliyetçiliğinizin ne demek olduğunu anlayamıyorum.

Sizi bir türlü anlayamıyorum. Dün D.P. saflarındaydınız, Saidi Nursiye tapıyordunuz, komünist bayramlarında coşuyordunuz, demokrasiden, eşitlikten bahsediyordunuz. Bugün de milliyetçi olduğunuzu söylüyorsunuz. Doğrusu yarın ne olacağını çok merak ediyorum. YON'de çıkan imzama geri almamı istiyorsunuz. Bu isteğe sadece gülmek geliyor içimden. Ve sizin imzanızı yarın YON sütunlarında görürsem inanmı hiç şaşırmayacağım.

Selâm ve sevgiler
Gökçe ENİS

Kadro yetistirmek

Ben şahsen YON'ü Türkiye'de sosyalist metotların doğruluğuna inanan kadroları yetistirecek (bir toplumda sosyalist metotların tathiki kadro işidir henüz memleketimizde bu kadro teşekkül etmemiştir) bir okul olarak kabul ediyorum.

Coşkun KABATAS
(Makine Teknikeri)

Sosyalizmi tanıfınca...

Kapitalizm bataklığında çırpınmakta olan yoksul halkımız «sosyalist» adından korkmaktadır. Oysa ki ona sosyalizmi anlattınca hiç çekinmemekte, böyle bir yaşama düzeni uğrunda canını vereceğini söylemektedir.

Cemal AKIN

YON, 24 Ocak 1962

Nimet Arzık

İÇTEN GELDİĞİ GİBİ

Az'cik az'cik tolerans

Görülen lüzum üzere dikilmiş bir a-partmanın öncüsü katıdır bizim YON'ün ANKARA bürosu...

Kapısının üstünde YON diye bir tabelacı yoktur da, insan hep bir kat eksikinin, bir kat fazlasının zilini çalar.

O gün işle bütün yanlışlıklardan sonra çalıştım kapısını. Arkadaşlar bana karşı fazla ihtimamıyla da şöyle bir yoklandım, şöyle bir nefes çektim, vicdanında ve havada patlar madde dumanı ararsam.

40 imzalı bir mektup almışlar mı meğerse, bilmem kaç imzalı bir ikinci mektup almışlar mı meğerse de beni incitmek için onları göstermeyi ihtimam gösterirlermiş. Bir tanesini gördüm, bir tanesini görmedim. Gördüğüm şu mealdydi:

«İyisiniz, hoşsunuz, derginizi benimsedik, amma ve lâkin aranızda o kuyruk kuyruk dolayan Nimet Arzık'ın işi ne?.. Hele onun «O Sâkit olmayanların iç yüzü» adlı seri yazısı ne?.. Hele o yazıdaki gizli maksadı ne?.. Açık söyleyin ne ne ne?.. Eğer açık söyleyecek cesareti yoksa v.s.»

Kullanılan lisan daha saltanatlı, benimki daha günlük, amma mânâ bu aşağı yukarı. İşe evvelâ teşekküle başlayacağım. Hırsızlık değil de, gülümser tartışmaların çirkin açmaları. Bir kere, mühürsüz, imzalı, pullu bir yazıyla: «Şunu beğenmedim şu şu sebepten ötürü» demek medeni bir hareket, karşı tarafı isterse savunma, isterse hücum, isterse anlaşma imkânını veren bir hareket... Samimiyet yolunda esaslı bir kalkınma...

İkinci teşekkürüm, «vay yafan hain dememesinden ötürüdür ki, bu da bir kalkınmadır. Böyle arpa arpa kalkma kalkma, kim bilir ne derelerden atlayacağız beraber ve ne tepelercece ne tepelere erişeceğiz. Dermanın kesiliyor düşündükçe çözüleceğimize aramızın yüzeyini, giriftisini, çıkıntısını, amma samimiyet teşekkürüm!..

«Bu yazılarda, maksadı nedir açık söyleyin... Kapalı bir taraf görüyor musunuz?.. SA—KIT OL—MI—YAN—LA—RİN İÇ YÜZÜ. 1940 senesiyle 1950 senesi arasındaki zamanın, hafif taraftan tutturulmuş bir panoraması bu yazılar... Etüd diyemem, etüd

daha derinine gider. Polemik diyemem; Methedilmeğe kimin ihtiyacı var?.. Bu yazı serisinin ilk kısmı «Sakitlerin iç yüzü» adı altında Yeni Sabah gazetesinde çıkmıştı. O zaman onlar Yasıdadaydılar. Ellerini kolları bağıldı. Azap duymuştum, yazımlarken amma bence yazı bu cins azaplarla kıvrılmamalı. O zaman niye bu kırk imza «gizli maksat» kapaklı fikir aramadı, da şimdi arıyor, neden Yeni Sabah'a böyle bir bildiri lietmedi de, şimdi lietiyor?.. Konuşuyoruz karşılıklı değil mi, ben de bunu soruyorum. Başka sorularım da var. Onların da sırası gelecektir.

Benim aklım «gizli maksatsız» çalışan yapıyavan bir akıl. Başkasınınkini karşılamam. Cesarete gelince, isterseniz şimdilik bundan bahsetmiyim!..

Garpta, böyle bir yazı, çok daha sert de en ufak bir tepki doğurmaz. Bi'ysel garph. lığı denemek n'olur ki?..

«Maksadı CHP'yi yıpratmak mı?.. Bunu da işittim... Ben ni bu kadar kudretliyim, CHP, ni bu kadar çürük?.. Ne o ne o bence...»

Sevgili «Kırk imza» sahipleri, size çok sempatin var. Bir kere beni okuyorsunuz. Bir yazar için okumaktan büyük zevk olur mu?.. Tasvibetmesiniz de okuyorsunuz. Sizden sempatin kadar büyük bir ricam var. Yazımın, sizi, beni YON'deki arkadaşlarımızdan koparmak istiyecek kadar çokte eden pasajlarını bana bildirmenizi niyet ediyorum. Yanlış yazdığım yer düzeltmenizi, yalın yazdığım satırı yüzüme vürmanızı, itiraf diyebildiğiniz kısmı da teşhir etmenizi istiyorum. Kendime hiçbir «dokunulmazlık» tanımıyorum, amma kendime tanıdığım gibi, siyaset sahnesini işgal etmiş şahıslar için de, zengin geçmişli partiler için de tanıyorum bu «dokunulmazlığı». Bu dokunulmazlık putperestlik bence...

Menderes'te, en çok yediğimiz neydi?.. Hoş görürlük ve müsamaha eksikliği. O da, Allah Rahmet eylesin, yalnız övülmek isterdi!..

Az'cik tolerans baysın, az'cik tolerans, tolerans devrinin kaptanı iteliyim beraber... Bakalım aramızda ne var?..

TEMELDEKİ KAVGALAR...

TOPRAK KAVGASI

Topraksız köylüyü, köye en yakın oldukları sanılan politikacılar değil, gazeteci ve öğretmenler savundu

Mümbaz
Soysal

Yeni Anayasanın yapılısında hangi görüşler ve hangi görüşler çalıştı? Anayasa rejimi bakımından bugün karşılaştığımız meseleler nelerdir? Bu serinin altıncı yazısını sunuyorumuz.

Renkli anayasa yapmak mümkün müdür? Her anayasa, yapılışın katılanların siyasal ve iktisadi inançlarını da ister istemez beraberinde getirecektir. Çok partili bir rejimle işleyecek olan anayasalarda, teknik bakımdan başarılan mesele, bu inançların fazla sınırlayıcı bir etki doğurmasını önleyebilmektir. Başka bir deyişle, anayasayı yapanlar böyle düşündü diye, herkes, noktası noktasına öyle düşünmek zorunda bırakılabilecek hükümlerden kaçınmak gerekir. Bu ne dereceye kadar sağlanabilir? Serbest düşünce için konan «genişlik», aslında belli inançları söndürbilmek amacıyla konmuş bir «daraltma» olması nasıl önenebilir?

Kim kimin etkisinde?

Anayasa Komisyonuna yöneltilen en büyük itham, fazla sola kayan bir devlet anlayışı getirmesi ve üyelerinden bazılarında inancıları hazırlanan tasarıya aksettirmiş olmasıdır. Tasarıda, vatandaşların hakları ve devletia görevleri bakımından oldukça ileri sayılabilecek bir sosyal görüşün bulunduğu muhakkaktır. Ama unutmamak gerekir ki, tasarı, çift medisi, anayasa mahkemesini ve klasik demokrasinin bütün öbür teminatını da beraberinde getirmekle, aynı zamanda çok muhafazacı, çok durucu bir nitelik de taşıyordu. Yine unutulmaması gereken bir nokta da şur: Komisyon bazı maddelerde, ileri sayılabilecek görüşünü aksettirirken, bu görüşün bağlayıcı değil, «mükân verici» bir şekilde ifadesine çalışmıştır. Bunun bir örneğini de meşhur 38. maddede görmek mümkün: topraklandırma ve kalkınma için yapılacak kamulaştırmada, alınan taşınmaz malların karşılığı «taksitle ödenebilecektir», yoksa «ödeneyecektir» değil. Hele, klasik demokrasinin bütün unsurları muhafaza edildiğine göre, taksitle ödemeyi sağlayan kanunları, mülkiyet hakkı üzerine titreyen meclislere kabul ettirecek hükümetlerin çıkabileceği de çok şüphelidir. Nitekim, 1924 Anayasasının 5 Şubat 1937 de değiştirilen 74. maddesi, toprak ve orman kamulaştırmalarında karşılıkların ödeniş şeklini özel kanuna bırakıyordu. Buna göre çıkarılan Topraklandırma Kanunu yirmi yıllık ödeme süresine bile imkân verdi. Ama bu kanun yürüdü mü? Yavaş yavaş kolu kanadı kırılmadı mı? Toprak reformu başarılabilir mi?

Fakat, bu yolu büsbütün kapamamak gerekir: olur a, halk çoğunluğu belki ilerici bir partiyi iğbaya getirebilir; o zaman da

reformcu bir ödevin imkânlarını niye kısıtmak? Taksitli kamulaştırma, İkinci Dünya Savaşından sonra demokratik rejimlere kavuşan İtalya'da, Almanya'da da uygulanmış. Hele Hindistan'da, Mısır'daki otuz yıllık bonoları bile gölgede bırakacak uygulama örnekleri var.

Bu konuda biraz daha serinkanlı davranmak ve Anayasa Komisyonuna yöneltilen etkileme ithamının, aslında, Temsilciler Meclisi çoğunluğu için daha doğru olduğunu kabul etmek gerekir. Komisyon, «ödeneyecektir» deyimini tam bir serbestlik getiriyor ve asıl kararı, gelecekteki kanun koyuculara, halkın çoğunluğunu temsil edecek olanlara bırakıyordu. Taksitli büsbütün kaldırmak veya süreleri beş yıla, on yıla indirmek istiyen genel kurul, asıl kendi görüşüyle, kendi iktisadi inancıyla, menfaatlerinin savunulması için bulduğu kendi formülüyle, gelecekteki kanun koyucuları bağlamaya çalışmıştır.

Kızgın koro

38 inci madde, Komisyonla Genel Kurul arasında dört beş defa mekik dokudu. Bir üyenin ifadesiyle, «kapıdan koğuldu, pencereden girdi; pencereden atıldı, bacadan girdi». Toprak sahiplerinin, özel teşebbüsçülerin, yabancı sermayeyi savunuların ve aşırı milliyetçilerin kurdukları koro hep bir ağızdan bağırmağa başlayınca, 38. madde öyle bir ürkütü ürkütü ki, daha sırası bile gelmeden, geri istenip, kendini Komisyonun kucağına zor attı. Haf-talarca sonra, 25 Nisan 1961 günü, genel kurulda ikinci defa arzı endam ettiğinde, etkeleri biraz daha uzatılmış, ayıp sayılan yerleri biraz daha örtülmüştü. Taksitle ödeme yine mümkündür ama, taksitler artık tamamiyle gelecekteki kanun koyucunun iteğine bırakılmıyordu. Taksit süresi on yıl olarak sınırlandırıldı. Genel Kurulun, Mısır'daki, Hindistan'daki, hattâ İtalya ve Almanya'daki örnekleri düşünerek, bunu tatmin edici bulacağı ve koronun, artık şamata makinesi olmaktan çıkıp Yunan tragediyalarındaki sağduyu korosu gibi, «eh, bu şartla olur» diyeceği umuluyordu. Fakat, süre üzerinde durmak şöyle dursun, taksitle ödeme fikri büsbütün reddedildi.

Komisyon yılmadı. İhtizâk, Komisyon, «bir defaya münhasır olmak üzere ısrar etmek» hakkını veriyordu. İki gün sonra, taksitle ödeme hükümleri tekrar Meclis önüne geldiği zaman, 38. madde iki maddede hâline sokulmuştu: biri toprağa, biri de özel teşebbüslerin kamulaştırılmasıyla ilgiliydi. Bazılarının göre, şimdiki «divide ut regnes» kuralı yürüyecek, karşıdakileri bölerek bazı şeyler kabul ettirilecekti. Taksit süresi de beş yıla indiriliyordu. Toprak sahipleri ile özel teşebbüsçüler bu defa hep birlikte bağırmadılar. Üstelik, üstüla istifa önerisine

NELER DEDİLER...

BİR DİYALOG

Ö. SAMİ COŞAR — «Açık konuşalım, memleketimizde feodal rejimin geniş artıkları yok mu? Var. Marabacılık, yarıcılık, kesimcilik gibi usüllerle köylüyü kemiren derebeyleri yok mu? Var. Bir iki değil, otuz kırk köyü içine alan geniş araziye ellerinde tutan ve yılda bir gün bile oralara uğramayan, köle çalıştıran ve hattâ bu köleleri, dizdize barındırdıkları, besledikleri eşkiyalarla baskı altında tutanlar yok mu? Kim yok diyebilir. Var arkadaşlar. Nasıl bu araziye sahip olmuşlar? Alın teri mi? Evet ama, marabacılık, yarıcılık kesi mcilik yapan zavallı Türk köylüsünün alın teri ile. Ve o yine topraksız, yine toprak esiri. Buna son verefim deyince de, «eyvah Türk köylüsünün elinden bir avuç toprağı alınıyor, diye sızlan ıyorlar.» (26 Nisan 1961)

AHMET KARAMUFTUOĞLU — «Burada ' toprak sahibinin hukuku korunsun, demek âdeta bir kahramanlık oldu. Bu böyle olmamalıydı. Karşıda oturan Coşar ve arkadaşlarının endazesi bizce malûm; bu itibarla ehemmiyet vermiyoruz. Eğri konuşan bir işçi arkadaş da aynı şekilde. . üzerinde kimse durmuyor. Fakat, Komisyon, bu havayı vermemeliydi.» (28 Nisan 1961)

sürülen yemektens de bekmişlerdi; razı oldular. Bu arada, «kalkınma planındaki temel yatırımlar için yapılacak kamulaştırmaları da taksit tehlikesinden kurtarıverdiler.

Millî Birlik Komitesi

Kamulaştırmadaki taksit süresinin beş yıldan tekrara on yıla çıkarılması, M. B.K.'nin ısrarı üzerine mümkün olabildi. Komite, böylece, millet sevgisinin sadece «milliyetçilik» diye bağırmağa kullanmamı da kızımlı olduğunu herkese hatırlatıyordu. Oysa, Temsilciler Meclisinde «mutlaka milliyetçilik» diye dayatanların yüzde 84,3 ü, sıra kamulaştırmaya gelince, «ille de peşin para» diye ısrar etmişlerdi.

Küçülen büyükler

Bir de «küçük çiftçi» meselesi var. 38. Madde, ilk defa geldiği zaman, fer-yadı hasanların çoğu durumu daha trajik görebilmek için, «bir avuç toprağıyla

geçinen çiftçinin parasını da mı taksitle vereceksiniz» diyorlardı. Bunun da çaresi bulundu: Komisyonun da benimsediği bir formüle göre, kamulaştırılan toprak, geçimini ancak bundan sağlayan küçük çiftçiye atıse, karşılık peşin ödenecekti. Binlerce dönüm arazilerini koruyabilmek için bundan bile medet umanlar oldu. «Küçük» sıfatını aradan çıkartıp, geçimlerini (yani her türlü ısrarlarını) sadece topraktan sağlayanlara da peşin para ödemesini şart koymak için uğraşınları gördükten sonra iğrenmemek mümkün değildi.

Formülü yeni baştan kaleme almak ve hamarat ellerin çıkardığı «küçük» sıfatını yerine koymak için, 18 Nisan 1961 günü bölgeden sonra yapılan Anayasa Komisyonu toplantısı kolay kolay zihinlerden silinmeyecek. «Benim politik şahsiyetim var, yalnız küçük çiftçiye koruyan bir hüküm savunur durumda gözükmek istemem; istiyen güzüksün» diğışında boyan eğmeğe zorlandığından dolayı yeni politikacıyı ve menfaat rüzgârları kahrından ağlayan üniversiteliyi nasıl unuta-bilirsiniz? Zaten, Temsilciler Meclisinin Genel Kurulunda da topraksız köylüyü, köye en yakın oldukları sanılan bazı politikacılar değil, gazeteciler, öğretmenler ve üniversite-ller savundu.

İlk hamle

Toprağı kamulaştırıp dağıtmak, Türkiyeyi toplumsal ve tarımsal gerilikten kurtarmağa elbette yetmez. Büyük işletmeciliğin sağlanması ve istihsalin yükseltilmesi için, bu ilk safhayı, mutlaka, devletin öndelik edeceği çok geniş çapta bir kooperatifçilikle ve devlet çiftlikleriyle tamamlamak gerekecektir. Ama, gerici unsurları nisbetten az olan bir Mecliste bile karşılaşılan güçlükleri gördükten sonra, geleceğe limitle bakabilmek için fazla iyimser olmak lâzım.

Kamulaştırmada taksit konusunu halleden M. B. K. üyelerinden bir grup.

İSTANBUL

Istanbulun şehir nüfusu, iki misli artarak, 1980 de 3,8 milyara ulaşacak. Gecekondu sayısı, 80 binden 455 bine çıkacak. 1 milyon 200 bin kişiye, yeni iş imkânı yaratmak lâzım. İstanbul, bugünden gecekondu ve işsiz insan şehri. Gerekli tedbirler hemen alınmazsa, İstanbul, gecekonduların ve bir işsizler ordusunun istilâsı altında kaybolup gidecek. İstanbul'un alın yazısını değiştirmek için geniş bir ekibin başında uzun zamandır çalışan İmar ve İskân Bakanlığı Bölge Plânlama Müdürü Tuğrul Akcora, YÖN için hazırladığı bu incelemede Türkiye'nin bir numaralı şehrinin meselelerini bilinmeyen taraflarıyla ortaya koyuyor ve çözüm yollarını gösteriyor.

Bugünkü manzara

İstanbul'u bugün şehri şaşkınlıkla, endişeyle seyrediyor.

Eski İstanbul'u rahatın kaçtığına kaygılanıyor. Tanımadık çehreler köyünden yeni ayrıldığı belirli vatandaşlar şehri istilâ ediyor. Kulaklar İstanbul lehçesinden çok Karadeniz veya Orta Anadolu şivelerini duyuyor. Dolmuşta, sinemada, sokakta ve hatta apartmanda başka bir dünyadan gelmiş kimselerle komşuluk zorunluğuna uğruyor ve eski İstanbul'u mesken sıkıntısından hayat pahalılığına kadar karşılaştığı her güçlüğün sebebinin yeni hemşerilerine yüklediği.

Şehre yeni yerleşen vatandaş da büyük zorluklarla savaşıyor: İş bulmak güç. Başını sokacak bir yer bulmak için yapılan çabalar, günümüzün mülkiyet anlayışı içinde kanun dışı bir gecekonduya sığınmaktan başka bir sonuca varamıyor. Topluluk, yeni gelene yardım yerine, mümkün olan her güçlüğü yaratıyor.

Kamu Kurumları belirli bir hukuk alışkanlığı, gerçeklerinin baskısı, uzmanların tavsiyesi, politik veriler, tesadüfler ve keyfilik arasında bocalıyor.

İstanbul, kamu hizmetleri dünyada en kötü karşılanan önemli şehirler arasında yer alıyor. Bir çok semtte kamu hizmetleri mevcut değil, diğerlerinde aylarca su kesiliyor, elektrik düşük voltajlı, havagazı düşük basınçlı, kanalizasyon yok veya yetersiz. Telefon almak imkânsız. Otomobilsiz bir ülkede, İstanbul trafik tıkanıklıklarıyla karşılaşıyor, şehirden günde bir ilâ üç saatini ulaştırma vasıtalarında kaybediyor.

30 yıldanberi yapılagelmis 4 İmar plânına, 2000 i tecavüz eden mahalli plân'a, sayısız plân tashihlerine, taahhümlere, ruhsat ve kontrol müesseselerine rağmen İstanbul'da bir yerleşme düzeni sağlanamıyor. Frensiz arazi spekülasyonu şehri alabilirdiğine genişletiyor, parçalıyor, soysuzlaştırıyor. Yerleşme yeri bulamayan sanayi şehir içine dağılıyor. En güzel bir sahil şehirden alınıyor, özel villalar, trafik, depolar, işyerleri arasında bölüşülüyor. Dünya medeniyetinin ortak zenginlikleri tarihî eserler, politik bir İmar müsveddeleri içinde, vandağca harcanıyor.

Sosyal sınıflar korkutucu şekilde kümeleşiyor; 6-7 Eylül'ün hatırası ile ürpereyen mutlu azınlık, oturdugu lüks mahallelerle gecekondu mahalleleri arasındaki keskinliğin anlamını görmek istemiyor.

Ekonomik sektörlerden pek çoğunda

Türkiye'nin büyük merkezi olmasına rağmen İstanbul, ülkede gereken rolü oynamıyor. Şehirdeki mevcut enfastrüktür, yatırımlar, nispeten gelişmiş insan potansiyeli, mali kudret genel bir iktisadi gelişmeye hareket noktası olmaya değil, sınırlı sınıfların ihtiyaçlarını karşılamaya yöneliyor.

Günümüzde İstanbul'un karşılaştığı zorluklar, tehlikeler; tahribat, gagesizlik ne kadar vahim görünse de, geleceğin yaratılacağı problemlere oranla ufak bir başlangıç olduğunu hatırlamalıyız.

Önümüzdeki devrede, Türkiye nüfusu hızla artacaktır. Yılda binde 30 u bulan, nüfus patlamasının yavaşlayacağı ve hatta yavaşlamasının arzu edildiği hakkında hiç bir emare mevcut değildir. Bu nüfusun büyük kısmına sanayide, yani şehirlerde iş bulmaktan başka çare yoktur. Esasen Türkiye'nin kalkınması, ziraat nüfusunun azaltılmasını, şehir nüfusunun çoğaltılmasını gerektirir. Kalkınmayı, ziraat nüfusu, toplam nüfusun yüzde 15 ine indirmek şeklinde tarif eden iktisadîcılar bile vardır.

Bu durum, Türkiye'de köy—şehir akımının gittikçe artan bir hızla gelişmesi

gerektiğini ve gelişeceğini ortaya koymaktadır.

Bazı kişiler tarafından öne sürülen, şehirlere gelenlerden ayak bastı parası almak, iş tevsiki veya vize istemek gibi ortaçağ anlayışındaki müeyyideler sadece, gayri ahlâki, gayri hukuki, ve gayri mümkün değil, aynı zamanda memleketimizin genel iktisadi menfaatine de aykırıdır.

Gerekli tedbirler alınmazsa, hızlı nüfus artışının ve köy — şehir akımının İstanbulu tanınamaz bir hâle getireceği, büyük sosyal huzursuzluklara yol açacağı ortadadır. İstanbul için tehlike panları çoktan çalmıştır.

Rakamlar

Hâlen İmar ve İskân Bakanlığı Bölge Plânlama Teşkilâtı, bu günden güç yaşanan bir şehir hâline gelen İstanbulun yarınını kurtarmak için çalışıyor. İstanbul Bölge Plânlama Müdürlüğü'nün ortaya koyduğu rakamlar, meselenin azametini ve ciddiyetini açıkça ortaya koyuyor:

1) İstanbul ve İstanbulu çeviren,

İSTANBUL + KOCAELİ + SAKARYA İLLERİ

Devreler	Tabii artış nisbeti		Her devreye düşen ortalama yıllık göç	
	Şehir nüfusu	Kır nüfusu	Şehir nüfusu	Kır nüfusu
1935 - 45	% 7,5	% 13,2	+ 7,500	+ 1,000
1945 - 50	% 11,0	% 19,9	+ 17,300	+ 1,000
1950 - 55	% 16,6	% 27,3	+ 54,800	- 6,900
1955 - 60	% 17,9	% 32,3	+ 55,950	- 4,500
1960 - 65	% 18,5	% 34,4	+ 47,200	- 10,600
1965 - 70	% 18,9	% 35,1	+ 63,400	- 19,400
1970 - 75	% 18,5	% 35,4	+ 72,800	- 27,800
1975 - 80	% 18,8	% 35,6	+ 80,800	- 33,800

Bu üç ilde kır nüfusu, göçler hesaba katılmadığı takdirde, şehir nüfusundan çok artmaktadır. Fakat köyden şehre olan göçler, şehir nüfusunun, köy nüfusundan çok daha büyük bir hızla çoğalmasına yol açmaktadır. Meselâ 1960-65 devresinde, bu üç ilin köylerinde yaşayan 53 bin insan köylerinden ayrılacak, üç ilin şehirlerine ise, aynı devre-

illerin, yani Marmara Bölgesinin bugünkü nüfusu 5 milyondur. Beklenmedik büyük bir değişim olmazsa, tabiri artırsak sonunda, Bölge nüfusu, 1980 de 8 milyon 350 bini bulacaktır. Buna dışarıdan gelecek göçleri de katmak lâzımdır.

Marmara nisbeten çok şehirleşmiş ve elverişli bir bölge olarak Anadolu'dan bu gün de nüfus çekmektedir. Bahsettiğimiz Türkiye verileri sonucu, Anadolu'nun Bölgeye nüfus akıtma temayülünün süratle gelişeceği beklenmelidir. Eğer Anadolu'da hakiki bir şehirleşme başlalmazsa, Bölgesel şehirler gelişemezse, Marmara dışı Anadolu'dan 3 milyon kişinin Marmara'ya ve özellikle İstanbul'a göçmek istidadi göstereceği düşünülebilir.

En iyimser bir şekilde Anadolu'da alınacak şehirleşme tedbirleriyle, Marmara'ya akımın günümüz nisbetleri içinde kalacağı kabul edilirse, 800.000 kişinin Bölgeye göçeceği ortaya çıkar. Böylece nüfusunun 1980 yılında 4.100.000 kişilik bir artışla 9.100.000 kişiye varması asgari bir sayı olarak düşünülebilir.

2) Marmara Bölgesinde tarım sektörü, bütün ülkede olduğu gibi meşbu bir duruma gelmiş bulunmaktadır. Ekilebilir arazi tamamen kullanılmakta, hatta bazı illerde ekilmemesi gereken araziye dahi tecavüz edilmiş bulunmaktadır.

1950 ilâ 1960 yılları arasında tarım sektöründeki istihsal artış, nüfus artışına takip edememiş sektördeki nüfus başına gelir, genel ortalama olarak 1960 TL. dan 1650 TL. na düşmüştür. (1960 sabit fiyatlarıyla); günümüzdeki gelirden çok daha aşağı düşülmesini kabul etmezsek, tarım sektörünün, dolayısıyla Marmara Bölgesi köylerinin 1980 e kadar ancak daha 500.000 kişi çekebileceği sonucuna varılır.

Sonuç olarak Marmara Bölgesinde 1980 yılına kadar 3.700.000 kişinin şehirleşeceği ortaya çıkmaktadır.

Sen 10 yıldaki temayülü, Bölge içindeki şehirleşmenin % 60 oranında İstanbul şehrine yöneldiğini göstermektedir. Bu halde şuurlu bir müdahale olmazsa, İstanbul şehri 1980 de 3.800.000 kişiyi, yani iki misli nüfusu barındırmak tehlikesiyle karşı karşıyadır.

Bölge Plânlamanın iyi bir plânlamayı başarması, uygulama tedbirlerinin temini, özellikle Devletin gerekli kararları alması halinde, bölge içindeki diğer bazı merkezlerin de gelişebileceği, yeni şehir merkezlerinin yaratılacağı kabul edilebilir. Bu takdirde şehre akımın sadece % 40 oranının İstanbul'a akacağı ve topluluk nüfusunun 1980 de 3.200.000 a varacağı sonucuna varılır.

1980 İstanbulunun derterleri

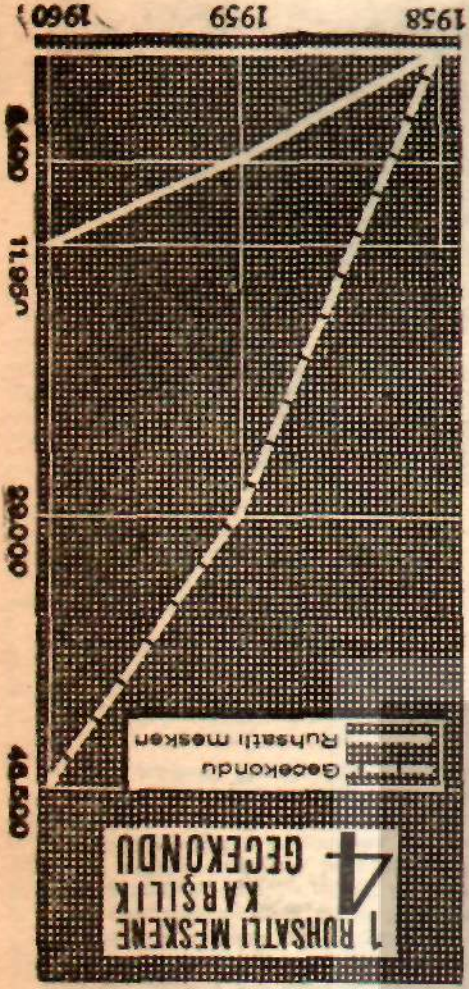
Memleket ve Bölge ölçüsünde etkili bir müdahale olmazsa 3,8 milyona, bu müdahale yapılsa 3,2 milyona yükselecek bir İstanbul topluluğunun problemleri ne olacaktır? Tahminlerimizi iyimser görüşle ve asgari voriye göre yapmamıza rağmen, İstanbulu önümüzdeki yıllarda çetin meseleler bekliyor:

1) Bütün ülke gibi, İstanbul'un da karşılaşıacağı en önemli problem, iş alanlarının yaratılmasıdır.

1980 de İstanbul'da yeni 1.200.000 iş talebi ortaya çıkacaktır. Bu iş sahası probleminin, hakikatte günümüzde ekonomik yaratıcılığı söz götürür 850.000 kişilik bir işgücünün gerçek anlamıyla müstahsil kılınması problemi de eklenmelidir.

İstanbul şehrinin gelir bilançosu tanınamamakla beraber, bu gelirin şehirdeki büyük kısmının mali temerküz sayesinde ülkeler arası ve ülke içi ticaret sektöründen elde edilen kârdan ibaret olduğu kolaylıkla iddia edilebilir. Geri kalan sektörler, bu kârın ikinci üçüncü ellerle taksimi şeklinde ortaya çıkmakta ve memleket ölçüsünde günümüzdeki işleyişle, yaratıcılığıyla kabili münakaşa ticaret hizmeti dışında İstanbul'un fonksiyonları sınırlı kalmaktadır. Meslek kollarına dağılışı bunu açıkça göstermektedir.

Meselâ imalat alanında çalıştığı tahmin edilen 250.000 kişiden, şehir dışına hizmet etmeyen lahmîcuncu, kundura tamircisi gibi esnaf çıkartıldığında, farklı tarifelere göre ancak 80.000 ilâ 110.000 kişinin hakiki sanayide çalıştığı görülür. Bu sanayiden de istigal kolları itibarıyla, sadece şehre hizmet edenler tarhedildiğin-

4) Bugünden kaybolan yerleşme düzeni, yeniden 2 milyar nüfusun ihtiyaçları tam bir kesmeğe yaratacaktır. Maalesef günümüzde yerleşme düzeni yalnız şehir estetiği yönünden kabul edilmekte, bu düzenin her nevi iktisadi hayat ve sosyal hayatı ve sosyal huzursuzluk kapımızda-hatırlık gibi mesajların yansımaları tagahatlarının hatırlatan büyük hastalık salgınları ve sosyal huzursuzluk kapımızda-bu düzenin her nevi iktisadi hayat ve sosyal hayatı ve sosyal huzursuzluk kapımızda-hatırlık gibi mesajların yansımaları tagahatlarının hatırlatan büyük hastalık salgınları ve sosyal huzursuzluk kapımızda-

5) Ancak en iyi bir planlama yapılması için bir planlama yapılması gerekmektedir. Ancak en iyi bir planlama yapılması için bir planlama yapılması gerekmektedir. Ancak en iyi bir planlama yapılması için bir planlama yapılması gerekmektedir.

1) Ülkemizde haneler yapılımlarını oluşturan bir dizi faktörler vardır. Bunlar; nüfus artışı, şehirleşme, sosyal huzursuzluk, ekonomik krizler, doğal afetler, savaşlar, göçler, vb.dir. Ülkemizde haneler yapılımlarını oluşturan bir dizi faktörler vardır. Bunlar; nüfus artışı, şehirleşme, sosyal huzursuzluk, ekonomik krizler, doğal afetler, savaşlar, göçler, vb.dir.

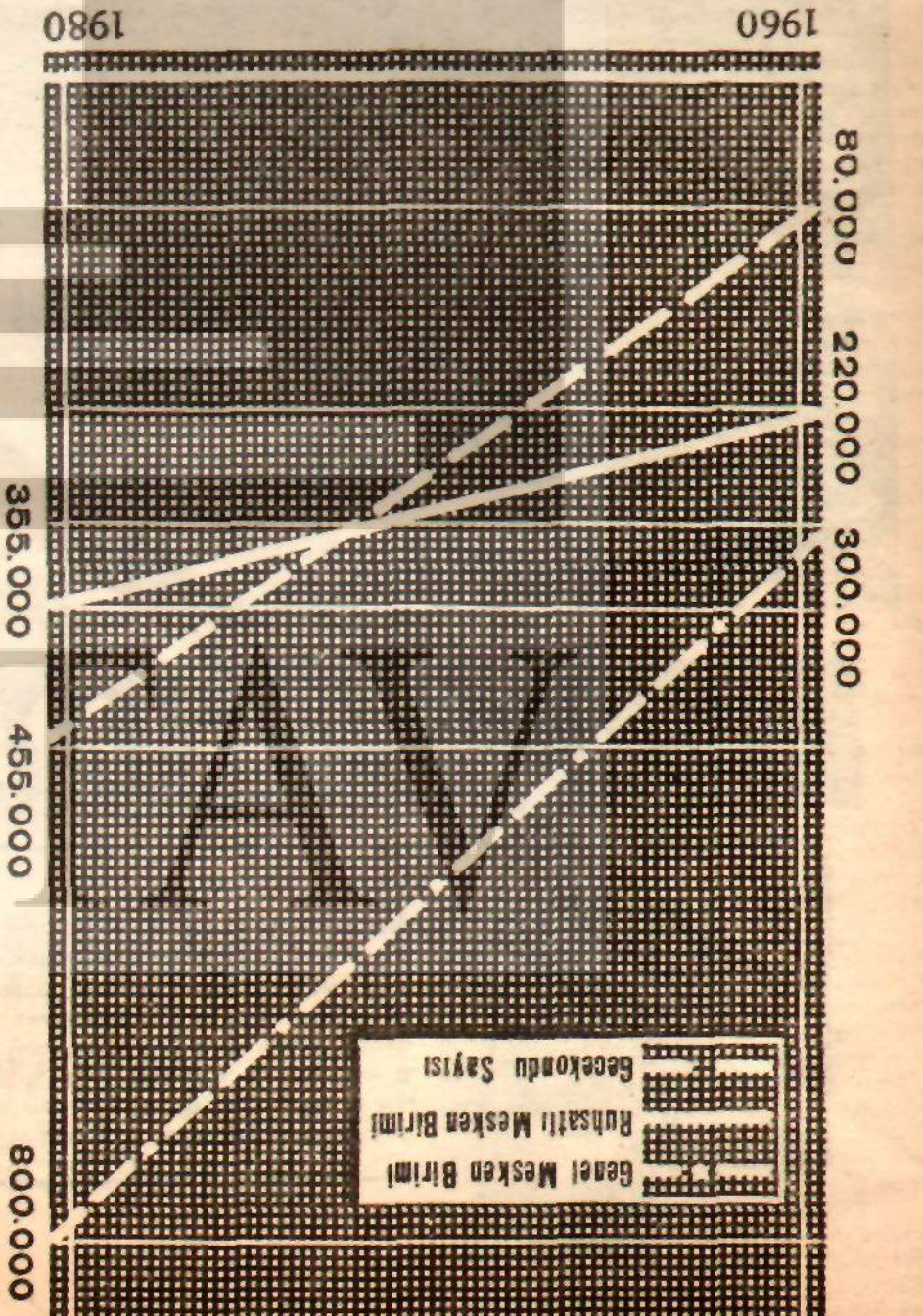
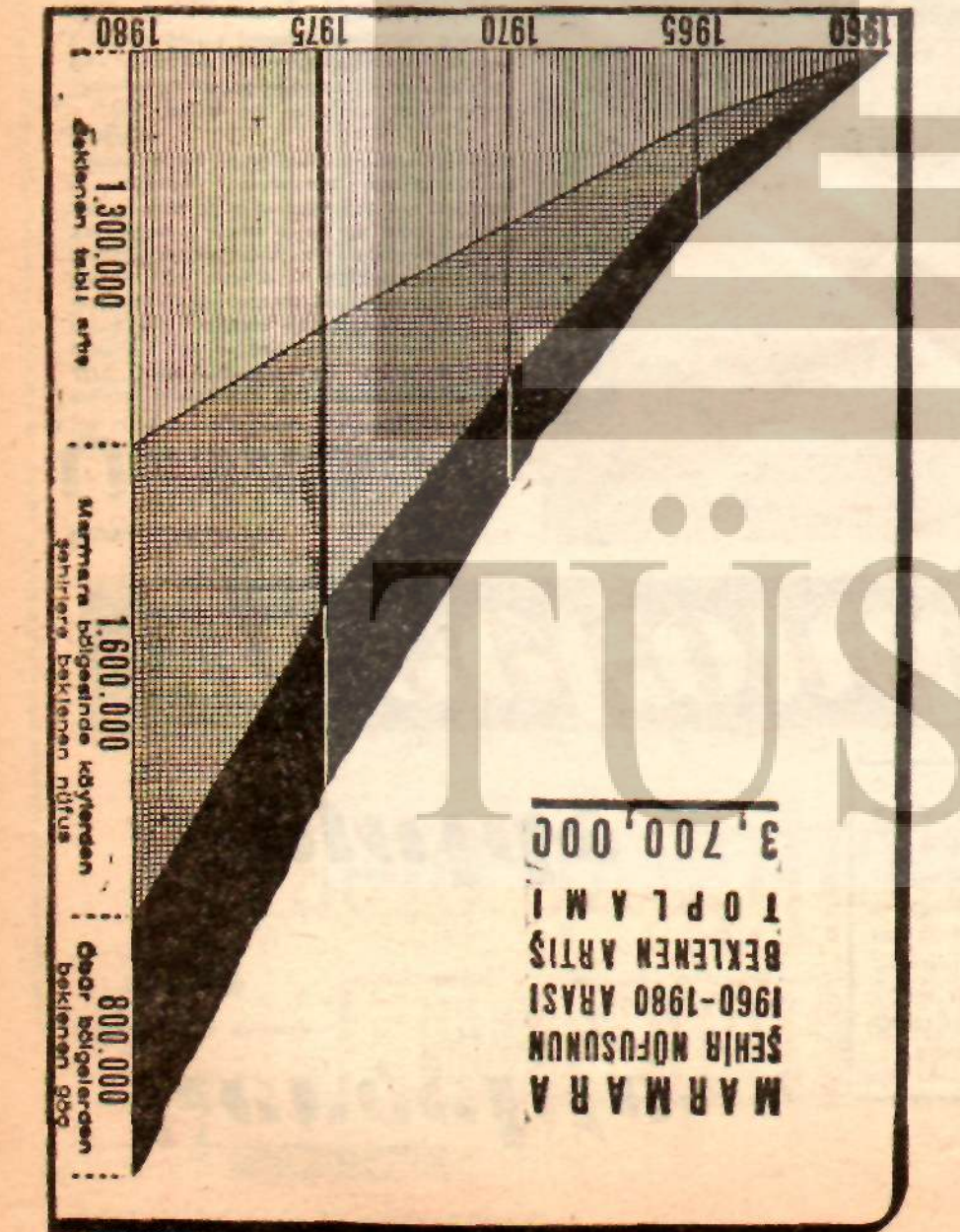
2) Ülkemizde haneler yapılımlarını oluşturan bir dizi faktörler vardır. Bunlar; nüfus artışı, şehirleşme, sosyal huzursuzluk, ekonomik krizler, doğal afetler, savaşlar, göçler, vb.dir.

3) Ülkemizde haneler yapılımlarını oluşturan bir dizi faktörler vardır. Bunlar; nüfus artışı, şehirleşme, sosyal huzursuzluk, ekonomik krizler, doğal afetler, savaşlar, göçler, vb.dir.

4) Ülkemizde haneler yapılımlarını oluşturan bir dizi faktörler vardır. Bunlar; nüfus artışı, şehirleşme, sosyal huzursuzluk, ekonomik krizler, doğal afetler, savaşlar, göçler, vb.dir.

5) Ülkemizde haneler yapılımlarını oluşturan bir dizi faktörler vardır. Bunlar; nüfus artışı, şehirleşme, sosyal huzursuzluk, ekonomik krizler, doğal afetler, savaşlar, göçler, vb.dir.

Marmara Bölgesi (İstanbul, Kocaeli, Sakarya, Bursa, Balıkesir, Çanakkale, Tekirdağ, Kırklareli, Edirne) şehir nüfusu 1960-80 devresinde 3 milyon 700 bin kişi artacak. Bu artışın 1 milyon 300 bin, bölgedeki şehirlerde yaşayan insanların çoğalmasından ileri gelecek. Halbuki bu devrede, Marmara Bölgesi köylerinden çok daha fazla sayıda, 1 milyon 600 insan, başta İstanbul olmak üzere bölgedeki 9 şehre akacak. 800 bin kişi ise, Karadeniz, Orta Anadolu gibi daha uzak bölgelerden gelecek, İstanbul ve havzasına yerleşecek.

Marmara Bölgesi (İstanbul, Kocaeli, Sakarya, Bursa, Balıkesir, Çanakkale, Tekirdağ, Kırklareli, Edirne) şehir nüfusu 1960-80 devresinde 3 milyon 700 bin kişi artacak. Bu artışın 1 milyon 300 bin, bölgedeki şehirlerde yaşayan insanların çoğalmasından ileri gelecek. Halbuki bu devrede, Marmara Bölgesi köylerinden çok daha fazla sayıda, 1 milyon 600 insan, başta İstanbul olmak üzere bölgedeki 9 şehre akacak. 800 bin kişi ise, Karadeniz, Orta Anadolu gibi daha uzak bölgelerden gelecek, İstanbul ve havzasına yerleşecek.

Gerçekte ve hayalde

Büyük şehirleri istila eden gecekonducuların hakkında ilk ciddi etüdü yapmak gereği, bir Amerikalıya ait olacaktır. Bu Amerikalı, İnşaat Mühendisi Mr. Granville H. Sewell'dir. Bir doktora tezi hazırlayan Mr. Sewell, üniversite talebelerinden kurulu geniş bir araştırma ekibiyle çalışmaktadır. Araştırma henüz bitmemiştir, fakat ortaya şimdiden bazı gerçekler çıkmıştır.

Mr. Sewell, araştırmanın vardığı ilk sonuçları YÖN için yazdı.

Granville H. Sewell

gecekonducular...

Nasıl başladık?

Üç ay önce bir Ankara gecekondu-
suna yanında duran otomobilden beş
öğrencinin inip, araştırmalara başla-
masıyla gecekondu sakinleri hakkında şim-
diye kadar yapılmış olan çalışmaların en
genişini asıl safhası başlamış oldu. Bu ça-
lışma henüz tamam olmaktan çok uzak ve
neticeler de bir deneme mahiyetindedir. Top-
lanmış olan rakam ve bilgiler dayanarak
gecekonducuların kesin ve etraflı bir tarifini
yapılabilmesi içinse daha altı ayın geçmesi
gerekirken, fakat şu anda bile pek çok kim-
se tarafından benimsenen bazı gecekondu
kavramlarının değişmek zorunda kalacağı
şüphesizdir.

Bu çalışma ilk defa ben daha, M.I.T.
Ekonomi ve Sosyal Bilimler Bölümünde dok-
tora adayı iken Amerika'da düzenlendi gerekli
fonlarını Sosyal Bilimler Araştırma Kurulu
(Social Science Research Institute) tarafından
sağlanması üzerine Temmuzda Ankara'ya
geldim. Burada Orta Doğu Teknik Üniver-
sitesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü Yar-
dımı Profesörü Esat Tuzak'ın da bu şehir-
leşme hareketi ile ilgilendiğini öğrendim.
Böylece bölümdeki talebe ve hocaların da
katılacağı bir iş birliği esası tesbit edildi. U-
zun ve bilgili bir gecekondu gözlemcisi olan
Sosyoloji Doçenti Dr. Müberrac Kıray da
talebelerinin yardımını sağladı. Daha sonra
Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya
Fakültesi öğrencisi Güneş Eksen ve Dr. Ru-
şen Keleş'in tavsiyesi üzerine, Siyasal Bil-
giler Fakültesi öğrencisi Yücel Ayarlı da ara-
ştırmalara katıldı.

Hazırlıklar Ekimden çok önce başlamıştı.
Devlet daireleri ve teşekkülleriyle konuşul-
du. Yavaş, yavaş gecekondu ziyaretleri baş-
ladı. Çalışmaların gayesini anlatmak ve ma-
lumat toplamak için gecekondu kahvelerinde
sızsız sohbetler yapıldı. Yüzlerce öğrenci
çocuğa da, evlerine gelip büyüklerine soru-
lar sorulacağı söylendi. Acaba büyüklükleri bi-
ze yardım edebilecekler miydi? Bu arada biz
kısa mülakat hazırlandı, bunu gecekondu sa-
kinlerinin eğitimine, konularına, devlete, ga-
zetele ve hayata pek çok başka taraflarına
karşı olan davranışlarına kadar inen, bir
uzunu tahibettik. Mesela: «Nerede doğdunuz?»

İşte bir gecekondu mahallesi

«Ne kadar kazanıyorsunuz?», «Kızınız ne
kadar okumasını istersiniz? Niçin?», gibi su-
alleri birkaç kışta denedik; cevapları tutmın
edici oldu. Nihayet gecekonduya girmeye
hazırlandık; bizimle konuşacaklar mıydı, ko-
nuşmalar bile sorularımıza doğru cevaplan-
dıracaklar mıydı? Evleri ziyaret etmeye baş-
layınca kadar bunların cevaplarını bilmi-
yorduk.

Üç ay önceki o ilk cumartesi günü artık
gecekondu sakinleriyle bizimle işbirliği yapa-
cağı açıktı. Yavaş, yavaş da sorularımızın
çoğunun doğru cevaplandırıldığını tesbit et-
meye başladık. Birkaç günlük mülakattan
sonra diğer soruların da cevapları ortaya
çıkmaya başladı. Bütün gecekonducular birbi-
rlerine benziyorlar mıydı? Benzemedikleri

apacıktı. Benzerlikleri Beyoğlu ile Bayazıt'
ın, Kadıköy ile Bebek'in, Maltepe ile Kavak-
lıdere'ninkinden heri gitmiyordu. Farklarının
genişliği ve çeşitliliği bizi şaşırttı.

Gecekondu aristokrasisi

Araştırmamızın devam etmekte olduğu-
nu tekrar hatırladıktan sonra, şu ana
kadar yapılan sistematik incelemeler-
nin neticesini basit olarak şöylece ifade ede-
biliriz. Sımanlık Bağları'nın büyük bir kıs-
mına Kirşehir'in köylüleri yerleşmişler ve
buraya, çoğunlukla Beypaşa'dan yerleştiği
Akdere'den değişik bir nitelik vermişlerdi.
Yaş ise diğer bir değişkendi. Mevcut eski ge-
cekonduculara dayanarak genelleme yaparken
tedbirli olmak gerekiyordu, çünkü yeni ge-
cekonducular, 15 yıl önceki gecekonduculardan te-
melli farklıydı. 1946'tan hemen sonraki yıl-

larda, Altındağ'da gözlemler yapanlar halkın
yoksulluğu ve evlerin kıfayetsizliği karşın-
da hayal kırıklığına uğramışlardı. Çocukla-
rın pek azı ayakkabı, büyüklerinin çoğu
kaba çarıkla giyiyorlardı. Evler, kırılıp dö-
külecekmiş gibi hissin veren kulübecikler-
di. Bugün ise ortalama gelir çok daha yük-
sek görünmektedir. Ayakkabısı olmayanlara
nadiren rastlanmakta ve evlerin büyük ek-
seriyetli bir şekilde yapılmakta, çatı kiremitle
kapanmaktadır.

Şimdiye kadar gecekonducuların, Amerika-
nın izbe mahallelerinden (Slum) daha kötü
şartlar içinde olduğu belirtilmiş, bu evlerin
yapıldığında yeterli ve iyi olduğu halde son-
radan bugünkü sefil haline geldiği, gecekon-
ducuların yapıldığı zaman sefil halde olup
zamanla daha da fenaya gittiği söylenmiştir.
Çalışmalarımızdan aldığımız ilk neticelerse
bu fikirle çelişir gibi görünmektedir. Ameri-
ka veya Avrupa'daki izbe mahalle evlerinde
eksik olup, gecekonducularda bulunan bir can-
lı eleman, yapının ekseriya içinde oturana
ait bulunmasıdır. Tiplik gecekondu, devamlı
olarak çalışan sahipleri tarafından zamanla
geliştirilmektedir.

Pazarları, birçok mahallelerde alışıp dö-
şeme yapan, ağaç dikme, evlerinin ve bahçe-

lerinin diğer eksikliklerini gidermeye, geliştirmeye çalışan sakinleri görmek mümkündür. Genel olarak, eski gecekonducuların elektriği ve içinde suyu var. Gecekondu sakinlerinin aylık geliri de mahalleleri yaş ile beraber 400 liranın altından, 600 liranın üstüne doğru artmaktadır. Bu, kumren eski mahallelerin daha çok usta işçi çekmesinden heri gelmekle beraber, ilk sakinlerinin devamlı olarak işlerinde ustalaştıkları ve gelirlerini arttırdıkları da bir gerçektir.

Gecekondu Tüccarları

Gecekonduculardan gecekonduya aile kura-
lıları da değişmektedir. Sımanlık Bağları gibi en yeni bölgelerde bağ-
lançta ailede ortalama 5 fert olup, birkaç
sene içinde bu rakam 5,5'ya yükseliş sonra
tekrar düşer. Bunu anlamak için gecekondu-
ya olan akını izlemek gerekir.

Erkek, ya askere gitmeden önce, ya da
hemen sonra köyünden ayrılır. Çok fakir
durumundadır. Ankara'ya gelip kendisine çoğu
zaman Yenidoğan'da, Hisar'da veya bunlar
gibi kolayca ev bulunan diğer bölgelerden
birinde bir oda tutar. Eğer bir iş bulursa,
mümkün olduğu kadar tutumlu yaşar, pa-
ra biriktirerek burada oturur. Orta bir ge-
cekonduculunun bugünkü statü 7 bin lira olmakla
beraber, inşaat malzemesini taksitle alabileceği için,
bu parayı tamamını elde bulan-
masına lüzum yoktur. Eğer bu işe girişme-
den önce evlenmişse, ailesinde ekseriyetle
bu genişleme olmaz. Bu ara diğer yeni ge-
cekonducular arasında, kendi gecekonduculu-
sunu kurar. Gelecek birkaç yıl hemen hemen en
bereketli yıllardır; binlerce çocuk gecekon-
ducuların hâkim olar, ama nadiren büyükbaba
ve büyükanne görürler. Daha sonraki yıllar-
da evleri yapanlar büyükbaba ve büyükanne
olacaklar ve bu arada da gecekonducuların ni-
teliliği değişecektir.

Zamanla değişen bir faktör de kira-
dır. Geniş bir sahayı elinde tutan, zengin
gecekondu sahiplerinin ve ağalarının bulun-
duğuna dair yaygın bir düşünce var. Altın-
dağ'ın bazı kısımlarını hesaba katmazsak,
bu düşünce Ankara için önemli değildir.
Tahminen gecekonducuların % 5'inden daha azı

Gecekondu mahallesinin çocukları

DEVLETÇİLİK / SADUN AREN

Devletçilik ve ötesi

Özlediğimiz kalkınmış Türkiye'ye erişmek için, devletçilik, zarurî, fakat yeter olmıyan bir şarttır. Ona can ve dinamizm vermek lâzımdır. Bu ise bir heyecan meselesidir. Bilgili ve yaratıcı heyecan.

Büyük ve hamleci plânlara, sunacak onları tatbikata koyacak heyecan ve atılganlık varsa yapılır. Plâncılık ancak böyle bir atmosfer içinde kendini bulur ve heyecanın bilgi ve muvazene un surunu sağlar.

gecekondu sahası dışında oturan sahipleri tarafından kiraya verilmektedir. Yapıp satma şeklindeki spekülasyon toplam gecekondu-ların % 10 veya 20'si kadardır. Bu gecekon-dular iyi bakılmamaktadır. Dışarda oturan evsahibinin gereken bakımı yapmayı kiracıların, daha fazla sıkıntı çekmesine yol açmaktadır.

Evlere ek odaların yapılması ve bunların akraba ve dostlara kiralanması da, daha az mahzurludur. Bu odalar bakımlı olmakla beraber gene de hastahıkların azalması için esas olan gün ışığını ve havayı azaltılmakta, çocukların oyun yerlerini kaplayarak, onlara yalnız yolları bırakılmaktadır.

Kaynak ne olursa olsun, kiralık evlerin sayısı yeni gecekondu bölgelerinde yüzde 10 un altındayken eskilerinde yüzde 30 un üstüne çıkmaktadır.

Çiğcin bağları

Genel olarak tipik gecekondu mahallesi diye kabul edilen Altındağ üstünde çok karışık, kökten değişik olan şartlar altında, çok eskiden kurulmuş, en hareketli şartları içinde toplanan bir mahalledir. Yakın bir gelecekte burada, yaş ortalaması, kira ve gelir bakımından pek az bir değişiklik beklenebilir.

Altındağ aynı zamanda önemli bir oranda, Türklerle kolay kolay kaynaşmayan Ar-

Gecekondularda su meselesi testilerle halledilir, kulplar kavgalarda kırılır...

navutlar, Kürtler, Tatarlar ve Çingeneler gibi etnik toplulukları ve bunlara hâve olarak da pek çok eski Rumeli göçmen ailesini içinde toplamıştır. Altındağ'ın arkasında, gecekonduların en fakir ve en sefil olan Çiğcin Bağları yer alır. Fakat sakinlerinin çoğunluğunu İran'dan gelen bir çingene kabilesinin teşkil ettiği bu yer de tipik değildir. Halkın geri kalan kısmını, Ankara'nın en düşük gelirli işçi aileleri meydana getirir. Bunlar, dünyanın herhangi bir şehrinde görülebilecek olan çok kötü yaşama şartlarına sahip insanlardır.

İşsizlik

Gecekondularda hayat zordur. İşsizlik çok yüksek, aynı zamanda kaçınılmaz durumdadır. Bazı gecekondu sakinleri, Ankara'da iş imkânı olsa akrabalarından bir kişinin bile köyde kalmayacağı kabul etmektedirler. Ankara'da iş imkânlarının sınırlı oluşu, köylerden şehre olan akını kontrol eden en tesirli faktörlerden biridir. Ankara gecekondularında oturanlara en fazla iş veren durumunda olan yerler devlet müesseseleridir. Bazı hallerde bu oran, toplam gecekondu-cuların üçtebirine varmaktadır. Her tip dar gelirli insanı, iftalyecileri, postacıları, memurları, polisleri gecekondularda oturur görmek mümkündür.

Su kavgası

Başka bir zorluk, susuzluktur. Etrafıca incelediğimiz bir bölgede mahalle çeşmeleri günde iki saat akıyor ve dolayısıyla kadınlar arasında da kavgalar eskik olmuyor. Su kuyruğuna birkaç kadın iki yerine üç kapla girmesi sondağların susuz kalması demek olunca kavgaların sebebi ortaya kendiliğinden çıkıyor. Su azlığı ve dışardaki çamur deryasına rağmen kadınlar, çocuklarını ve beyaz badevalı evlerini tertemiz tutuyorlar. Tabii bunun istisnaları yok değil ama ev işlerinde eli yatkın olmayanlara her yerde rastlamak mümkün.

Gecekondu bölgelerinde gıdasızlık ve

Türkiye, Tanzimattan beri gelen bir batılılaşma hareketinin ve Cumhuriyetten beri gösterilen kalkınma gayretlerinin neticesi olarak, bugün, hızlı bir kalkınmanın eşiğine gelmiş bulunmaktadır. Halen iktisadi durumumuzdan yapılan şikâyetler, esas itibarıyla, idaresizlik ile ilgili olup geçici mahiyettedir. Ekonomimizin temel unsurları, bizleri, geleceğe güven ve ümitle bakmaya sevkedecek durumdadır. Gerçekten, bir kere tabiat çok cömert olmamakla beraber fazla hasis de değildir. Topraklarımızın büyüklüğü, verim kabiliyeti, iklim şartlarımız ve toprak altı servetlerimiz, bir çok ileri memleketten daha müsaittir. İkinci olarak, yol, liman, baraj gibi alt yapı tesislerimiz ve sanayimiz, yeterli olmamakla beraber, ileri bir hamle yapılabilmek için destek olacak bir nüve teşkil edecek ölçüdedir. Ve nihayet asıl önemli, halkımız uyanmış ve oldukça geniş bir teknisyen ve idareci kadrosu yetişmiştir.

Bütün mesele memleketin bu temel kuvvetini harekete geçirecek bir tutum, bir kalkınma felsefesi üzerinde anlaşıp bunun gerektirdiği bünyeyi ve idari reformları yaparak kalkınma yoluna girmektir. Memleketimizin bugün erişmiş olduğu ekonomik, sosyal ve siyasal seviyesi ve şartları itibarıyla bu felsefenin toplumsal olması zarurî vardır. Toplumcu kalkınma felsefesi, memleket işlerinin toplum yararına, yani sosyal adalet esaslarına göre yürütülmesini benimsemek demektir. Elbetteki bu kısa ifade toplumcu felsefeyi izaha kâfi değildir. Zaten bu felsefe, tatbikattaki tezahür şekillerinde daha iyi tanımlanır. Toplumcu felsefe, ekonomik ve sosyal olayların, belki de kimsenin kasıtı olmadan, bazı zümrelerin çıkarına işlenmesi neticesini veren müesseselerin, usullerin ve düşünce tarzlarının değiştirilmesini ister. Bu sebepten toplumcu felsefe, arazi reformuna, vergi reformuna, idari reformuna ve devletçiliğe taraftardır. Aynı sebeple feodal insan münasebetlerine aleyhtar, batılı zihniyet ve davranış taraftardır. Gene aynı sebeple, istismarcı ve her türlü değişmeye ayak direyen cahil ve sahte dindarlığa aleyhtar, fakat insanların sandetini isteyen tesanüfçü gerçek ve saf dindarlığa taraftardır.

Toplumcu felsefenin çıkış noktası, sadece böyle bir tutumun ahlâkî prensiplere göre daha iyi olması değil, fakat halkımızın isteklerinin, memleketimizdeki gelişen kuvvetlerin bu tutumu zarurî kılmış olmasıdır.

tehlikeli hastahıklar yaygın olmakla beraber hiçbir zaman eski Ankara'daki yüzdeye çıkmamakta, evler de Ankara'nın daha iyi yerleşmiş bölgelerinin evleri kadar iyi olmamakla beraber, köy evlerinden ve Latin Amerika'nın bazı memleketleri ile İtalya'da bulunan benzer toplulukların köhne kulübelerinden çok daha iyi durumdadır.

Turistik beklentiler

Bazı gecekondu topluluklarında polis hizmetlerinin kıfayetsiz oluşu, devamlı şikâyet konularından biridir. Meselâ Akdere'de beklentiler iki ayda bir o da beklenti parası toplamak için görünürler.

Eğitim meselesi de hükümet tarafından ele alınmış fakat güçlükler yenilip, İhtiyaçlar karşılanmamıştır. 1959'da Akdere'de yapılan okula ilk yıl 200'den fazla öğrenci kaydolmuş, ikinci yıl 450'ye yaklaşan bir rakama, bu yıl ise 800'ün çok üstüne çıkmıştır. Baş öğretmenin ifadesine göre 800'den fazla öğrenci de başka yerlerdeki okullara gitmek zorunda kalmış, okul binası haddinden fazla dolurmuş ve yıpranmıştır.

Bu sebepten toplumcu felsefe bir doğma değil, olayların incelenmesinden çıkan ilmi bir zarurettir.

İşte devletçilik, bu toplumcu felsefenin bir parçası, onun bir icra vasıtası olmak itibarıyla önemlidir. Bu sütunlarda çeşitli yönlerden izah etmeye gayret ettiğimiz üzere, devletçilik, milletimizin adalet hislerini incitmeden, sermaye teraküm ettirmenin, sanayileşmenin, kısacası kalkınmanın vasıtasıdır. İleri bir devletçilik kalkınmanın esas prensibi olarak alınmadıkça, memleketimizin ya ağır sağcı (faşist) ya da ağır solcu (komünist) bir diktatörlüğe kayması kader gibi kaçınılmaz bir neticedir.

Devletçiliği, toplumcu felsefe içindeki yerini ve fonksiyonunu anlamadan, ya da nazarı itibara almadan, sanki kendi kendine bir bütünmüş gibi, ele almak ve meselâ verimliliği bakımından tenkid etmek ve yermek, sadece haksızlık değil fakat aynı zamanda mânâsızlıktır. Gerçekten, devlet işletmeciliği, özel işletmecilikten daha az verimli bile olsa, toplumcu felsefenin icrası olarak, gene de devletçiliği tercih etmemiz lâzımdır. Tıpkı sanıkları, işkence ederek İttifak mecbur etmek daha kestirme ve verimli bir yol olduğu halde, medeni usullerle soruşturma yapılmasını tercih etmemiz gibi. Kaldı ki, devlet işletmeciliğinin, en az özel işletmecilik kadar verimli olmaması için hiç bir sebep yoktur.

İleri devletçilikten yana söylediğimiz bütün bu sözlerden, devletçiliğin, kalkınma meselelerimizi bir çırpıda halledivermek sihri bir formülü olduğu şeklinde yanlış bir netice çıkarılmamalıdır. Unutulmamalı ki, devletçilik sadece bir vasıta ve diğer bütün vasıtalar gibi onu da harekete getirecek ve kullanacak olan insan unsurudur. Devletçiliğin büyük üstünlüğü, bugünkü şartlarımıza en uygun vasıta olmasıdır. Gerçekten hızlı bir kalkınma ancak devletçilik vasıtasıyla yürütülürse, sosyal adalet ve dolayısıyla demokratik şartlar içinde mümkün olur.

Demek oluyor ki, özlediğimiz kalkınmış Türkiye'ye erişmek için, devletçilik, zarurî fakat yeter olmıyan bir şarttır. Ona can ve dinamizm vermek lâzımdır. Bu ise bir HEYECAN meselesidir. Bilgili ve yaratıcı heyecan.

Gerçekten kalkınma harp gibidir. Nası ki bir harpte zafer, sadece emirlerin isabetli olmasıyla değil, fakat onların heyecan ve cehretle tatbik edilmesiyle kazanılır; Ve gene nasil ki harbi kazandıracak cüretkâr emir-

ler, ancak ordu bunları icra edecek kadar cesur ve heyecanlı olduğu takdirde verilebilirse aynı şekilde, iktisadi kalkınma hamlesinde de başarı, plânlara isabeti kadar, onların tatbikatında gösterilecek cesaret ve heyecana bağlıdır. Ve gene aynı şekilde, büyük ve hamleci plânlara, ancak onları tatbikata koyacak heyecan ve atılganlık varsa yapılır.

Bahis konusu heyecan şüphesiz ki, fabrikalar, okullar, hastahaneler kurmağa, yollar, limanlar yapmağa, dağları teraslamağa, kısacası, iş yapmağa yönelecektir. Çünkü ancak bu takdirde yapıcı ve yaratıcı vasfını kazanır.

İş yapmak ise, esas itibarıyla, teşkilât kurmakla mümkündür. O halde, bilgili ve yaratıcı heyecan, herşeyden evvel, teşkilâtlıkta kendini gösterecektir.

Gerçekten, büyük işler büyük teşkilâtçılık kabiliyeti ve buna uygun idari usullerle yürütülebilir. Ancak, bilgelik, heyecan ve enin bir muhayyile kuvvetiyle kurulacak teşkilâtlar sayesinde, insanlar ve imkânlar harekete getirilir ve büyük işler, büyük hamleler yapılabilir. Plâncılık da ancak böyle bir atmosfer içinde kendini bulur ve heyecanın bilgi ve muvazene unsurunu sağlar. Bu takdirde artık kalkınma hızımızı, nakdi tasarrufların dar geçmesi değil, fakat millî teşebbüs ve teşkilâtların kabiliyetimiz sınırlar.

Demek oluyor ki, devletçilik, ancak insan unsurunun bilgili ve yaratıcı heyecanı ile birleştiği takdirde kendisinden beklenebilecektir. Fakat bu hükümden, devletçilikle, onun can ve beyni mesabesinde olan, heyecan unsurunun, birbirlerinden müstakil şeyler oldukları, aralarında hiçbir bağlantı bulunmadığı mânâsı çıkarılmamalıdır. Çünkü vasıtalar zannedildikleri kadar cansız ve tesirsiz şeyler değildirler. Bir vasıtayı benimsemek, peşinen onun icaplarını yerine getirmeği kabul etmek demek olduktan başka, bizzat vasıta da onu kullanacak olanı belli şekillerde hareket etmeğe zorlar. Yani meselâ, bir çiftçinin bir kooperatife üye olması veya traktör alması, onun peşinen belli bir şekilde hareket etmeyi kabullenmesi demek olduktan başka, kooperatif üyesi veya traktör sahibi olması da onu belli bir şekilde hareket etmeğe icbar edecektir. Tıpkı bunun gibi, Devletçilik, zaten onu işletecek heyecan duyulduğu takdirde benimsenecek ve benimsendikten sonra da bu heyecanın kaynağı olacaktır.

Yolsuzluk, elektriksizlik, ulaştırmanın yetersizliği ve yarımlarının ne getireceğinin belli olmayışı gecekondu sakinlerinin kaygı-şıkları güçlüklemlerini yalnız birkaçı. Bugün bunlar dolaylı olarak Türkiye'nin de esas problemleri olarak görünüyor.

Sonuç

Bütün bunların arkasında kendini zorla kabul ettiren bir gerçek yatmaktadır. Yalnız Ankara çevresinde, bugünkü

binlerce gecekondu sakini tarafından yapılan mesken yatırımı, zaman ve işçilik bu hesaba dâhil olmak şartıyla, 300 milyon Türk lirasını üstüne çıkmaktadır. Bunların yerine sadece yenisini yapmak Hükûmete bir kaç defa 300 milyon liraya mal olacaktır. Kısacası, ne şimdiki ne de yakın gelecekteki hükümetler bu işi yapacak iktidarı kendilerinde göremeyeceklerdir. En kötü gecekondu problemlerinin bile kâğıt üzerinde çözüm yolları bulunabilir, ancak bunların bir taraftan başlı ve diğer taraftan ise şümül- lü olmayacağına gözünü bulundurmamak gerekir.

MOR DEFTER

Çetin Altan'ın piyesi

Fatih Tiyatrosunda

YÜN — 25

ARIF DAMAR'ın

Yeni Şiir Kitabı

SAAT SEKİZİ GEÇ VURDU

Yakında Çıkıyor

YÜN — 26

REJİMİN GİZLİ HASTALIKLARI

Çarpışan iki tez

1961 Türkiye'si ekonomik ve sosyal meselelerin doğurduğu huzursuzluğu hayatının her kesiminde hisseden fakat siyasî alanda bu meselelerin çözüm yolunu bulamamış bir memlekettir

Türkiye'nin bugünkü sosyal bünyesi, demokrasinin sıhhatli bir şekilde işlemesine elverişli midir? Yoksa, demokrasiyi tam anlamıyla gerçekleştirebilmek için köklü reformlara mı lüzum var? *Siyasal Bilgiler Fakültesi mensuplarından TANER TİMUR* bu konuda çarpışan iki tezi karşılaştırıyor

Son zamanlarda Türkiye'de demokratik rejimin biraz prestij kaybına uğradığı inkâr edilemez. Bunun sebebi açıktır ve kısaca şu şekilde ifade edilebilir: Demokrasi. Türkiye'de temel meseleleri halletmede büyük bir başarı gösterememiştir. Çağımızda, Türkiye gibi az gelişmiş memleketlerin temel meselelerin neler olduğunu düşünmeğe lüzum yoktur. Bunlar üzerinde, gerçekçi aydınlar arasında tam bir ittifak vardır: Reel milli gelir artıp, dağılım şekli ve bunlara paralel olarak eğitim, sağlık ve şehirleşme gibi meselelerin halli

Demokrat Partinin 1950 de, çok müsaat şartlarında, Türk ekonomisine verdiği hamle, hızlı bir milli gelir artışı sağladığı müddetçe, Türkiye'de demokrasi münakaşa konusu olmadı. 1954 den itibaren ekonomimizin girdiği enflasyonist devrede, kalkınma hızı yavaşlayınca huzursuzluklar da ortaya çıktı. Enflasyonist belirtilerin başladığı yıl olan 1954 ün, aynı zamanda antidemokratik kanunların çıkmağa

başladığı yıl oluşu bir tesadüf değildir. Demokrat Partinin kalkınma politikasının iflâsının, bizzat kendinin de iflâsı demek olduğunu ileri sürmek bugün hiç de orijinal bir görüş olmasa gerektir.

Bir tezat eseri olarak, demokrasiye fikir plânında şüphe, 27 Mayıs'ta bizzat demokrasi kurtarıldıktan sonra başladı ve halen devam ediyor. Siyasî rejimimizin akıbeti ile ilgili iki tez, fikir hayatımızda gitgide daha belirgin bir şekilde yer almaktadır.

Eşraf meselesi

Birinci görüşe göre, «Türkiye'nin sosyal bünyesi batılı anlamda bir demokrasinin sıhhatli bir şekilde işlenmesine müsait değildir.

Bu sosyal bünye, genel oya dayanan seçimlere gidilince «eşraf» işbaşına getirmektedir. Eşraftan kasdedilen büyük çiftçiler, tüccarlar, iş adamları, zengin serbest meslek sahipleri v.s. dir. Siyasî partileri bunlar finanse eder ve onların il ve ilçe teşkilatlarını bunlar elinde bulundururlar. Parlâmentoya da geniş ölçüde bunlar girerler. Bu durumda Türkiye'de olsa olsa bir «eşraf demokrasisi» den bahsedilebilir. Eşraf demokrasisinde hürriyetler kâğıt üzerinde kalmağa mahkûmdur. Çünkü zamanımızda hürriyetler sosyal ve ekonomik bir muhteva kazanmıştır. Kullanılmayan hürriyetler yok demektir.»

«Türkiyede Atatürk Devrimleri ile hedef edinilen batılı toplumlar seviyesine ulaşmanın

ve demokrasiyi sağlam temeller üzerine oturtmanın yolu iktisadî alanda hızlı kalkınmadır. Bu kalkınma bugün özel teşebbüse dayanan bir iktisadî politika ile gerçekleştirilemez. Esasen, batıda bile özel teşebbüse dayanan kalkınma hem çok ıstıraplı olmuş hem de gayet yavaş bir tempoda cereyan etmiştir. Bu yüzden, bugün Türk toplumuna yön verecek durumda bulunan siyasî elitin, müdahaleci bir kalkınma felsefesinin ama hatları etrafında birleşmesi lâzımdır. Bu felsefenin hareket noktaları, işgücü seferberliği, yatırımların artırılması, iktisadî hayatın bütünü ile plânlanması ve istismanın önlenmesidir.»

«Bütün bunlar köklü sosyal reformları ve bunların gerçekleştirilmesi ile ilgili siyasî tercihleri gerektiren meselelerdir. Bu reformları gerçekleştirecek siyasî mekanizma, en ideal plânda şüphesiz parlamenter usûllerdir. Ancak, çok parti rejimi ile bu reformları gerçekleştirmek pek kolay değildir. Çünkü bunlar, eşrafın menfaatine dokunmaları dolayısıyla partiler için tabu teşkil etmektedir.»

Kısaca bu tez, iktisadî ve sosyal meselelerin çözümünü ön plâna alan ve bunların gerçekleştirilmesinde batılı siyasî modellere körü körüne bağlı olunmamasını tavsiye eden tezdır.

Ondörtlerin tutumu

27 Mayıs gerçek bir devrim hâline sokmak isteyen ve bu yüzden iç politika-mızda büyük yenikler uyandıran 14'lerin böyle bir sosyal reformcu görüşle iştirak noktaları olduğu muhakkaktır. Ancak kendileri, bu fikirleri çok sathî bir plânda sözcüğe etmişlerdir. Muhtelif vesilelerle verdikleri beyanatlardan anlaşıldığı gibi, Türkiye'de demokrasinin yerleşmesi için köklü reformlara ihtiyaç olduğunu iddia etmekle beraber, bu reformların iktisadî haklarında sarf bir fikir ileri sürmemişlerdir. Yaptıkları «reformlar» ise, herkesi şaşırta ve ürktüren keyfi hareketler şeklinde tezahür etmiştir.

14'ler Türkiye'de demokrasinin istikbalini, iktisadî kalkınmadan çok, kültürel kalkınma ile ilgili görmüşlerdir. Nitekim yurt gezilerinde daha çok halk eğitimi konusu üzerinde durmuşlardır. «Ölkü ve Kültür Birliği» projesi de bu görüşün mahsulüdür. Ayrıca, aralarına, mazideki faaliyetleri ile halkoyunda ırkçı bir itiba bırakan unsurların karışması olmasın, hareketin bütününe gericî olarak damgalanmasına yol açmıştır. Bu ise tasfiyelerini hem çabuklaştırmış hem de kolaylaştırmıştır.

Formlar

Siyasî düşüncemizde ikinci tez, Türkiye'de demokrasi ortamının mevcut olduğu faraziyesine dayanmaktadır. Bu tezi ileri sürenlere göre, «Türkiyede demokrasiyi yerleştirmek için köklü reformlara ihtiyaç yoktur. Bu bakımdan memleketimiz ile Orta Doğu memleketleri arasında kesin bir ayırım yapmak gerekmektedir. Orta Doğu memleketleri, bizim ancak kurtuluş savaşından yeni çıktığımız zamanlardaki durumumuza benzerlerdir. Bugün Türkiye'de durum çok farklıdır. Meselâ Medeni Kanunun kabulünden sonra, eskiden Devlet mülkiyetindeki toprakların tedricen hususî mülkiyete devri ile, Türkiye'de kendiliğinden bir toprak reformu meydana gelmiştir. Cumhuriyetten bu yana, ekilen topraklarda yedi sekiz misli bir artış olduğu bu kendiliğinden toprak reformunun bîriz bir işaretidir. Ayrıca, Türkiye'de sanayileşme ve şehirleşme alanında temel müesseselerin kurulmuş olması, köklü reformları gereksiz kılmaktadır. Bugün memleketimizde yapılacak şey, Atatürk'ün kurduğu çatıyı, temel reformlar peşinde kosmadan mütevazî, iddiasız ilâvelerle tedricî bir şekilde geliştirmektir.»

«Bugün Türkiye'de köklü reformları savunmak, başka bir yönden de pek realist bir tutum değildir. Çünkü bu reformlar ancak bir doktrin ve bu doktrini benimsemiş bir kadro vasıtasıyla gerçekleştirilirler. Halbuki bugün Türkiye'de ne üzerinde anlaşılabilir bir doktrin, ne de bunu tatbik edecek bir kadro mevcuttur.»

«Nihsyet köklü reformlar, ancak antidemokratik metodlarla gerçekleştirilebilirler. Bu bakımdan çok ıstıraplı olacağı muhakkaktır. Buna karşılık, hazırlıksız bir şekilde gerçekleştirilecek bu reformların müsbet plânda ne doğuracağı belli değildir.»

Sonuç olarak denilebilir ki, bu tez, 1950-60 tecrübesini tesadüfî unsurların araya girmesi ile dejenerasyon olmuş sayan ve yeni demokrasi tecrübemize güvenle bakan tezdır.

Artan sempati

Siyasî düşüncemizde, bugün böyle bir kutuplaşmadan bahsetmek mevcudu biraz zorlamak gibi görünebilir. Fakat, böyle derli toplu bir şekilde olmasa dahi, her iki tezin unsurlarına hemen her gün rasladığımız da doğrudur. En önemlisi, yeni Anayasamız bu iki tezin bir uzlaşması şeklinde ortaya çıkmıştır. Şöyle ki, Anayasamız, iktisadî cephesi ile müdahaleci ve reformcu, siyasî cephesi ile de frenli ve kontrolcü bir hüviyet taşımaktadır.

İktisadî cephesi ile, Anayasamız, Devlete sosyal ve iktisadî alanda çok büyük mükellefiyetler yüklemektedir. Bu kısım âdetâ bir sosyal reform programı şeklinde belirlenmektedir. Devlete yüklenen vazifeler arasında, fertlere çalışma imkânının temin edilmesi, çalışma şartlarının düzenlenmesi, eğitim ve sağlık hizmetlerinin bütün vatandaşlara yayılması, dar gelirlilere mesken temini gibilerini saymak mümkündür.

Bunlar Anayasada, kanun koyucuya yön gösteren hükümlerdir. Anayasadaki iktisadî hükümlerin alışılmış anlamda devletçi bir zihniyetin eseri olmadığı aşikârdır. Bu belki, yeni anlamda bir devletçiliktir.

Anayasamızın yürütme organının denetlenmesi ile ilgili bölümünde ise, bilhassa 1954-60 tecrübesinin Anayasamıza telkin ettiği bütün inceliklerden faydalanılmış olduğu görülmektedir. Bunlar, 27 Mayıs öncesi muhalefetinin belli başlı temlerini teşkil ettiği için, herkes tarafından bilinmektedir. Yeni Anayasamızda yer almaları da, bu yüzden çok kolay olmuştur. Üzerlerinde fazla durmadan, bu denetleyici müesseselerin en önemlileri şöyle sıralanabilir: Başta İkinci Meclis ve Anayasa Mahkemesi olmak üzere, denetlemeyi daha iyi gerçekleştirecek şekilde yeniden düzenlenen soru, gensoru, meclis tahkikatı ve başka usûller...

Bunlara ilâveten, çok parti sisteminin teşekkülünde rolü çok büyük olan nisbi temsilin kabulü de, herşeyden önce iyi denetlenen iktidar isteyenleri tatmine yaramıştır.

Bütün bunlar göstermektedir ki, memleketimiz için önümüzdeki devre huzurlu ve muvazene bir devre olmayacaktır. Anayasamızın reformcu tarafı ile kontrolcü tarafı arasındaki çelişme, bugün siyasî hayatımızda çözmek zorunda olduğumuz büyük çelişmedir.

1961 Türkiye'si, ekonomik ve sosyal meselelerin doğurduğu huzursuzluğu hayatının her kesiminde hisseden, fakat siyasî alanda bu meselelerin çözüm yolunu bulamamış bir memlekettir. Yine 1961 Türkiye'si, yapıcı yönde kuvvetli bir icra ile, insan haysiyetini kurtaracak kontrollü bir siyasî mekanizma önlemleri arasında bocalayan bir memlekettir. Önümüzdeki devrede, reformcu veya «evrimcilerden» fikirlerini daha vazih ve ilna edici bir tarzda ortaya koyanlar siyasî gelişmelere öncülük edeceklerdir. Bununla beraber, halkoyunda reformcu fikirlere karşı sempatinin gittikçe arttığı açıkça görülmektedir.

Taner TİMUR

Bütün Banka hizmetleriniz

ve

Tasarruflarınız için

**TÜRK
TİCARET
BANKASI**

D. P. nasıl

kuruldu?

Bayar "Ben parti kurmam, zira memlekette muhalif partilerin akıbetini biliyorum,, diyordu

Dünyada Demokrasi cephesi kazanmıştı o aralık. Türkiye insan hakları beyannamesine imzasını atmıştı. İş bünyesinde zamana zemine uygun bir çehre göstermesi gerekiyordu. İsmet Paşa bunu anlamıştı. Paşa kadar intibak kabiliyeti olan insan az görülür... Paşa kadar yapılmaması gerekeni, kendi kendine telkin edebilen (bütün içi aksine hasretlene bile) az bulur.

İş bünyeyi dış şartlara uydurmak ihtiyacı artık etrafta da hissediliyordu. Etraftan sesler yükselmeye başlamıştı uçtu halinde C.H.P. den bıkmışlık had safhasına erişmişti... «İlallah» diyordu herkes... «Birtakımlar artık iktidarı, başka bir parti gelin»...

Bir kulübe kurmak için bile hazırlık yapmak lazımdır... Yeni bir rejim kurmak için... Dünyanın hazırlığına ihtiyaç vardır, bilmem kaç yönden... Ama artık kinde tahammül kalmamıştı «Bir istikal devresiz olmaz» diyenlere; intikali yeni Meclis yapısını denli vardı. Birden İsmet İnönü'nün 19 Mayıs 1945'te söylediği bir nutuk, zahursuzlukları yansıtarak, havayı gevrettik:

«Bu artık seçme rejimi, çok partili ve tek devresiz seçim rejiminde geçecek...»

Bu nutuk İsmet'in her neyse İsmet'in her neyse... Bu nutuk İsmet'in her neyse İsmet'in her neyse... Bu nutuk İsmet'in her neyse İsmet'in her neyse...

«Çok partili rejim, sandıkbağcıların istifa etmesi gerekir. Paşa, Halk Partisinde istifa edecek mi, emiycek mi?»

Eğer, etmez derken... Başka meseleler de düşünülüyordu. Bir ikinci parti nasıl kurulacak, kim kuracak diye...

İnönü o zamanlar Rauf Beyle bu konuyu uzun uzun konuşmuştu. «Acaba Kâzım Karabekir karar mı, kurmaz mı yeni partiyi?» Rauf Beyin fikri başkaydı.

«Nasıl kurarsın diye cevap vermiştili. «Farkla bu tecrübeyi yapmadık mı?» Sonra yeni ilâve etmişti asker asker:

«Reisicumhur bizim için bayraktır. Biz bayrağı karşı mücadelede girişemeyiz...»

Bu konuşmalar «Dörtü Taksir» in verdiği zamanlara rastlar... O zamanlar Bayar, Halk Partisinde yapılan tartışmalarda:

«Ben bir parti kurmak niyetinde değilim. Bizim memlekette, muhalif partilerin akıbetini biliyorum» demişti. Sonra meclisten da istifa etti... Partisinden de istifa

etti. Parti de kurdu... Bu kuruluşa İsmet Paşa bir teminat verdi mi ki «muhalif partilerin akıbetleri» hakkındaki korkuları silindi bilinmez...

Ve... seçime gidildi 21 Temmuz 1946'da...

İsmet Paşa ne düşündü?.. Belki seneler geçer, bir iki seçim olur, C.H.P. kazanır, muhalifler de kıvama gelirler diye düşünmüştür.

Belki, bunlar tecrübesiz, iktidarı dört seneden fazla muhafaza edemezler ve bu «partim için bir budama» olur diye düşünmüştür. «Belki» ler için deyiz...

Fakat... İsmet Paşa 1950'yi tahmin etmeliydi. Fethi Beyin kurduğu parti, C.H.P. nin en pöhpöhlü zamanında İzmirde, Samsunda belediye seçimlerini silip süpürmüştür. Bizim memlekette iktidara karşı haklı hak-sız bir «ha yıkalmı» vardır... Geleneksel birşeydir bu... Gözümüz kararıp yakarız...

★

1946-50 senelerini düşünün. Çok dengeli senelerdi, normal senelerdi. 1950 seçimi hazırlanıyordu. Hükümetin akla-hisseden «halki seçime» fikri geçmiyordu. Ne oldu?.. Üniversite, basın, halk ürdü birbirleriyle samsak, dayandı, dayandı dayandı; «Bunlar gitsin de şu bizi cennete sokacak insanlar iş başına gelsin» diye... Ve cennete girdik!

«Cennete girmeden» bu yana üç beş ay geçmişti ki, DP'nin kazanmasını «maddiyatla» kabarıp kabarıp destekleyen bir büyük tüccar, eski bir CHP'linin evine bayram tebrikine gitti. İş dökmeğe gidiyordu gerçekte, tebriğe falan değil... Kendi yurtmalarını unutarak:

«Bu adamlara, nasi bu hükümeti teslim ettiniz» dedi...

«Yahu onlar kazansın diye senin yapmadığın kalmadı»...

«Maalesef»...

«Senin bu kanata varman için bizim düşünmemiz lazımdı... Biz kazansaydık, o za-

SÂKİT OLMİYANLARIN İÇYÜZÜ / 1940-1950

NİMET
ARZIK

İnönü, ikinci parti fikrini ilk defa açtığı Rauf Orbay ile birlikte

man gene durmadan batarya ateşine maruz kalacaktık»...

Söz olarak güzeldi bunlar, söz olarak...

★

Gerçekten 1946-1950 dengeli senelerdi. İstiyen istediğini yazıyordu, istiyen istediğini çiziyordu, yazamayan çözümlen de istediğini ağızla söylüyordu... Genç, genç, Avrupalı kılıkli bakanlar vardı. Aksallar, Gülekliler, Erimler o zamanın bakanlarıydı.

Burada Nihad Erin'in üzerinde duracağı: Sempatik görünmeyebilir, fakat «sıra» dediği Nihad Erin-İsmet Paşa, ona etapları çözümlenince, onu etap etap yükseltseydi, kendisinden son derece faydalansızdı. Zamanından evvel mazhar olduğu İthal insanı ne yapar?.. Ne yapmaz ki?..

İsmail Rüştü Aksal'ın iki şeyini hatırlarım... Bir sözünü, bir de düşününü... Söz de, düşün de muhteşemdi. O zamanlar bizler, hepimiz Menderes hayranıydık çocuk ça... Bir genç kızın pencereden yakışıklı bir zabıtı seyredip kızardığı cinsten bir hayranlık! Şuur karışmıyordu işe... İsmet Paşa caddesinden inen sallantılı otobüse binerdi, haleli haleli (muhalif olmak bir hale konduruyordu insanın alınımın yakınına o zamanlar...)

İsmail Rüştü Aksal bana Tuna caddesinde bir evde şunları söylemişti:

«İhtirası sonsuzdur. İktidarda kalabilmek için yapmıyacağı yoktur...»

Ben hâlâ hayret ederim. Nasıl değmişti bu adamın sırrını?.. Çünkü, silik mevkiler-

deydi o zamana kadar, hiç bir şeyini belli etmemişti.

Düğüne gelince... Seneain düğünü oldu (birinci düğünü)... Aksal sandalyaydı, Maliye Bakanıydı. Çok zarif, çok genç, bütün ömrü Avrupada geçmiş bir kızla evleniyordu. Kızın adı Alageyik'ti, her halde Ziya Gökalp'ın şirinden İham almış olacaktı kim fısıldamışsa bigünah bebeğin kulağına bu ismi...

Nikâh töreni Halkevinde olmuştu, büyük salonda... O gün Halkevi biraz Westminster kilisesini andırıyordu... Kalabalıkça ve havaca... Bütün ekâbir hazırdı. Bütün kordipomatik eksiksizdi, bütün Ankara sosyetesini koşmuştu... Dev çelenklerde geçilmiyordu. O zaman çelenkleri daha büyük tutuyorlardı...

Birden herkesin hayran gözleri kapıya çevrildi. (Damat önceden gelmişti ve yerini almıştı). Kapıya çevrilen gözler bir masal gelini gördüler... Elbisesi bizim eski elbiselerden mühlüm, nikâh halkasınca ince bel-li, yüzü dudakla örtülü bir masal gelini... Yağlı bir akrabasının kolunda (Westminster havasını bu da arttırıyordu) yavaş yavaş ilerliyordu... Herkesin nefesi kesildi... Güzel şeyler iş açıcı oluyor, uydurma da olma...

Gelin o kadar hoştu ki, bir müddet herkes dilini tuttu... Çıkışta çözdü dilini herkes. Olmazdı ki çözmese... Kapıda, gelinin annesi vardı, davetileri uğurlayan ve güveyin annesi... İki anne arasında o kadar «ayrılık» göze çarpıyordu ki... Diller işlemeğe başladı harıl harıl... «Dünyaları büsbütün ayır» diye... Alageyik'in annesi, han «Elle» geçmesinde ezarîf bir anne kızının düğününde nasıl giyinmelidir» diye resimli tavsiyeler vardır ya onlara uygundu tıpatıp. Parlak sık dokunmuş siyah hasırdan «Paris» li bir şapka oturmuştu beyaz saçlarına... ve nefes emrimesinden bir elbisesi vardı.

İsmail Rüştü Aksalın annesiyse, başörtülü, sade, dargun, sempatik, kendi halinde bir hanımefendiydi...

Sonra Anadolu Klübüne gidildi. Gelinle güvey beş on dakika kalabildiler davetlilerle... Hemen trenle hareket edeceklerdi ve ettiler, Ankara sosyetesini bırakarak salonlarda...

Bir nevi kokteyldi davet. Fakat çok saltanatlı çinsinden... Bir soğuk tâbir vardır «kuş sütünden başka hiç bir şey eksik değildir», işte öyleydi... Davetliler, havyar dolu sandviç tepşilerine, dev düşün pastasına müstağni müstağni bakıyorlardı. O zaman büfelerin yanında ezizme tepişme âdeti yoktu... Tokluklar içindeydi herkes...

Bu düşün şeklen alâfrangalıklar içinde, ruhen alaturkalıklar içinde bir zihniyetin zarif sembolüydü. Ama ne zarif!..

1948-50 devresi, vatandaşa oyunu serbestçe kullanmayı öğretti.

A. B. D.

Yeni yılın sorunları:

Amerika Birleşik Devletlerinin 87 nci Kongresi, yeni yılın ikinci haftası ile birlikte, ikinci dönem çalışmalarına başladı. Başkan Kennedy'nin toplantılarını ilk gününde Kongreye yolladığı «Birliğin Durumu» bildirisine bakılırsa, bunu oldukça yükümlü dönemlerden biri saymak gerekiyor.

Başkanlık düzeniyle yönetilen Birleşik Amerika'da yürütme ve yasama yetkileri görünüşte birbirinden kesin çizgilerle ayrılmışa benzeren iki bağımsız organa verilmiştir. Yasama yetkisi iki meclisli Kongrenin, yürütme yetkisi bunların içinden değil de, dışından ve doğrudan doğruya halk tarafından seçilen Başkanın elinde. Kongredeki meclislerden biri Temsilciler Meclisi, öteki Senato diye isimlendiriliyor. Bunlar Başkanı doğrudan doğruya denetleyemez. Başkan yalnız seçmenlerine karşı sorumlu. Buna karşılık onun da Kongreyi dağıtıp yeni seçimlere gitmek yetkisi yok.

Fakat için yürüyüşüne bakılırsa, kâğıt üzerinde birbirinden kesin çizgilerle ayrılmış görünüşte yasama ve yürütme organları arasında devamlı bir karşılıklı etkileme olduğu anlaşılıyor. Özellikle, kanun koymak yetkisini elinde tutan yasama organı, yürütme organının istediği kanunları çıkartırken ya onunla pazarlığa girip yürütme üzerinde dolaylı bir söz sahibi oluyor, ya da kanunu çıkarıp Başkanın davranışlarını önüyor. Böyle olunca, Amerikan Kongresinden çıkan her kanunun yasama ile yürütme organları arasında gürlüklü bir pazarlığın sonucu olduğunu söylemek mümkün.

Kongre çoğunluğu ile Başkan aynı partiden olurlarsa, yürütme organının istediği kanunları Kongreden çıkarmak o kadar güç bir mesele olmuyor. Fakat o zaman da çoğunluk partisi içinde görüş ve davranış ayrılıkları çıktığını unutmamak gerekir. Nitekim Birleşik Amerikada bugünkü durum böyle. Hem Temsilciler Meclisindeki, hem Senatodaki çoğunluk Demokrat Partide olduğu halde, Başkan Kennedy, parti içinindeki ayrılıklar yüzünden istediği kanunları Kongreden geçirmekte güçlük çekiyor. Başkan Kennedy'nin «Birliğin Durumu» bildirisinde Kongreden bu yıl çıkmasını istediği kanunların büyük çoğunluğu, geçen yıl orada takılıp kalmışlardır. Örnek olarak, ilk ve orta öğretim kademesindeki okullara yardım kanununu göstermek mümkün. Amerikan öğretim düzeninde son yıllarda çok sözü edilen gelişmelerin gidermek için, Başkan Kennedy, geçen yıl Kongreye bu okulların federal bütçeden doğrudan doğruya yardım yapılmasını öngören bir kanun tasarısı vermişti. Oysa Kongredeki Demokratlar arasında bulunan güneyli gericiler, devletin eğitim işine karışmasını istemeyen geleneğe bağlı kalarak, bu kanunun çıkmasını önlemişlerdir. Kennedy aynı yöndeki yeni bir tasarının gene aynı sonuçla varacağından dolayı, bu yıl ilk ve orta öğretimi kalkındırmak için doğrudan doğruya yardım sözünü bir tarafa bırakarak öğretmen yetiştirilmesi ile ilgili düzenlemeler yapmak, olağanüstü yeterlikli çocuklara özel dikkat göstermek, fakir öğrencilere okuma imkânları sağlamak gibi dolaylı yolları denemek niyetinde. Ancak bunların da Kongrenin gerici üyelerini epeyce ürkütceği anlaşılıyor.

Kongrenin gerici çevrelerinde tepkiyle karşılanan tasarıların biri de, yaşlılara parasız bakım sağlayacak kanun tasarısı. Birleşik Amerikadaki tıbbi bakımın pahalılığı, burada en çok şikâyet edilen konuların başında geliyor. Gerçekten, Amerika'daki doktor, dişiçi, hastahane ve bunların benzeri gibi hizmetlerin karşılığı, değil yalnız Türk parasına vurulunca, orta halli bir Amerikalının bütçesi gözönüne alınca bile insanımsayacak kadar yüksek. Aydın kusakların önemli bir çoğunluğu tıbbi bakımın devletleştirilmesi bile, federal denet altına konulmasını istiyor. Ancak bu istek eski geleneğe bağlı politikacılarla sorunlara kendi çıkarları açısından bakan tıp adamları tarafından iyi gözle görülüyor. Kennedy şimdi hiç değilse yağlı ve muhtaçlar için bedava bakım yolları arıyor ama hazırladığı tasarının Kongreden geçip geçmeyeceği daha belli değil.

Kennedy ve Müsterek Pazar.

Çoğunluk toplaması şüpheli kanunların oylanması sırasında ortada çeşitli politik dolaplar dönüyor ve usul kuralı günün gereklerine göre yorumlanıyor;

Başkan Kennedy'nin istediği kanunları geçirmek konusundaki en büyük ümidi, Temsilciler Meclisinin yeni Başkanı McCormack! Geçen yılın sonlarına doğru ölen tanınmış politikacı Sam Rayburn'un yerini alan Massachusetts temsilcisi, genel olarak dumlu bir insan olarak tanınıyor. Amerikan basınına göre, Başkana yakınlığı bilinen McCormack, Rayburn kadar becerikli çıkarsa, Kennedy Kongreden istediği kanunların çoğunu geçirebilecektir.

«Birliğin Durumu» bildirisinden de anlaşıldığı gibi, Kennedy'yi bu yıl en çok düşündürülen sorunların başında Birleşik Amerikan Müsterek Pazar karşısındaki durumu geliyor. İngilterenin ve onunla birlikte altı Serbest Değişim Bölgesi devletlerinin ciddi olarak Müsterek Pazara katılmayı düşündükleri ortaya çıktıktan sonra, Amerikan yöneticileri, ticaret alanında yalnız kalmaktan korkmaya başlamış bulunuyorlar. Bu korku, «Müsterek Pazarın gelişmesiyle birlikte Amerikan dış ödeme dengesindeki açığın daha da büyümesi üzerine büsbütün artıyor. Gerçekten, Müsterek Pazar geliştikçe Amerikanın Avrupaya yaptığı ihracat gittikçe azalıyor. Bunun iki sebebi var:

(1) Müsterek Pazar devletleri Pazar dışında kalan ülkelere aldıkları mallara aynı gümrük vergisini uyguluyorlar. Böyle olunca Hollanda ve Belçika gibi bazı Pazar

kana istediği yetkinin verilip verilmeyeceği konusunda şimdilik kesin bir söz söylemek güç...

Biraz da dış politika:

Başkan Kennedy Kongre önünde «Birliğin Durumu» bildirisini okurken milletlerarası durumda bundan bir ay, hattâ bir yıl önceki göre büyük bir değişiklik yoktu. Komünizm hâlâ yayılıyor, Afrika ve Güney-doğu Asyada huzursuzluk elle tutulurcasına büyüyor, Birleşmiş Milletlerin geleceği karanlık bulutların gölgesinden kurtulamıyor, silâhlanma sorunu yerinde sayıyor, silâhlanma alabildiğine devam ediyordu.

Başkan Kennedy, bildirisinde, genel olarak, bütün bu sorunlara değinmekle yetiniyor. Bildiride bunlara çözüm yolları getirecek kesin görüşler bulmak güç. Kennedy ancak tek bir sorun üzerinde kararlı görünüyor: Berlin. Başkana göre Amerika Birleşik Devletleri Berlin çıkarmaya bir çözüm yolu bulmak maksadıyla her türlü görüşmeye hazır, ancak buradaki haklarından fedakârlık yapamaz. Bunun için gerekirse dövüşmeye bile kararlı. Bunun için de Batı savunmasının kuvvetlendirilmesi gereği üzerinde uzun boylu duruyor. Buna karşılık,

ki gerçek yerleri gözönünde tutarak sağlanacaktır. Kuvvetlerin toplum içindeki gerçek durumları ise, hazırlık komisyonunun çalışmalarından sonra tesbit edilmiştir. Bunda, gerici ve durucu kuvvetlerin ilerici kuvvetleri ezmemesine dikkat edilmiştir.

Halk Kuvvetleri Millî Kongresi, 1500 Byell olacaktır. Üyelerin % 25'i köylüler ve küçük çiftçiler, % 20'si sanayi işçileri, % 15'i sendikacılar, % 10'u iş adamları, % 7'u memurlar, % 7'si öğretmenler, % 7'si öğrenciler ve nihayet % 7'si de kadınlardan oluşacaktır. Devlet aleyhine çalışmış olanların veya halkın sırtından zenginleşmeğe teşebbüs edenlerin, kongreye katılması yasaktır.

Nâsır, kurduğu rejimin daha iyi çalışabilmesi için, şimdiki kadar da bazı danışma organları meydana getirmeğe uğraşmıştır. Fakat, bunlar, istenen sonucu vermedi. Meclislere seçilen veya çağrılan adamların çoğu, egrafı veya toplumun değişmesine pek taraftar olmayan sınıfları temsil ediyordu. Liberal eğilimli İngiliz dergisi «The Economist» in de belirttiği gibi, bu gibi temsilciler, «konuşurken halkın hoşuna gidecek seyleri söylemekte» fakat iş, kanun yapmağa gelince, «başlıca tasarıları durumun değişmesini önlemek olmaktadır.»

IRAK

İşletilmeyen petroler

Irak hükümeti, petrol konusunda çok önemli bir karar aldı. Irak Petrol Şirketi (Iraq Petroleum

Company) nin elinde bulunup da işletilmeyen petrol rezerveleri devletleştirildi.

Kısaca I.P.I. diye anılan Irak Petrol Şirketi, aslında büyük yabancı şirketlerin kurdukları bir konsorsiyumdur. Ortakları, iki İngiliz (Shell ve British Petroleum), iki Amerikan (Standard Oil ve Mobil Oil Company) ve bir Fransız (Compagnie Française des Pétroles) şirkettendir ibaret.

I.P.I.'de hisseleri olan şirketler, henüz dünyanın başka yerlerinde daha ucuz petrol istihsal edebildikleri için, Iraktaki rezerveleri tam randımanla işletmemekte ve bunları daha ilerisi için saklamaktaydılar. Bu yüzden, Irak hükümetinin şirket kazançlarından aldığı pay da azalmaktaydı.

General Kâsım'ın petrol şirketlerinden istedikleri, sadece işletilmeyen rezervelerden ibaret değildi. Aynı zamanda, Irak'a verilen kazanç payının artırılması, personelin mümkün olduğu kadar Iraklılardan meydana getirilmesi, istihsalın geliştirilmesi ve Irak hükümetinin I.P.I. sermayesine ve idare kuruluna % 20 ölcüsünde katılması da ileri sürülen talepler arasındaydı. I.P.I. bunlardan hiçbirini kabul etmemiş ve meselenin milletlerarası bir hakemlik mahkemesi önüne götürülmesini istemiştir.

Irak, petrol şirketlerine karşı daha seri bir tavır takınmaktan ve bütün kurulları devletleştirmeğe çekinmemektedir. Çünkü, bu takdirde, ihracat bakımından hiçbir fayda sağlanamayacaktır: Taşıma, rafinaj ve dağıtım imkânları tamamıyla yabancı şirketlerin tekelindedir. Bu durum karşısında, Sovyetler Birliğine yanaşmak imkânları da yoktur; zira Sovyetler, kendi petrol fazlalarını bile milletlerarası piyasada satılabilmek bakımından büyük güçlük çekmektedirler.

Paris'te çıkan dergilerden «France Observateur», son günlerde Nâsır ile Kâsım arasındaki yakınlaşmayı, Ortadoğuda petrol yüzünden gerginliğin artmasını ve Irak hükümetinin karşılaştığı iç güçlükleri de gözönüne alarak, yakında Bağdat'ta bir hükümet darbesine teşebbüs edilmesini muhtemel görüyor. General Kâsım'ın hareketlerinden zarar gören çevrelerin böyle bir hareketi iyi karşılayacakları muhtakkak sayılıyor.

Geçenlerde, petrol işleri için Londra'ya kadar gelen Irak bakanlarından Dr. Salman'ın ifadesine göre, Kâsım hükümeti, güneyde Umman Körfezinde, kuzeyde de Kürtler arasında çıkarılan karışıklıkları, petrol şirketleriyle olan anlaşmazlığa bağlamakta ve bütün bunların dışarıdan teşvik edildiğine inanmaktadır.

YÖN, 24 Ocak 1962

BAŞKAN KENNEDY

devletlerinin gümrük vergileri, Almanya ve Fransa gibi sanayi devletlerinin kendi endüstrilerini korumak için koydukları yüksek gümrük vergileriyle aynı hizada çıkmakta ve Amerikan malları, buralarda, pazar içi mallarla yarışmamaktadır.

(2) Bazı Amerikan firmaları, bu gün-gük duvarının dışında kalmamak, tam tersine içine girebilmek için Avrupaya kaçırmaktadırlar. Bu da Amerikadaki çalışma alanlarını daralttığı gibi ihracatın daha da azaltmasına yol açmaktadır.

Başkan Kennedy tarafından bu durumu inceleyerek dış ticaret alanında alınması gereken tedbirleri kararlaştırmakla görevlendirilen bir çalışma grubunun geçenlerde açıklanan raporunda da belirtildiği gibi, Amerikan yetkilileri, Müsterek Pazar karşısında Amerikan ticaretini korumak için başlıca çare olarak, Başkana, Avrupa devletleriyle ticaret anlaşmaları imzalarlarken, gümrük tarifelerinde yüzde elliye kadar indirim yapmak yetkisi verilmesini görüyorlar. Eğer Başkan Kongreden «Birliğin Durumu» bildirisinde istediği bu yetkiyi alırsa Müsterek Pazar devletleriyle pazarlığa girişebilecek, elindeki indirim yetkisini bu devletlerin kendi tarifelerinde indirme yapmaları için bir silâh olarak kullanabilecektir. Bu görüşün Kongrede taraftar toplayıp toplayamayacağı, önümüzdeki Haziranda karşılıklı ticaret anlaşmalarıyla ilgili kanunlar yenilenirken Ba-

ne yazık ki, dünyanın geri kalan ülkelerini kalkındırmak konusunda ne düşündüğünü açıkça belirten hiçbir söz yok. Halbuki dünyada gerçek güvenliğin kurulabilmesi, az gelişmiş memleketlerin davalarmasın çözülmesine bağlı. Başkan Kennedy, bu konuda bir çözüm yolu getiriyor.

Halûk ÜLMAN

MISIR

Nâsır'ın halkçılığı

Mısır'da devleti yeni temellere oturtmak yolundaki çalışmalar şimdiki yeni bir safhaya girmiştir. Mısır'daki gerçek «halk kuvvetleri» nin neler olduğunu ortaya koymak amacıyla kurulan Komisyon, çalışmalarını bitirmiştir. Komisyonun son haftalardaki oturumları radyoya da yayınlanmış ve böylece, halkın, kendisi hakkında neler konuşulduğunu duymasına imkân verilmiştir.

Nâsır'ın giriştiği bu yeni demokrasi tecrübesinde, temel organ «Halk Kuvvetleri Millî Kongresi» olacaktır. Parlâmentonun yerini alacak olan bu Kongrede, temsil, halk kuvvetlerinin toplum içinde-

yeryüzünde aşk

Cinsiyet konusunda sosyolojik araştırma

İngiltere'deki Leeds Üniversitesi'nin Toplumsal Antropoloji profesörü Dr. Fernando Henriques'in «Love in Action. The Sociology of Sex» (Londra, Macgibbon and Kee, 1961) adlı kitabı, ilk yayımlandığı 1959 yılından bu yana yedinci baskısına erişmiş bulunuyor. Kitabın bu başarısı, Dr. Henriques'in gerek kendi gözlemlerinden, gerekse bu konuda Malinovski'den Kinsey'e, Peristiany'den Mead'a, Ford ve Beach'ten Gorer'e kadar başlıca uzmanlardan da yararlanarak insanların aşk hayatının çeşitli toplumlardaki görüşlerini bilimsel bir tutumla ve sürükleyici bir anlatıyla ortaya koymasından ileri geliyor. «Manchester Guardian» gazetesinin dediği gibi «cinsel davranış konusunda ilk ciddi karşılaştırmalı inceleme» olan kitap, cinsel yaşayışa hazırlanan sevişmeye, evlenmeden boşanmaya, aşk büyüğünden geleneğe kadar çeşitli konuların ilkel ya da uygar topluluklardaki, değişik yönlerini ortaya koymaktadır. Dr. Henriques'in sansürsüz, geniş bir araştırmanın sonunda varılan sonuçları çok güzel belirtilmektedir. Dr. Henriques şöyle diyor:

«İnsan cinsel davranışına temel olan biyolojik eğilimlere sahiptir. İnsanın karşı karşıya bulunduğu mesele, bu eğilimlerin doğumuna yol açan olayları toplumsal yönden

uygun görünen biçimde bir düzene bağlamak ve cinsel ihtiyaçlarını karşılamaktır. Bu meselenin nasıl çözüldüğü konusu, belirli bir toplumda, belirli bir zamanda ortaya çıkan kültürel etkenlerin bütününe bağlıdır. Başka bir deyişle, bu meselenin tek bir çözüm yolu değil, sayısız yolları vardır. Kültür, mesele Marquese adalarında olduğu gibi, kadınların cinsel bakımından son derece serbest davranmalarına yol açar, ya da Seylan'daki Vedda yerlilerinde olduğu gibi son derece sıkı cinsel ölçüler gerektirir. Bu iki çözümden hiçbirisi ötekinden daha doğru değildir. Yalnızca, aynı meselenin çeşitli çözüm yolları olduğunu gösterir. Bizim toplum tipimizdeki bireyler için, değişik çözüm yollarının incelenmesi hayırlı sonuçlar verebilir. Bununla, başka bir kültür çerçevesi içinde kalan görenek ve usulleri kabul etmeyiz demiyorum; fakat bunlar, cinsel davranışlarımızı daha az kendimizi beğenmişlikle ete almamızı sağlayabilir...»

Dr. Henriques'in son satırlarda belirttiği husus, cinsel konularda son derece «çine kapalı» olan bizim toplumumuz bakımından da önemli olduğu için, adı geçen kitabın başlıca bölümlerini bir yazı serisi halinde yayınlamayı yararlı gördük.

daki «yaratık»ın hemen o gece çocuk uyku- dayken gelip kendisiyle cinsel münasebete bulunacağını, çocuğun buna dayanamayacağı öleceğini bildirir. Bu sırada, postun altına gizlenen adam kıpırdanmaya başlar ve «moo-moo» diye korkunç sesler çıkarır (bundan dolayı bu yaratığa «Arap Mogoss» adı verilir.) Çocuk bundan büyük bir korkuya düşer. Kılavuz, çocuğu bir kenara çekip aynı soruyu özel olarak tekrarlar. Çocuk yine «hayır» derse, tekrar postun yanına götürülür. Postun gerisinde yine derilerin altına gizlenmiş iki adam vardır. Birisi çok ince, kadın sevdikler; öbürü su dolu bir kaba açılan deliğe bir sopa geçirip beklemektedir. Çocuk, kadınlara temas etmediği takdirde tekrarlayınca, kadın seveli adam «Daha dün gece benimle yattın; inkâr etme» der, sonra sanki çocukla yattığı gibi olayı bütün ayrıntılarıyla anlatmaya başlar. Bu sırada öbür adam da sopayı su dolu kabın içinde döndürerek çifletme sesini taklit etmeye başlar. Kılavuz, soruyu tekrarlar, çocuk yine de ısrar ederse, çocuğa «Arap Mogoss-u tokatlayabileceği söylenir, fakat buna kalkarsa oradan uzaklaştırılır.

Sünnetin çeşitleri

Kıpsığı'lerde bundan sonraki tören, sünnettir. Çocuklar bir ateş kenarına götürülürler; sünnet bıçağının ateşe olduğu, ateşin üzerinden koşarak geçerse sünnet olacağını söylenir; fakat çocuklar buna kalkarsa engel olunur. Sonra çocuklar töreni yöneten adamın önüne giderler. Adam, her çocuğa sünnetin yapılacağı yeri gösteren bir çizgi çeker. Çocuklar yan yana oturarak sıralanırlar. Herbirinin arkasında babalarının yaşında bir adam yer alır. Hepsinin karşısında da babaları ya da en büyük amcaları oturur. Çocukların önlerine birer sopa dikilir; gözlerini sopadan ayırmamaları yoksa sopanın kendilerini yiyeceği söylenir. Bundan sonra sünnetçi ortaya çıkar. Sünnet, işaretli yerin kesilmesi şeklindedir; fakat derinin hep kesilmez. Geride kalan deriye bir yarık açılır, deri her iki yanından birer dikenle tutturulur; yara iyileştiği vakit kendiliğinden düşer.

Tuhaf olan yön, çocuğun sünnetten sonra, eskisinden daha «kiri» sayılmasıdır. Çocuk bir süre yiyeceğe ya da kutsal eşyaya eliyle dokunamaz. Ancak törenden altı ay sonra çocuk bütün sınavı başarıyla bitirmiş sayılır, o andan başlayarak kabile kızlarından her hangi biriyle evlenebilir ya da münasebete girişebilir. Kıpsığı kızları da, daha ufak çapta bir törenden sonra cinsel hayata başlarlar. Bunlarda, sünnet karşılık olarak elitöris alınır.

«Tüm «topluma giriş» törenlerinin, cinsel yaşayışa başlayış törenlerinin başında sünnet yer almaktadır. Sünnetin en klasik biçimi, yani cinsiyet organının ucundaki deri parçasının çevre kesilerek alınması, muşevilere ve araplara, bir de bunların etkisinde kalan toplumlara özgüdür. Meselâ İngiliz krallık ailesinden biri sünnet edileceği zaman, tanınmış doktorlar bir yana bırakılarak bu iş yaşlı bir bahama verilir. Bu çeşit sünnet çoğumuz Avrupa ve Amerika'sında yaygındır. Fakat çağdaş uygarlıklarda sünnet, ilkel toplumlarda olduğu gibi cinsel yaşayışa hazırlık ya da bir din gereğinden çok bir fizik tedavi olarak yer alır.

Klasik sünnet çeşidinin yanında ise çok değişik sünnet biçimleri vardır. Meselâ bazı Arap kabileleri arasında «as-sah» adı verilen çok ağır bir sünnet çeşidi vardır ki, bunda cinsiyet organını orten derinin hep alınır. Burton'un anlatışına göre, bu sünnet çocuğun babası ve müstakbel eşinin gözünde yapılır. Çocuk bu arada acıdan bağırarak olursa babası derhal çocuğu öldürür. Bu çeşit sünnetten dolayı çocukların sağa yukarı beşte biri ölmektedir.

Başka bir sünnet biçimi, bazı Avustralya yerlilerinde olduğu gibi, cinsiyet organının ucundaki derinin alınmasıyla birlikte, orga-

Cinsel yaşayışa hazırlık

Birçok toplumda, çocuğun cinsel yaşayışa hazırlanması için bir sınav yapılır. Bu sınavın adı «erginlik sınavı»dır. Bu sınavın amacı, çocuğun cinsel yaşayışa hazırlanmasını sağlamaktır. Bu sınavın adı «erginlik sınavı»dır. Bu sınavın amacı, çocuğun cinsel yaşayışa hazırlanmasını sağlamaktır. Bu sınavın adı «erginlik sınavı»dır. Bu sınavın amacı, çocuğun cinsel yaşayışa hazırlanmasını sağlamaktır.

Erginlik sınavı

Yeni yetimlerin sınavı, toplumdaki topluma değişir. Fakat temelde büyük bir benzerlik vardır. Bir örnek olarak Afrika'da Victoria gölünün doğusunda yaşayan Kıpsığı'lerin töreni gösterilebilir. Bu törende başlıca dört temel yer alır: Sünnet (bu olmadan kabilenin erkekleri ne evlenebilir ne de cinsel ilişkiler kurabilirler); kabilenin gizli törelerini belleme; kabilenin yaşlı üyelerinin kılavuzluğuyla kabile törelerini, geleneklerini öğrenme; çocukluktan erginliğe geçiş için sınav.

Erginlik töreni, yağmur mevsimi dışında her zaman yapılabilir. Törene katılma yaşı 14-18 arasındadır. Bir törene 3-10 çocuk katılır. «Pamango» (peder) adı verilen yaşlı bir adam, bunlara kılavuz olarak seçilir. Kılavuz bir süre bu çocuklarla yaşar, onları besler, karşılık olarak da her çocuğun babasından bir diş hayvan alır. Erginlik sınavı çok ağırdır. Meselâ, çocuklar dört kere, ısrırgan otlarından yapılmış bir «koridor»dan geçerler. ısrırgan otları üzerine dört defa oturup kalkarlar. Başka ilkel toplumlarda da bunun daha ağır biçimlerine rastlanmaktadır. Meselâ Çin, Kuzey Amerika'da yaşayan bazı kızılderililerdeki sınavların, nazi toplama kamp- larındaki işkence usullerinden geri kalmadığına göstermektedir. Güney Amerika yerlilerinde en önemli sınavı, çocuğun zehirli kamelebanı eliyle toplamasıdır. Guyana'da Ma-

curi kabilesinde ise çocuk bir hamağa bağlanır, üzerine karıncalar konur. Bütün sınav boyunca çocuğun, acısını gösteren hiçbir ses çıkarmaması gerekir. Kıpsığı'lerdeki sınavdan sonra çocuklar uzun bir süre bilincini kaybetmekte, diğer türler konuşmamaktadır. Fakat sınavın tamamıyla ilgili.

Bu sınavın amacı, çocuğun cinsel yaşayışa hazırlanmasını sağlamaktır. Bu sınavın adı «erginlik sınavı»dır. Bu sınavın amacı, çocuğun cinsel yaşayışa hazırlanmasını sağlamaktır. Bu sınavın adı «erginlik sınavı»dır. Bu sınavın amacı, çocuğun cinsel yaşayışa hazırlanmasını sağlamaktır.

Erginliğin cinsel yönü

Topluma giriş törenlerinin en önemli yönlerinden biri, çocuğun cinsel bakımından sınavdan geçirilmesidir. Meselâ yukarıda adı geçen Kıpsığı'lerde bu sınav çok dikkate değer bir törenle yapılmaktadır. ısrırgan sınavından geçen çocuklar, bir kulübeye götürülürler. Kulübeyin kenarlık bir köşesinde bir maymun postu vardır. Kılavuz, bu postu göstererek, bunun altında konuşan cinsel organı olan korkunç bir yaratığı bulduğunu belirtir; sonra çocuğun cinsel yaşayışa hazırlanması için derece ilgil çekici bir soruşturma başlar. Çocukların herbirine kadınlara yatıp yatmadıkları sorulur. Çocuk «evet» derse, adı şanı bilinmeyen bu kadının bir «vekil» yardımıyla özel bir törenle temizlenmesi gerekir, aksi takdirde kadın çıplak ve «kiri» kalır. Çocuk cinsel yaşayışını hemen açıklamazsa o vakit kılavuz kendisini tehdide başlar. Maymun postu altın-

KADIN VE AŞKI..

anın altında boyunu boyunca bir yarık açılmıştır (bu sonuncuya «alt-sünnet» adı verilir). Bu çeşit sünnet iki ayı törenle yapılır. Birincisi küçük sünnet, ikincisi «alt-sünnet» içindir. Yine Avustralya yerlilerinde raslanan bir sünnet çeşidi, cinsiyet organının ucundaki deride bir yarık açılmasıdır. Buna bütün Polonezya'da, Melonezya'nın birçok bölgelerinde ve Malaya'da da raslanır.

Endonezya'nın ve Papua'nın bazı kabileleri ise bir başka sünnet çeşidi uygularlar: Sert bir tahta ile organ üzerinde bir delik açılır, sonra bu deliğe bazı cisimler yerleştirilir. Cinsel münasebette bu cisimler vaginayı yırtar; yerli kadınların ifadesine göre bu ıstırap değil, zevk verimlidir.

Kadınların sünneti

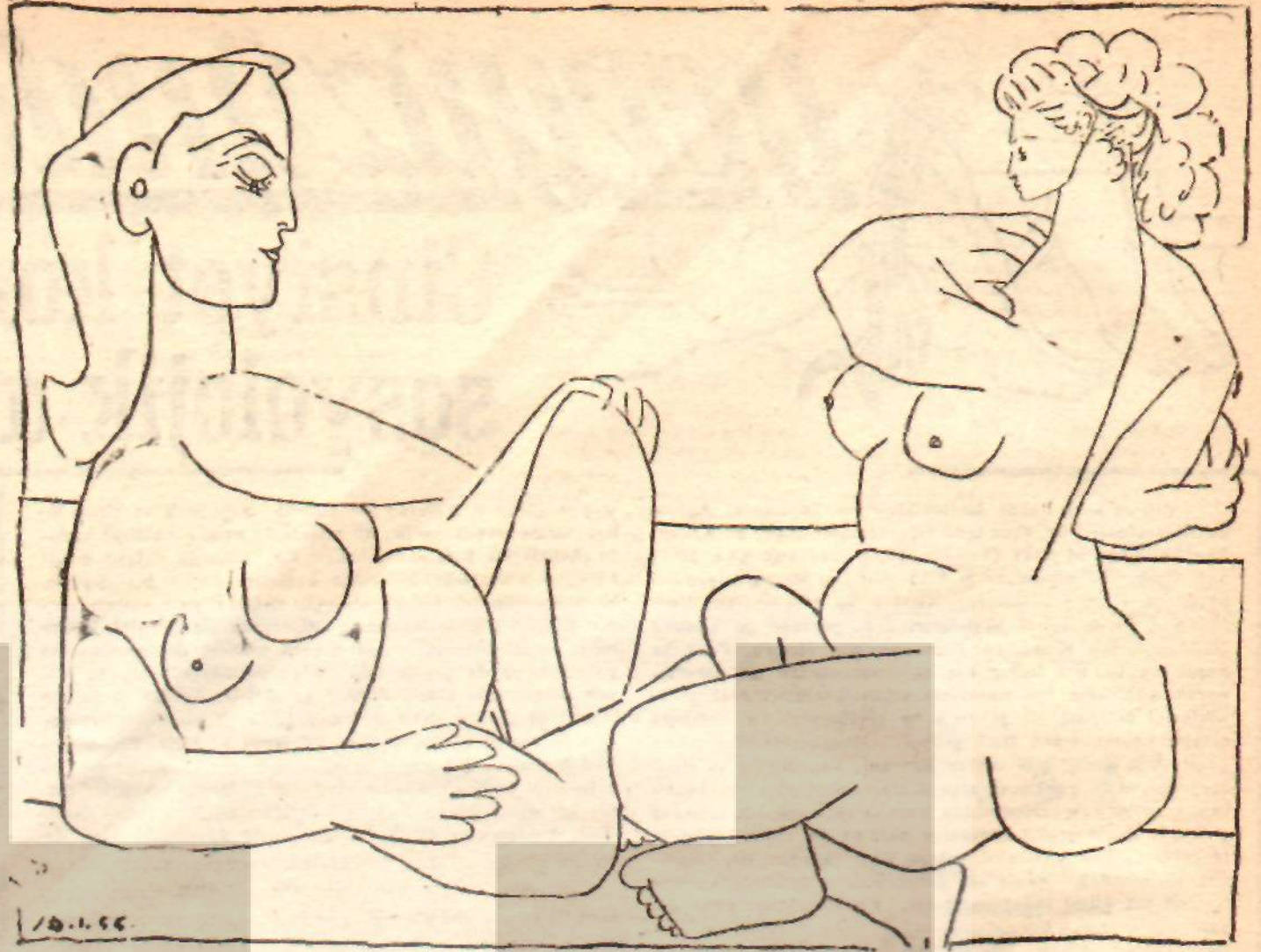
İkkel toplumlarda sünnet erkekler için daha çok «sembolik» bir özellik taşıdığı halde, kadınların sünneti daha çok «pratik» bir amaç taşır. Çok kere, kadınlarda sünnetin asıl amacı, kızlık zarının sun'i olarak yırtılmasıdır. Meselâ Avustralya'daki Arunta kabilesinin kadınlarında sünnet sırasında hem kızlık zarı yırtılır, hem de klitoris'in bütünü ve küçük dudakların bir kısmı alınır. Amazon yöresinde ve Kuzey Peruda'da aynı sünnet çeşidi, kızlar sarhoş edildikten sonra uygulanır. Kadınların sünnetinin tamamıyla cinsel bir temele dayandığını şu da gösterir: Bu törenlerde, kızın müstakbel zevcinin organını temsil eden kilden yapılmış organı vaginaya sokulur.

Zenci Afrikasında kız çocuklarının sünneti yaygın bir olaydır. Burada da sünnet, küçük dudakların bir kısmının ve klitoris'in alınması şeklindedir, fakat «temsilî» organ kullanılmaz. «Kur'an'da yerli yoksa da Kuzey Afrika'daki bazı Arap üleması kadınların sünnetini tavsiye ederler. Habegistan'daki müseviller ise kadınların sünnetini mutlak olarak kabul etmişlerdir. Hindistan'daki bazı kabilelerde, Malaya ve Endonezya'daki bazı topluluklarda da kadınların sünneti konusunda ısrar edilir.

Avrupa toplumlarında kadınların sünnet edildiğini gösterir herhangi bir belge yoktur. Eski Yunan'da bir hekimin bunu öğütlediği biliniyorsa da bunun yapılmadığı anlaşılmaktadır. Zaten eski Yunan'da erkeklerin de sünnet edildiğini gösterir bir belge yoktur. Strabon, sünneti bir Mısır ve Musevi âdeti olarak göstermektedir. Buna karşılık Eski Yunan'da erkek cinsiyet organında bir «dikis» usulü kullanılmaktaydı. Organın ucundaki deri çekiliyor ve ucu dikiliyor, böylelikle jimnastik sırasında zedelenmesi önleniyordu. Roma'da da, çifileşmeyi önlemek için, deri ucuna bir dikis iğnesi «fibula» geçiriliyordu ki, çeşitli «dikis» usullerini anlatan «infubulation» da bundan türemektedir.

Kızlığı koruma

Sünnetle olduğu gibi, «dikis» usulü de kızlığın korunması için pratik bir amaçla kullanılmaktadır. Bu usul, toplumların kızlık konusundaki görüşlerine bağlı olarak şu ya da bu yaygınlıkta veya çeşitlilikte kullanılmaktadır. Toplumlar, bu konudaki görüşlerine göre başlıca üç büyük bölüme ayrılırlar: Bir kısım, evlilik öncesinde kızlığın tamamıyla korunması taraftarıdır. Bir kısım, evlilik öncesinde iki cinsede tam bir serbestlik tanınmıştır. Bir de bu iki uc arasında yer alan toplumlar vardır. Batı tipi toplumlarda, evlilik öncesinde cinsel münasebeti açıkça kabul eden yoktur. Fakat batı toplumlarının bu konudaki tutumları oldukça belirsizdir. Bir yandan, klitoris'in koyduğu sıkı kayıtlar evlilik öncesinde cinsel münasebetleri kesin olarak yasaklar; öte yandan pratikte bu çeşit münasebetlere az veya çok göz yumulur. Üstelik zaman ilerledikçe, bu ikinci tutum daha ağır basmaya başlamıştır. Kinsey'nin Bifleşik Amerika'daki

PICASSONUN DESENİ — Plajda iki kadın

incelemesi bunu açıkça ortaya koymaktadır. Bugün bu yolda en ileri giden batı ülkesi İsviçre'dir. Buna karşılık İsviçre'de alkol ve homoseksüelliğe daha sert davranılır.

Çeşitli toplumlarda kızlığa verilen önem, zıfaf gecesi kocaları yanılmak için bazı çarelere başvurulmasına yol açmıştır. Meselâ içinde boya bulunan, tenasta yarılıp boyası döken küçük kutuların vaginaya içine konması; kan emdirilmiş süngerlerin kullanılması gibi. İran'daki eski bir âdete, göre, zıfaf gecesinde önce kızlık zarı dikilirdi. Cervantès'in elinden çıktığı ileri sürülen «La tis finigida» hikâyesinde, aynı usulün batıda da kullanıldığını göstermektedir.

İkkel toplumlarda bazılarıda kuzlığa büyük önem verilir. Meselâ Sibirya'daki Yakutlarda kız çocuklarına, Avrupa'daki «bekâret kemeri»ni andıran kalın deriden bir don giydirilir. Buna karşılık, Kuzey Amerika'daki bazı kızılderililerde, bazı Afrika yerlilerinde, Büyük Okyanus'taki bazı topluluklarda «far-kuna» vermek partile istediğini yapıp-kurak uygular.

Kızlığın korunması usulleri de topluluktan topluluğa değişir. Kuzey Doğu ve Orta Afrika'daki bazı topluluklarda kadın cinsiyet organının ağız dikilmektedir. Aslına bakılırsa kızlığın korunmasında en sağlam yol da budur. Bunun yapılabilmesi için küçük dudakların çizilmesi ya da kesilmesi gerekir. Böylelikle kesilen ya da çizilen bölgede bir yara meydana gelmekte, sonra dokuların kaynaşmasıyla burası kapanmaktadır. Âdet ve işeme için, ya daha önce ya da kaynaşmadan sonra küçük bir delik bırakılmaktadır. Bu emelye, 5-8 yaşları arasında yapılır. Bu da, aşağı yukarı yine erkeklerin sünnetine kar-

şılık olan bir emelye'dir. İşin tuhaftı, bunun mutlak küçüklerde değil bazı toplumlarda büyüklerde de uygulananıdır. Meselâ Sudan'daki Dilling kabilesinde klitoris'in alınması küçük kızlara değil, ilk doğumunu yapan kadınlara uygulanır.

«Dikis» usulünün kesin bir usul olması, evliliğin başında bu dikis açılması için ikinci bir emelyeyi gerektirir, buna «defubulation» denir. Fakat «dikis» sonunda kadın cinsiyet organının ağız esnekliğini kaybetmişinden, bu açma çok kere büyük bir fayda sağlamamakta, çocukların doğum sırasında bazan feci şekilde sakatlanmasına yol açmaktadır. Gerek «dikis» gerekse cinsiyet organı üzerindeki derinin tamamıyla alınması biçiminde yapılan sünnet Sudan hükümetince 1947'de yasaklanmışsa da, yerliler yine de bunu uygulayabilmektedir.

Zıfaf gecesi

Kızlığa verilen önem, zıfaf gecesi de önemli bir merhale haline getirmektedir. Kızlığın bir topluluk önünde bozulması, oldukça seyrek raslanan bir olaydır. Habegistan'daki Nasom'lerde raslandığı için «Nasomian» adı verilen bu âdete göre, gelin ve güvey, bütün ziyaretçiler önünde zıfaf girer ve ziyaretçiler hediyelelerini bunun üzerine verirler. Avustralya'daki yerlilerin toplumsal yapısı, erginlik çağındaki bir kızın, müstakbel kocasının gevesindeki bütün erkeklerle özel bir ilişki içine koyduğundan, bunlarda daha başka bir yol tutulmaktadır: Zıfafın az önce yaşı bir kadın kemikten bıçakla veya parmakla kızlık zarını deler, sonra kızın müstakbel kocasının bütün arkadaşları teker teker kızla yatarlar. Bu usule Orta ve Güney Amerika'da, Yeni Güney'de, Marquesa adalarında da raslanmaktadır. Fakat bunu uygulayan topluluklar sayısı çok az olduklarından, bu usulün yaygınlığından söz edilemez.

Daha yaygın bir usul, kızlığın belirli bir kimse tarafından bozulmasıdır. Toda adındaki Hint kabilesinde bu iş bir yabancıya verilir. Aynı duruma Orta Afrika'daki bazı kabilelerde de raslanmaktadır. Filipin Adaları ilk keşfedildiği vakit, burada bu iş meslek eden kimselerin bulunduğu görülmüştür. Bazı yerlerde de bu iş, güveyin arkadaşlarıyla yapılmaktadır.

Kızlık bozmada kullanılan araçlar çeşitlidir. El ve ayak parmakları veya herhangi bir araç kullanılabilir. Meselâ Peru'da İspanyol istilasına başlangıcında, kız anam tarafından bir meydana götürülür, herkesin gözü önünde anası tarafından kızlığı bozulurdu. Aynı olay, Sibirya'daki Kamçadal'lar arasında da raslanmakta, fakat orada bu iş topluluk önünde değil, özel olarak yapılmaktadır. Bulistan'daki Jaat kabilesinde ise, karı koca zıfaf girmeden önce, yaşı bir kadın usturyayla bu işi yapmaktadır.

Güvey, başkalarının yardımını istemediği ya da normal yola başvurmadığı vakit baş-

ka usullerden faydalanmaktadır: Meselâ Orta Avustralya'daki bazı kabilelerde olduğu gibi bir çubuk kullanır, ya da Samou'da olduğu gibi parmağını. Bu iş parmakla görmek 1900 yıllarında Mısır'da da yaygındır: Koca, iğret parmağına bir ipeklî sararak bunu yapar, kumaş akrabalarına, sonra da düğün törenine gelen misafirlere gösterirdi.

Kızlık bozmada başka bir usul de, bunun bir rahip, bir kral ya da bir Tanrı tarafından yapılmasıdır. Meselâ Hindistan'da Buntan'lar ya da Kuzey Batı sınırındaki Hunza'da bunu oranın hükümdarı yapar. Çok pratik bir millet olan Romalılar tanrıyı temsil eden bir heykelciğin bu işi yerine getirebileceğini düşünmüşlerdir.

Birçok yazarlarca sözü edilen «ilk gece hakkı»na, «efendinin hakkı»na gelince, derebeylik zamanında Avrupa toplumlarında uygulandığı söylenen bu usulün gerçekte mevcut olmadığı anlaşılmaktadır. Bu daha çok, zıfaf yatağından zorla alınıp köylü kızlarına dair uydurulan romantik hikâyelerin sonucu, ya da derebeyinin mal olan köylünün, evlenerek derebeyinin topraklarından uzaklaşan kız için derebeyine ödemek zorunda olduğu vergiden doğan yanlış anlamın sonucudur. Nitekim, bir zamanlar, evliliği izleyen ilk üç gece cinsel münasebette bulunulması yasaklıyan kilisenin bu yasaktan kurtulmak için de kiliseye bir miktar para ödemek âdeti.

Buraya kadar, evlilik öncesinde cinsel münasebetleri yasaklıyan ya da kısıtlayan toplumları gördük; gelecek yazda buna izin veren toplumları gözden geçireceğiz.

Yeni Usuklar

Dergisini okuyunuz

Camus, Kafka, Sartre ve Hayyam
Çan Yayınlarında

YON - 23

P. K. 1034 Galata - İstanbul

"İsa Bu Köye Uğramadı," ve Köylü romanları üzerine

İkinci Dünya Savaşı'nın bitiminde (1945) de yazılan ve yayımlanan bu kitap, o yıllarda, savaşın uyandıracağı ilgiler yüzünden büyük bir ün kazanmış, bir çok dile çevrilmiştir. Uzun bir süre dünyaya kapalı kalan İtalyadan, onun faşist idaresinde geçirdiği evrimde, yoksul bölgelerin söz konusu edilmiş hallerinden haber getiren bir kitaba karşı uyanık ilgiler, bu kitabı, roman olarak niteliği üzerinde fazla durmadan, öncü eserler sırasına, «çok satan eser»ler seviyesine ulaştırıvermiştir. Kitabı okuyup içindeki başlıca meseleleri kavrayınca, bizde son yıllarda gelişen «Köylü anlatan roman» akımını desteklemek amacıyla çevrildiği, içinde bizim köylümüzün yaşamını ve davranışlarını, törelerine benzerlikler ve yakınlıklar bulunmasının hesabına katıldığı anlaşılmaktadır. Bu romanda anlatılanların, bizdeki «Köylü anlatan roman» akımının gidişini anlamak, tartışmakta faydalı giriş ve karşılaştırma unsurlarını ortaya koyduğu bir gerçektir. Güney İtalya köylülerinin buldukları kültür basamağının bizkinden üstünlüğü, yaşam şartlarının rahatlığı iyice göze çarpmakla beraber, köylüyü bağlayan ve çarpmalara götürülen meselelerin temelinde bir benzerliğin, aynı biçimde bulunduğu da açıkça görülmektedir. Dünya edebiyatında köylü anlatan akımın meydana getirildiği bu soy merlerin karşılaştırılmasında, köylü saran, bulunduğu halden bir başka düzene aktarmak yolunda etkileyen şartların gelişmelerindeki benzerliklerden başka — töre farklarına rağmen — dünyanın her yerinde köylü tayin eden vasıfların benzerliği göze çarpmaktadır. Bunu bilimsel yönden değil de, roman örnekleri yönünden araştırmak içinde olacaktır. Bugün için Türkçeye çevrilmiş «Köylü roman»ları ile yapmak mümkün değilse de, batı dillerine çevrilmiş örnekleri ile böyle bir araştırmaya yönelecek, bizdeki köylü romanı için gerekli gelişme ve ilerleme işaret etmenin çok faydalı olduğu düşüncesindeyim.

«İsa Bu Köye Uğramadı»nın yazarı Carlo Levi, aslında, 1935/36 İtalya-Habeş Savaşı sırasında Güney-İtalyanın fakir ve sırtına bölgelerinde, Lukanianın kasaba ve köylerinde oturmağa zorlanmış (ikamet mezar) bir politika sürgündür. Tıp doktorudur. Habeş savaşı sürerle sonuçlanınca başlanarak memleketi Floransa'ya döndükten sonra, savaş sonlarında 1943/44 yıllarında serinin yazmıştır. Carlo Levi'nin Güney İtalya köylüleri üzerine söyleyecek sözleri oldu. Bu, bunları rahat bir hikâye yolunda, kendi yaşamı içinde romanın yapısı, hatıda erlenen örneklerin seviyelerini hiç düşünmeden anlattığını görüyoruz. Kitabı bu kadar sevdiğim sevildiği halde bir başkasını henüz okumayıp da onun aslında bir romancı gibi davranıp yaşama niyetinde olmadığını düşünüyorum. Ama anlatışına bakılırsa, yazarın, yaşamına bağlanabilecek bir artistçe davranış olduğu, köylü ile ilgileri ve köyde gündelik yaşayışı ile iyice belli olmaktadır. Romanın özüne, özden yaşamaya doğru giden dramatik çatışmaları yüzünde dağıttı. Bu roman bütününden çok, ayrı sahneler halinde tasvirici-gerçekçi hayat sahnelerini tasavvur halinde çizerek verildiği de, aynı bir anı kitabı kılığı veriyor. Çağın, hayatın akışına kapalı bir bölgenin, bu bölgenin köylü insanının göze çarpan özelliklerini bir, gözlemci olarak, konu üzerinde hazırlıklı olmadıkları halde — toplumun romanı yazarlarına has bütüne giden bir buluşması olmasına rağmen — hayatı gerçekçi ve belirli çizgilerle tasvir edebilmiştir. Bu bölgede insanı hareket noktası olarak ele alan, hayatın bütün hareketlerini ve dolayısıyla insanı daima insana bağlı olarak anlatan «İsa Bu Köye Uğramadı» romanı, yazarın «İsa Bu Köye Uğramadı» romanı havası veren en güçlü örnek olduğunu belirtmeliyim. Yalnızca bir roman değil, insanı, tabiatın içinde bir insanı yerleştirmekle yetinmedi, ama Carlo Levi, belli de artistliğinden öte, onu romanın yapıtaşları bir dünya görüşü ile insana daha yakın, yaşamayı onların tutumuna yerden seyrediyor.

Romancı davranışı

Romanın giriş bölümü hikâye anlatıcısından çok denemeye yakın bir nitelikte. «Tarihin ve devletin dışında, insanın kaderine boyun eğmiş bir insan olarak tanıttığı bölgenin, hristiyan yaşamının dışında, onun üstünlüğüne ulaşmasını engelleyen, bizim köylümüzün gerçekçilerimizden çok farklı bir evrimin dışında kalıştaki, tabiatın ve insanların bütününe göre geliyor. Bu evrimin yapısını romanın tarihe göre yaklaşımını girişiminden öğreneceğiz. Örneğin, «İsa Bu Köye Uğramadı» romanı, gerçek bir romancı davranışını

gördüğümü açıkça söylemeliyim. Romanın konuluşunda, kuruluşunda, meselenin çok yanlış açılardan alınmış olduğu olmaz tersliklere rağmen, Y.K. Karsosmanoğlu'nun «Yaban» romanında da böyle bir tarihi anlayış, topluma ve hayat şartlarına bağlanan ilk sebepler temelinde, ayrıca insanın varlığını tayin etmeğe yarayan tarih unsurlarına değer vermeğe çabalamış görülmüştür. Bizim köylü gerçekçilerinde bu tarihi anlayış ve yorumlayış unsuru git-tikçe eksikliği, yazarlarımızın da bu yolda yetersizliklerini ortaya koyar oldu.

İsa gerçekten bu köye gelmedi, bu köy ve daha niceleri tarihin ve uygarlığın evrimi dışında kaldı. Yalnız İsa değil, Romalılar da Lukanianın dağ köylerine uğramadılar. Onlar lejyonlarını ve devletlerini yollardan yürüttüler. Dağlara ve ormanlara girmediler. Yunan siterleri ve kültürlü de Akdeniz kıyılarına doladı, içerilere, dağların ve ormanların çetin dünyasına işleyemedi. Uygarlığın öteki cesur öncülerinde zaman duygusuna, değişen tarihi, evrimleşen teknik ve kültürlü içerilere taşıyamadı, uygarlığın gücü bu yalnız tepelere, taşınmaya yetmedi. Din ve devletin iç içe kaynaşmış kabelleri, kopuk insan kalabalıklarının milletler halinde yoğunlaşmaları yollar boyunca, verimli kıyılar ve ovalarda oldu; dağların bu kaynaşmasını evrimden uzak, kendi küçük dünyalarının kavgaları içinde, geleneklerin çarpışık kısıkları içinde kaldılar. Buralar nefesi yetişip de ulaşanlar dışmanca fatihçe gelmişler, köylüde, dışarıdan gelene karşı çetin bir direnme gücü uyanmıştı. Yabancıya ve onun getirdiklerine karşı. Yıllar, mevsimler, bu insanların hayatı üzerinden, buralara gelip yaptıkları günlerdekinin tipiklerini tekrarlayarak geçer. Hiç bir uygarlık öncüsünün ulaşmadığı bu köylerde aydın kişinin dili de sökmek. Bu dünyada köylü gündelik bir yaşama tekniğidir, tartışılacak bir ahlak olayı değildir.

Carlo Levi'nin tarihi dayanan bu tasviri yalnız anlatışta bölgeler için değil, «Köylü evrimi» ni bilene için, dünya ölçüsünde bir değer taşımaktadır. O halde köylü meselesini kurcalayan gerçekler için köyle ilgili bütün olguların yerli, kapalı, temele bağlı olmayan, sebepleri ve evrimine bağlı gelişmeleri açıklanmayan ayrıntılardan öteki ana gerçekçi kavramaları gerekiyor. Çabalarının, verimli çalışmalarının, edebiyatımıza bir yol açtığı başarıları öncüllüklerinin değerini köylümüş olmuyoruz. Yalnız töreye bağlı köylü, içinden çıkanların kolay kolay aşamayacakları bir tutkunlukla anlatırken, köylü, değişmez, temel yapısı ile korunması gereken bir toplum birimi olarak kabulüne yönelen çabalarına işaret etmek istiyorum. Bütün dünyada köylü anlatan romandan öğreneceğimiz çok şey olduğunu, bu yolda romancı olarak büyük bir ıddiası olmayan Carlo Levi bile gösteriyor bize. Şimdi bizdeki köylü yönelen gerçekçi akımı daha geliştirmek, köylü, verimli bir yol açmak, gücendirmek istesek, yöncü ve olumlu bir eleştirinin yanında batıdan yeni «Köylü» anlatan roman çevirilerine de yer vermeliyiz diyorum.

Köylü tutkusu

Yıldardan ve insanlardan ayrı uzak ve ufak bir dağ köyünde, fakirlik, yoksulluk, yaşamın çetinliği, bütün yerli dertler ve çıkmazlar gideren çok karışık bir evrim geçiren, küçük kinler ve düşmanlıklar halinde gelişen, «Köylü tutkusu» diyebileceğimiz, ancak Balzac ölçüsünde romançıların anlatılabileceği tutkular, köylü, köylüde daha karışık, daha büyük ölçüde ortaya çıkarlar. Carlo Levi, bunun farkına varmış, işaret etmiş, ama gözlemcinin mikrobu altında kıvrıdayan bu mikrobu bir romancı gibi, «roman kişisi» haline getirememiştir. Yaşadığı köyde faşist süretinin, sarhoş papaz, yerli ağaların hiç biri romanlık bir adam içinde kişiyi ortaya koyarak ölçüde birleşmeye ulaşmadan geçen yazar, kendini, bezgin ve yarı aylak politika sürgünü, bir yana tip köylüleri, suçları ile sempatik, kinleri ile bağışlanabilir halde değil de daha gerçekçi çizgileriyle verebilirdi. Bu sürgün hayatı aslında onun için pek ezici olmamış, parası ve ziyaretişil olmuş, faşist baskısı dediği şey basit bir öğrenme seviyesini aşmamış, polis yumuşak, yerli ağalar ve ileri gelenlerle onu adamakıllı desteklemişlerdir. Güzel bir evi, bir hizmetlisi vardır. Dostları eksik değildir, mektupları bile sansürden kaçırılarak ona ulaştırılır. Romanın kuruluşunda bu yumuşak ve rahatına dışkin aydın davranış varken, aslında çok sert şartlar altında gelişen «Köylü tutkusu»nu aravna bulmak onu hoşlaştırarak romanın özüne yerleştirmek yazar

için elbette mümkün olmazdı.

Romanın fragmanlar halinde yayılışı hemen her bölümünde görülüyor, bu da yazarın ortaya sürdüğü kişiyi alışındaki yanılma ile iyice belli oluyor. Aslında roman hamur tahtasına atılan bir yumak özütü hamurun kalem oklavasıyla yufka gibi özden olaya doğru açılması, yayılması değil, öze doğru bütün unsurları toplayıp derlemekle yazılırdı. Faşist İtalyanın Habeş savaşı için söyledikleri de bütünden kopan, sürgün çözümleridir. Ama bu düşüncelerindeki özgür gerçekleri de belirtmeli. Carlo Levi'ye göre savaş soysuzlaşan bir toplumu kurtaracak bir çare değildir. Savaş, bir yıkım, bir çürümeye dünyasından kaçış, bir arınma çaresi gibi sunuluyordu. Bugün artık bunun böyle olduğu iyice belli olmuştur. Ama yazar, toprak üzerinde, toplumun ve dünyanın genel evriminin dışına düşmüş köylüyü anlatırken, yıkımdan kaçışı kendine bağlı, kendi kişisel kurtuluşunu açıklayan bir açıdan vermemeğe gerekirdi. Kendini roman kişisi haline getiren yazarın sürgüne düşüşü, savaşın getiren yıkıma bağlı idi, kurtuluşu da savaşın sonucuna bağlı. Ama yukarı köylü için savatın önce de, sonra da sürdü gitti. O halde Carlo Levi, yıkımdan, o soy totaliter idarelerin kaçışını yalnız kendine bağlı bir açıdan anlatmış oluyor. Oysa ki yıkımdan başka türlü kaçışlar da vardır. Gayet verimsiz ters bir düzende, ağır ve hep aynı zümrelerin sınırları yüklenen vergiler ve dış borçlarla beslenen hazinayı, en organize ve aşkın sınırlık gruplarına doğru akıtmak, tavizat politikasıyla tutunmuş çalışmak da, çoğunluğun yararına devrimci bir hareketten kaçıştı. Romancı sürgüne düşüren de, kurtuluşundan sonra sürüp giden de buydu. Yazarın temele bağlı meselelerde rahatça formüllü ifadelerle kaydığı, güzel bir tarif köylü dünyadaki dünyaya bağlı gücü bir buluşun peşine kolaylıkla takılı anlatmakta olduklarını terkedebildiği görülüyor.

İhtiyar köy papazını anlatırken, yoksul ve töreye bağlı küçük köye köylüde adamın alıştığı vahşi kuyuya düşen bir gemi enkazına benzetiyor. Kendi artistik direnişi, köyde kendisini destekleyenlerin bulunmasına rağmen papazın çürüyüp dökülüşü, açıklanmadan kalan bir uygunsuzluk gösteriyor. Oysaki bu köy toplumunda papazın direnmesi kendi direnmesinden daha kolaydı.

En başarılı yerlerinden biri, yerli töreleri köylü hayatı içinde anlatırken takındığı rahat tavır ve anlatış. Bizde folklorla yönelen yazarların çektiği sıkıntıları düşündükçe, Carlo Levi'nin eski gelenekleri tasvirde şu ünlü Flaman ressamı Bruegel kadar rahat davranışını beğeniyorum.

Napoli ve Roma'dan uzakta, onlardan kopmuş, gurbetçi güney İtalya köylülerinin süreli olarak Amerika'ya göçleri, sonra yurtlarına döndükleri, az zamanda yine eski köylüler haline gelişleri bizim gerçeklerimizde, gurbetçiler üzerinde bildiklerimizimize uymaktadır. Onların, uygarlığın ortasında, yine de kendi köylülerindeymişler gibi yaşamaları ile bizim Zeytinburnunda köylülerin köylü yaşamaları arasında önemli bir fark yok.

Eşkiyalık meselesi

Yazarın, kitabın bir kaç yerinde dö-nüp dönüp ele aldığı bir «Eşkiyalık meselesi» var ki, bizde buna yakın düşüncelerin varlığı yüzünden bir zamanlar üzerinde de durulmuştur. Köyde hiç bir savaş hatırlanmıyor, ne yakın, ne uzakta kalını, bu savaşlara gidiyorlar ama bunlara katılmıyorlar. Ama köyde bütün yürekleri saran destan, efsane, türkü, masallara konu olan bir başka savaşın anıları canlı olarak yaşamaktadır: 1855 de biten eşkiyalarla savaş. Aradan yetmiş yıl geçmiş, ama o günlere ermiş gençler bile o heyecanı duyuyorlar. Köyde her şey eşkiyalara hatırlatıyor. Maf dönüp dolan orava geli-

yor. O devirden kalma yer isimleri, buluşma, sığınak noktaları, kanlı olayların geçiş yerleri. Bütün köylü aileleri ya onlardan yana, ya onlara karşı olmuşlar, bu eşkiyalığın bir ucunda yer almışlardır. Vurulmuş, vurulmuş, saklanmış, ekinleri yansın, veya kendileri yakmışlardır. Aileler arasında bugünkü kinler kuşaktan kuşağa hep o kaynaktan akıp gelmiştir. Ama köylülerin hepeli dışarıdan müdahale olunca eşkiyadan yana olmuşlar. Yazar «estetik düşkünlü edebiyatçılar ve kötü niyetli politikacılar» gibi eşkiyalığın bir övgüsünü yapmak istemediğini söylüyor. İtalya uyanışının bütünlüğünü kavrayan bir tarih görüşü karşısında eşkiyalığın savunulur yeri olmadığını, liberal ve fleri bir görüşle de eşkiyalığın anlamasızca önlenmesi gereken korkunç bir geriye dönüş hareketi olduğunu, birliğin, özgürlüğün, toplumsal hayatın düğmesini olduğunu fleri sürüyor. Ama bir yandan da köylü kişiliğinde eşkiyalıktan yer etmiş çizgilerin varlığını da gösteriyor. Köylülerin eşkiyalığı savunup sevmedikleri, ondan ken dilerine bir öğrenme payı çıkarmadıkları üzerinde dediklerine de inanmadım. İnanmamak için yeter unsur kendi tasvirleri içinde bile mevcut. Hayal güçlerini, edebiyat yaratmalarına konu oluncu yitirecekleri ateslemeyiş ilddla edilemez elbet. Onların bugünkü hallerine bile bir eşkiya davranışını sınımlar. Ask yüzü, içine kapalı, tek başlarına gezer, tetikte durur, kara şarık, kara urba ile dolmuşlar. Tartılarında tefeksiz, halsiz gözler. Eşkiyalık karşısında aydın kişinin, köy toplumunun özelliklerini kargaşalığı karşısında bu şaşırması, eşkiyalığı savunmanın anlamını bildiği halde dö-nüp dönüp savunması çukuruna düşmesi, eşkiyalığa bir toplum görevi vermeleri, dışarıdan gelen anlayışa devlete karşı köylülerin hürriyetlerini koruduklarını sanırları yalnız onda görülüyor. Carlo, Levi kadar da araştırmaya lüzum görmeden, eşkiyalığın olumlu toplumsal görevini savunmaları var. Yazar töreliye töreliye de olsa meseleyi tartışıyor, devlete karşı akılsız ve umutsuzca köylüye dayanarak köylünün de eşkiyalığa arka çıkarak direnmesindeki çıkmazı görüyor, ama «çok davranış güzelli» ine karşı, önce kendi suçladığı artistik budalalıktan da yakasını kurtarmıyor. Köylüler kararlarına henüz manca çıkan ve boyunduruk altında tuta gelen uygarlığa karşı kendilerini eşkiyalık yolu ile savunma çaresini bulmuşlar. Böylece köylü dünyası eşkiyalığı kendi kahraman- san devletsiz ve ordusuz bir dünya. İste burada tarihin neden dışında kaldıkları anlaşılıyor. Ayrıca bizim için de çok önemli bir meselelerin kapısına geliyoruz: Töreye bağlı köylü kendi ilkel, dar çevreye bağlı toplumdan çıkarılmakla devleti ve her şeyden uygarlık hamlesi için gerekli öncülleri, olumlu devrimleri orava ulaştırmanın imkanı yoktur. Bu yazarın anlattığı yerlerden çok bizim için böyledir. Türkiye'nin bugün içinde bulunduğu şartlar karşısında «Haydut romantizmi» edebiyatının savunulmuşunu yapmak, gericiğin en zararlı ve yıkıcı kara çubuklarına sığınmak demektir. Yazar evirip çevirip, eşkiyalığı, bir köylü savaş, direnmesi olarak kabul ediyor. Top-luma karşı devlete karşı köylü direnmesinin bir soy yerli organize çıkışı olarak görüyor. Aslında bakılırsa eşkiya köylüye kadar uzanamamış, ilintilerini tüketmiş, bir adalet ve ahlak düzeni olarak bozulmuş devletin kargaşalığına haber verir. Yazarın köyde yaşayan eşkiyalık ruhuna bu kadar yakın çıkışın sebebi de yok değil: köylünün devlete karşı oluşu, politika sürgünü aydını, köyde Romaya karşı gelmiş insan olarak bir soy eşkiyalığa vakım insan durumuna getiriyor. Açıkça söyleyememle beraber, yazar, kendisini destekleyen davranışın köklünü iyi biliyor. Köylünün de Roma düzeni içinde bile kuşatılmış olarak yaşamışından gelen süreli dış düşüşünün yaratığı bu toplum çürümeye, eşkiyalığa yatıklık, devlet ve uygarlık düzeninden uzaklık, ortaya sert bir gerçek çıkarıyor: kurulacak devlet düzeni, bütün gücü ile bunlara kadar ulaşmağa, ulaşmağa çalışmalı. Bilgili yöneticilerle, uygar öncülerle, yaşama düzenini olumlu ölçüde değiştirici yardım ve çarelerle sonunda bu hayranlığı yemeli, köylüyle devlete bağlanmalıdır. Ama herşeyden önce bu açıdan köylüyü tanımalıyız. Sanatçılara da, köylü ve eşkiyalığın sentezinden gelecek bir halk hareketi, bir kurtuluş yolu bulunmadığını anlatmalıyız.

Tahir ALANU

Türk edebiyatının en kuvvetli kalemleri

Türk Edebiyatçıları Birliği 1962 Yıllığı'nda

hiçbir yerde yayımlanmamış şiir, hikâye, oyun ve denemeleriyle, Genel dağıtım yeri: Ferhan Bozkurt ve Ort. Kol. Şiş. Ankara cad-desi — Kebeçi Han P.K. 1275 — İSTANBUL

BOŞ YUVA

BOŞ FİLM

ki nokta arasında en kısa yol bir doğrudur ya, bir rejisörü başarısızlığa götürecektir en kestirme yol da bir piyasa romanından geçer. Türkiye'nin sayılı rejisörlerinden Memduh Ün, «Boş Yuva» ile bu gerçeği bir daha ortaya koyuyor. «Boş Yuva»da, bu çeşit romanların bütün başarıları, rejisörce hiçbir ayıklamadan geçmeden olduğu gibi filme aktarılmış. «Oğlan kız raslar, kız oğlana. İlk görüşte birbirlerine tutulurlar. Tam birleşecekleri sırada «kötü kadın» ortaya çıkar. Oğlan kötü kadına evlenmek zorunda kalır, acı çeker; kız oğlana kavuşamaz, acı çeker; aşkımdan feragat eden «fedakâr arkadaşın» çabalamacları da iki sevgiliyi birleştiremez, o da acı çeker. Ama sonunda herşey düzeldi; kötü kadının kötülüğü ortaya çıkar, oğlanla kız birbirine kavuşurlar. Onlar ermiş nuradına.» geçirdinden kalıp-hikâye mi ararsınız; bu kalıp-hikâyenin oturtulduğu yapmacık çevre ya da dekor mu ararsınız; bu çevre ve dekor da senaryonunun altına estifi gibi oynattığı kukla kişiler, kalıp-davranışlar, kalıp-diyaloglar mı ararsınız? «Boş Yuva»da hepî var. Birkaç yıldır, yeniden salgın haline gelen piyasa romanı uyarlamalarının bütün hâdik çehreleri, aynı oyuncular tarafından seyirciyi bıktırarak bir «monotonlukla» tekrarlanıp duruyor. Mevsim başında Osman F. Seden'in «iki aşk arasında» filminde «istikballi parlak genç» rolündeki Göksel Arsoy, Ün'ün filminde de hukuğu yeni bitirmiş, yine parlak istikballi bir delikanlı rolünde. Nilüfer Aydan'ın ilk filmde canlandırdığı acı çeken sevgiliyi «Boş Yuva»da Fatma Girik üstlenmiş. «iki aşk arasında»nun kötü kadını Peri-Han, Ün'ün filminde Leylâ Sayar tarafından canlandırılıyor. Birinci filmde «sert baba»sı Mümtaz Eser'in yerini, ikincisinde Kâmil S. Kıpçak alıyor. «iki aşk arasında»nın «haylaz ağabeyini» canlandıran Reha Yurdakul «Boş Yuva»nın «fedakâr arkadaş» oluyor.

Benzerlik yalnız bu tiplerde değil, mekanizma-nun işleyişi de aynı: «iki aşk arasında»da bir otomobil kazası sonunda ağır yaralanan haylaz ağabey, son nefesinde, gebe bıraktığı kızın gereğini kurtarmak için kardeşinden (Arsoy) söz alıyor. «Boş Yuva»da, sinirli bir gününde bir kamyonla çarpışarak ağır yaralanan sert baba, son nefesinde, gebe bırakılan kızla evlenmesi için oğlundan (Arsoy) namus sözü alıyor, hattâ iyi sağlama bağıyarak, ne zaman hazırlanmış belli olmayan yüzükleri yastığının altında çıkarıp oğlu ile kötü kadına tekliyor ve görevini yerine getirir getirmez de ölüyor. Hikâyenin bundan sonrası her iki filmde de seyircinin artık alıştığı şekilde sürüp gitmektedir: İstemediği insanla evlenen oğlan

BAŞIBOŞ SİNEMA

Nijat ÖZÖN

Türkiye, sinema endüstrisi olan yememiş bütün fazla ülke arasında 1957 de 63 filmle onikinci sıradaydı. Bugün 100 den fazla filmiyle 6-7 araya çıkmıştır. Savaş öncesiyle savaş sonrası karşılaştırdığı vakit Türkiye'de sinema endüstrisini geçilecek bir gelişme gösterdiği ortaya çıkar. Yurdumuzda sinemanın başlangıcı olan 1917 den savaş sonrasına kadarki dönemde, yani 1917-44 arasındaki 28 yıllık dönemde 7 film şirketi vardı, 1945-59 arasındaki 15 yıllık dönemde ise 176 şirket ortaya çıkmıştır. 28 yıllık sürenin uzun film yapımı 41 dir, 15 yıllık süreninki 619 dur. Başka bir deyişle, 1959'a kadar çevrilen bütün filmlerin ancak % 6,2 si 28 yıllık ilk dönemde, % 93,8 i ise 15 yıllık ikinci dönemde meydana getirilmiştir. 1917-44 arasında yıllık film ortalaması, 1,46 dir, 1945-59 ortalaması 41,46. Sinema ve seyirci sayısında da büyük bir artış vardır: Savaşın başlangıcındaki mevsimde (1928-39) 130 sinema salonunda 85 bin koltuk vardı; 1958-59 da 650 sinemada 400 bin koltuk. 1928-39 un seyircisi 12 milyonda, 1958-59 unki 60 milyondur.

Bu böyledir ya, bir de bir ülkede belediyesi eğlence resminden, devleti vergisinden, sansüründen başka sinemanın hiçbir yönüyle ilgilenmezse o sinema nasıl başıboş bir duruma gelir, bunun için de yine en iyi örnek Türkiye'dir. Sinema endüstrimizin bu gelişmesi, 1948 de eğlence resminden yerli filmler için daha büyük indirim uygulanmasıyla başladı. O vakte kadar yerli — yabancı bütün filmlerden % 78 eğlence resmi alınırken, bu resmin «azami haddi» yabancılar için yine % 78, yerliler içinse % 25 olarak tespit edildi. Bunun üzerine bir «altma hücum»dur başladı. Film şirketleri mantar biter gibi çoğalırken, seyircinin artışıyla birlikte yerli film sayısı da çoğalmaya başladı. Ama filmlerin niteliğinde bir değişiklik yoktu. Son birkaç yıldır, her mevsim birkaç rejisörün özel çabasıyla ortaya konan 4-5 film bir yana bırakılırsa, öbürleri gerçekce «suprütü-

lük» sayılacak şeylerdir. Yani, yanlış bir «koruma» düzeni 1948 de bir düzine olan kötü filmin sayısını 1961 de on katına çıkarmaktan başka işe yaramamıştır. Film şirketlerinin büyük çoğunluğu, vurgun ve sergüzeği ardında, en ufak piyasa dalgalanmasında sarsılan çeşitten uydurma şirketlerdir. Sinemayı sabun, yağ, endüstrisinden ayrı görmüyorlar, üstelik piyasaya sürekli olarak «çürük mal» sürüyorlar. Her yıl milyonlarca lira, binlerce kişinin emeği boşa harcanmakta; bu «çürük mal»la seyircinin parası ve vakfı israf edilmekte; sinemanın korkunç gücü, tersine tepen bir alâha dönmetedir.

Bunun aksini yapması için de ne bir sebep, ne de buna başaracak araçları vardır. Herkesin en kolay, en uzuz yoldan en çok kâr etmekten başka birşey düşünmediği bir endüstri kolunda nitelik düşünmek saflık olur. Kaldı ki, bu niteliği sağlayacak kim-selerin yeteri kadar yetiştirilmesi de düşünülmemiştir.

Sinemanın gittikçe yaygınlaşması, sinema seyircisinin gittikçe artması, başka herhangi bir tedbir almadığı takdirde, «çürük malların» sayıca artmasından başka bir sonuç vermiyebilir. «Başka tedbir»e gelince, bu, devletin duruma karışmasından başka bir şey değildir. Devlet, herşeyden önce büyük bir endüstri, her gün biraz daha gelişen endüstri olarak bir vergi kaynağı olarak, döviz tasarrufu sağlayan bir alan olarak sinema endüstrisiyle uğraşmak zorundadır. Hiçbir sağlam temele dayanmayan, en ufak sallantıda yıkılabilecek olan bu endüstrinin sağlığını koruması gerekir. Fakat bu için, yalnızca bir yönü, öbür yönü, bugüne kadar tamamiyle ihmal edilen yönü ya: Sinema çağımızda en önemli eğitim, sanat, kültür ve haberleşme kolu ve araçtır. Bizimki gibi, yüzyıllarca ilimle uğramış, geri kalmış ülkelerde; okuyup yazması olmayanların, ilkökul eğitiminden geçmeyenlerin korkunç sayılara vardığı ülkelerde; çok değişik bölgeleri arasında dikkatli çekecek kadar ayrıntılara raslanan

ülkelerde ise sinema külelerin eğitiminde kullanılabilir, bu alanda en kısa zamanda en iyi sonucu alınması sağlayacak tek araçtır. Sinema, evrensel dil, görüntülerinin herkese hitaben özelliği, yaygınlığı, birleştirici gücü, geniş yağollara ulaşabilen tek sanat oluşuyla, demokrasinin temel taşı olan «iyi yurttaş» yetiştirmenin en kestirme, en sağlam aracıdır.

Bunun dışında devletin sinemayla ilgilenmesinin başka nedenleri de vardır: Sinema yukarıda anlatılan özellikleri bakımından bir ulusun kültür ve sanatını, en iyi temsil eden, büyük propaganda gücü olan bir araçtır, bundan dolayı bunu yabancıların tekeline bırakmak doğru olmaz. Kaldı ki, her yerde halk, belirli bir seviyeye eriştikten sonra kendi filmini yabancı filmlere tercih eder. Bugün bile, bu seviyeye erişmediği halde halkın büyük çoğunluğunun yerli filmleri tercih etmesi, yerli filmlerin yapısını, niteliğinin temelli bir şekilde düzene konmasını gerektirmektedir. Zira bugünkü durumla bu filmler, halkın bütün iyi duygularını, bütün olumlu sezgilerini, güzele olan bütün eğilimlerini korkunç derecede köretmekten başka bir işe yaramayacak niteliktedir. Yerli sinema konusunun olumlu bir çözüme varmasında atılacak ilk adım, bütün örgütleriyle bir «Devlet Sinema Merkezi»nin kurulmasıdır. Bu merkez bir kere kuruldu ve işlemeğe başladı mı, sinemanın başlıca derdleri yavaş yavaş ortadan kalkmak yoluna girecektir. Zira, gerçek anlamıyla bir devlet sinema merkezi, sinemacı yetiştirmenin en kestirme en pratik yolu olacak, bunlar sayesinde iyi yetişmiş bir sinemacılar topluluğu ortaya çıkacak, bağımsız çalışma desteklenebilecek, özel kişilerin bugünkü şartlar altında el atmasına imkân olmayan kısa filmler, dokümanterler, kültür filmleri çoğalacak, devlet bir yandan kendi ihtiyacı olan eğitim ve propaganda filmlerini meydana getirirken, gerek yetiştirdiği elemanları gerekse stüdyosuyla özel kişilere destek olabilecektir, onlara yol gösterir duruma geçecektir.

bol bol acı çekecek, istediği insanla evlenemiyen temiz aile kızı bol bol göz yaşları dökerek, kötü kadın yerli filmlere özgü bütün kötülük «atraksiyon»larını tekrarlatacak, sonra da ortadan çekilip gidecektir. Memduh Ün, bu ipe sapa gelmez, kabak tadı vermiş konuyu pek tabii, gönül rahat-

lığıyla işlemiyor; yalnızca bir piyasa gereğini istemiyerek yerine getiriyor: Birkaç güzel görüntü elde etme, sahne düzenleme çabasından sonra işi oluruna bırakması; oyuncu kullanmakta öbür bütün rejisörlerden daha dikkatli olmasına rağmen «Boş Yuva»nın oyun bakımından da başarısızlığı bunu

ortaya koyuyor. Böylece, Memduh Ün'ün bile bile «oyunun kuralı»na uyduğu ortada, ama insan genç de bazı imzaları bazı filmlerde gördüğü vakit irkilmekten kendini alamıyor. Ün'ün 1955 ten bu yana çevirdiği en kötü film olan «Boş Yuva» da bu çeşit filmlerden biri.

FORD
F-600
5-6 TONLUK

HER TÜRLÜ YOLDA
PARANIZIN TAM KARŞILIĞIDIR

HABERLER

HAFTANIN SANAT HAREKETLERİ

TIYATRO

ANKARA

AGAÜLAR AYAĞTA ÖLER (Los arboles meuren de pie) — Yazar: Alejandro Casona, Çeviren: Mükerref Hekimoğlu, Sahneye koyan: Ahmet Evintan. — Bk. YÖN, Sayı 3 (Yeni Sahne, Cuma hariç her gün, Pazar matine).

BİR DON KIŞOT (L'Huñtuberia) — Yazar: Jean Anouilh, Çeviren: Lütfü Ay, Sahneye koyan: Ziya Demirel. — Bk. YÖN, Sayı 3 (Üçüncü Tiyatro, cuma ve çarşamba hariç hergün, pazar yalnız matine).

CENGİZ HAN'IN BISİKLETİ — Yazar: Refik Erduran, Sahneye koyan: Ragıp Haykır. — Bk. YÖN, Sayı 3 (Küçük Tiyatro, Pazartesi hariç her gün, Pazar, ayrıca matine).

COPELIA — Leo Delibes'in 3 perdelik balesi. Sahneye koyan: Ailme Phillips, Müzik yönetmeni: Ulvi Cemal Erkin, Dekor - Kostüm: Ulrich Damrau. — Bk. YÖN, Sayı 3. — Ayrıca: Devlet Tiyatrosu bale bölümünün ikinci denemesi **LES PATINEURS**. Koreografi: Frederick Ashton, Müzik: Meyerbeer. Ocağa **LES SYLPHIDES**'in galatı yapılacak ve «Les patineurs»-le birlikte oynanacaktır. Koreografi: Michel Fokine, Müzik: Chopin. — Müziğin hareketle yorumlanmasına dayanan, öyküsel bir bale. «Senfonik bale» nin öncüsü ve balelerin en güçlerinden biri.

ÇARDAŞ FÜRSTİN (Die Czardasfürstin) — Emmerich Kalman'ın opereti. Çeviren: Mazhar Kunt, Sahneye koyan: Azmi Öres, Müzik yönetimi: Sabahattin Kalender. — Bk. YÖN, Sayı 3 (Üçüncü Tiyatro, 28 Ocak).

ÇİNGENE BARON (Der Zigeunerbaron) — Johann Strauss'un opereti. Çevirenler: Saip San, S. Kalender, Müzik yönetimi: Kalender, Sahneye koyan: Azmi Öres, Dekor - Kostüm: Ulrich Damrau. — Bk. YÖN, Sayı 3 (Üçüncü Tiyatro, 28 Ocak).

DOLAP (La pléje pour un homme seul) — Yazar: Robert Thomas, Çeviren: Adalet Ağaoglu. — Bk. YÖN, Sayı 3 (Meydan Sahne, Her gün: 18.15, Pazar matine).

GERGEDAN (Rhinocéros) — Eugène Ionesco, Çeviren: Fikret Adil, Sahneye koyan: Cüneyt Gökçer, Dekor - Kostüm: Refik ve Hale Eren. — Bk. YÖN, Sayı 3 (Büyük Tiyatro, 26 Ocak).

HAENSEL VE GRETEL (Haensel und Gretel) — Engelbert Humperdinck'in operası, Müzik yönetimi: Ottavio de Rose, Koro Başkanı: Adolfo Camozzo, Koreografi: Ann Parson, Sahneye koyan: Feridun Altuna, Dekor - Kostüm: Seza Altındağ. — Bk. YÖN, Sayı 3 (Büyük Tiyatro, 25 Ocak).

HAMLET — Yazar: W. Shakespeare, Çeviren: Orhan Burian, Sahneye koyan: Cüneyt Gökçer, Dekor - Kostüm: Refik ve Hale Eren. — Bk. YÖN, Sayı 3 (Büyük Tiyatro, 28 Ocak).

SALOME — Richard Strauss'un 1 perdelik operası. Livret: Oscar Wilde, H. Lachmann, Çevirenler: Ulvi Cemal Erkin, Saadet İkesus, Sahneye koyan: Cüneyt Gökçer. — Strauss'un en iyi operası, operanın da en iyi yapıtlarından biri (Büyük Tiyatro, 27 Ocak, gala).

SON BAND (Krapp's Last Tape) — Yazar: Samuel Beckett, Çeviren: Feridun Altuna, Sahneye koyan: Asuman Korad. — Bk. YÖN, Sayı 3 — Aynı oyunun yanısıra: **HAYVANAT BAĞÇESİ** — Yazar: Edward Albee, Çeviren: Feridun Altuna, Sahneye koyan: Asuman Korad — Bk. YÖN, Sayı 3 (Oda Tiyatrosu, Pazartesi hariç her gün saat 18.00 de).

ZAFER MADALYASI (Mr. Robert) — Yazarlar: Joshua Logan, Thomas Heggen, Çeviren: Leyla Turnier, Sahneye koyan: Haldun Dormen. — Bk. YÖN, Sayı 3 (Meydan Sahne, her gün suarede).

İSTANBUL

APTAL KIZ — Marcel Achard'ın polis komedisi. Güzellikini konusundan değil, Kent oyuncularının başarısından alıyor. Yurucu küçük zekâ oyunları ve bazı uzun sahneler. (Reji: Kâmuran Yüce, Oyun: Müşfik Kenter, Şükran Güngör, Genço Erkal, Yıldız Kenter, Alev Korad).

ASK EFSANESİ (Kenter Tiyatrosu) — Jean Anouilh'un şiir ve karımsarılık yüklü, modernize edilmiş «Euridice» efsanesi. Sahneye koyuculuktan anımsayan bir tiyatro oyuncusu: Müşfik Kenter ve çok başarılı bir Euridice: Çiğdem Selçuk. Ken-

SINEMA

ANKARA

(Gigi) — Colette'in ünlü romanını Hollywood'un başarılı müzikalçisi Vincente Minelli «9 Oscar'lı bir gürültü adına sinemaya getiriyor. 1900 ler Fransızından yumuşatılmış taslamalar, rahat bir sinema dili. — Rejisor: Vincente Minelli; Oyuncular: Leslie Caron, Louis Jourdain, Maurice Chevalier, Hermoine Gielgod (Büyük, 22 - 28 Ocak).

HAZRETİ SÜLEYMAN VE SABA MELİKESİ (Solomon and Sheba) — Hollywood'un emektar rejisörü King Vidor Gina Lollobrigida, Technisrama, Yul Brynner ve milyonlarca dolarla bir incil hikâyesi anlatıyor. Barış adamı Süleyman'ın cinsiyetle çatışması, mucizeler, formalist bir erotizm denemesi. — Rejisor: King Vidor; Oyuncular: Yul Brynner, Gina Lollobrigida, George Sanders, Marisa Pavan (Ülüs, 22 - 28 Ocak, 3. hafta).

HOŞ MEMO'NUN MACERALARI (L'H Abner) — Al Capp'ın ünlü karikatür kişilerinin, Broadway'de çok tutulan müzikalinden yapılan film. «Hoş Memo» bu durumun sinemaya uygun değil. — Rejisor: Melvin Frank; Oyuncular: Peter Palmer, Leslie Parrish, Stubby Kaye (Ankara, 22 - 28 Ocak).

TARZAN'IN EN BÜYÜK MACERASI (Tarzan's Greatest Adventure) — İngiliz Tarzan'ın serüvenleri. — Rejisor: John Guillermin; Oyuncular: Gordon Scott, Anthony Quayle, Sara Shane (Renkli, 22 - 28 Ocak).

ter'lerin yeni başarısızlığı. (Reji: Müşfik Kenter, Oyun: Genço Erkal, Ç. Selçuk, Kâmuran Yüce, Şükran Güngör).

İKİZ KARDEŞİM DAVID (Gong Tiyatrosu) — Rene Mac Dougal'in peşilli terakileri bir polis olayının heyecanıyla bağlayan basit komedisinde İstanbul'un en iyi oyunculuğu. Altı genç sanatçının ortaklaşa başarısı. (Reji: Pekcan Koşar, Oyun: Seden Kızıltung, Lâle Belkis, Perihan Aydınbaş, P. Koşar, Coşkun Delikan, Yıldız Olgaç).

İKTİDAR (Üsküdar Tiyatrosu) — Maxwell Anderson Amerika'da politika kulisini anlatıyor. Politika oyunlarını görmek için seyretmeli, ama Şehir Tiyatrosu oyuncularını değil. (Reji: Tunç Yahnın, Oyun: Melâhat Hasanoglu, Kemal Bekir, Ağâh Hüsn, Müfit Kiper).

MOR DEFTER (Fatih Tiyatrosu) — Çetin Altan'ın oyununu, bu sezonun başarılı genç rejisörü Şirin Devrim sahneye koyuyor. Kalender bir şairin — ya da alaturka bir filozofun — gözyle Türk toplum hayatının bunalıcı çelişmeleri. Başarılı oyunculuk (Reji: Ş. Devrim, Oyun: Nedret Güveng, Atif Avcı, H. Kemal Gürmen, Nezahat Tanyeri, Abdurrahman Palay).

KÖTU TOHUM (Oraloğlu Tiyatrosu) — Maxwell Anderson'un irşat teorisi iyiden iyiyeye geçirerek yarattığı insanlık dışı bir oyun. Şirin bir küçük canavarı Alev Oraloğlu olanca sevimliliğiyle oynuyor. Geceleri kâbus görmeyenlere salık veririz. (Reji: Lâle Oraloğlu, Oyun: Alev Oraloğlu, Lâle Oraloğlu, Yağız Tanlı).

PUSUDA (Kadıköy Tiyatrosu) — Cahit Atay, Türk küçük insanın, köylüsünün acı gerçeklerini, gülen ama yaralı bir dille anlatıyor. Feridun Karakaya, tipine uygun bir rolde başarının zirvesine varıyor. Başarılı mizansen. (Reji: Hamit Akınlı, Oyun: Feridun Karakaya, Necdet Mahfi Ayral).

OYUNCAKÇI DÜKKANI (Küçük Sahne) — Her önüne çıkan kadına genç bir moda ressamının başına gelen garip olaylar, Jacques Deval'in sabun köpüğünden farksız komedisini Küçük Sahne için ustaca oynuyorlar. (Reji: Haldun Dormen, Oyun: Altan Erbulak, Gülriş Sururlu, Erol Keskin, Turgut Boraldı).

İÇİMİZDEKİ ASLAN (Yeni Tiyatro) — Muhsin Ertugrul'un «keşif» Nüvit Özdoğan, James Thurber'in «salamerikan» bir oyununu, büsbütün anlaşılır hale getiriyor. (Reji: N. Özdoğan, Oyun: Oya Eren, Perihan Tevfik Aygüçlü Devrim).

SENATOR (Karaca Tiyatro) — Türk halk tiyatrosu geleneğini sürdüren büyük komedyen Muammer Karaca günümüz politikasına bakıyor. Sağlam taslamalar, başarılı guznetmeler. Karaca'yı sakın yabana atmayın! (Oyun: Refik Kordag, Belig Selönu, reji: M. Karaca).

ŞAIRİN MEKTUPLARI (Küçük Sahne) — Henry James'in bir romanından Michael Redgrave'in düzenlediği romantik bir oyun. Büyük bir ozanın bir aralar taparcasına sevdiği artık yağlanmış bir kadın ve çevresi. Ayfer Feray ile Nisa Serezlinin oyunları büyük bir ustalık çizgisinde... (Reji: Haldun Dormen, oyun: A. Feray, N. Serezli, Sezer Sezin, Aylâ Musaballı, Mehmet Özekit).

BİR KAVUK DEVRİLDİ (Yeni Tiyatro) — Celâl Musahipoglu'nun teknik yandan belki eksikli, ama örf ve gelenekleri ustaca veren ve yer yer tacihi komedisine, Vasfi Rıza Zobu'nun yönetimi hiç bir şey katmıyor (Reji: V. R. Zobu, oyun: Galip Arcan, Rejî Baran, Rauf Ulukut, V. R. Zobu).

GÖNÜL AVCISI (Site Tiyatrosu) — Görül her güzele açık bir orta yaşlı İtalyan erkeğiyle üç güzel kadının serüveni. İtalyan yazarı Diego Fabri seyirciyi oyalamasını iyi biliyor. Ulvi Uraz'ın birbirini kovalayan fiyaskoları nihayet bir başarıyla zane ediyor! (Reji: Tark Leventoglu, Oyun: Ulvi Uraz, Altan Karındağ, Tolga Tigin, Aliye Rona).

A TRAVIATA (İstanbul Operası) — Verdi'nin popülar ama aşırı değeri bulunmayan eseri ve daha emekleme çağında bir opera. Kötu sahneye koyuculuk, işinin üstesinden gelemeyen bir şef, yetersiz sanatçılar. (Reji: Elmar Voigt, Şef: Demirkan Altuğ, Oyun: D. Jenieson, Agop Topuz, Mete Uğur, N. Bayverdi).

ANKARA

(Gigi) — Colette'in ünlü romanını Hollywood'un başarılı müzikalçisi Vincente Minelli «9 Oscar'lı bir gürültü adına sinemaya getiriyor. 1900 ler Fransızından yumuşatılmış taslamalar, rahat bir sinema dili. — Rejisor: Vincente Minelli; Oyuncular: Leslie Caron, Louis Jourdain, Maurice Chevalier, Hermoine Gielgod (Büyük, 22 - 28 Ocak).

HAZRETİ SÜLEYMAN VE SABA MELİKESİ (Solomon and Sheba) — Hollywood'un emektar rejisörü King Vidor Gina Lollobrigida, Technisrama, Yul Brynner ve milyonlarca dolarla bir incil hikâyesi anlatıyor. Barış adamı Süleyman'ın cinsiyetle çatışması, mucizeler, formalist bir erotizm denemesi. — Rejisor: King Vidor; Oyuncular: Yul Brynner, Gina Lollobrigida, George Sanders, Marisa Pavan (Ülüs, 22 - 28 Ocak, 3. hafta).

HOŞ MEMO'NUN MACERALARI (L'H Abner) — Al Capp'ın ünlü karikatür kişilerinin, Broadway'de çok tutulan müzikalinden yapılan film. «Hoş Memo» bu durumun sinemaya uygun değil. — Rejisor: Melvin Frank; Oyuncular: Peter Palmer, Leslie Parrish, Stubby Kaye (Ankara, 22 - 28 Ocak).

TARZAN'IN EN BÜYÜK MACERASI (Tarzan's Greatest Adventure) — İngiliz Tarzan'ın serüvenleri. — Rejisor: John Guillermin; Oyuncular: Gordon Scott, Anthony Quayle, Sara Shane (Renkli, 22 - 28 Ocak).

İSTANBUL

AF EDİLMİYEN (The Unforgiven) — Amerikan sinemasının bocalayan adanlarından birinin daha nihayet ayağı yere ediyor. John Huston «erk ayrım düşüncesini silip süpüren, ama aynı sertlikle «kültür» ve «sanat» ayrımını öne süren bir film veriyor. İyi oyunculuk, başarılı mizansen. Doğaya ve olaylara yönelik cesur bir kamera. (Reji: J. Huston, Oyun: Audrey Hepburn, Burt Lancaster, Audie Murphy, Lillian Gish, John Saxton, Albert Salmi, Joseph Wiseman).

SIYAH ORFE (Orfeu Negro) — Genç Fransız rejisörü Marcel Camus'un Rio Karnavalında anlatmış modern Orfe efsanesi. Hayat karşısında olumlu bir tutum. Renk, müzik ve dans ile örülmüş bir yaşama şiiri. (Reji: Marcel Camus, Oyun: Marpessa Dawn, Breno Mello).

GIZLI TEŞKİLAT (North by Northwest) — Büyük heyecan ustası Hitchcock, kurtulamayacağı bir ağ içindeki insanın soluk kesici serüveniyle, çağınzı inceden incede taşıyor. Sinemanın ve montajın olanaklarıyla, Cary Grant'ın ustalığını bir araya getiren bir kamera virtüözü. Sinemada kafanızı pasını kazınmayız sever misiniz? (Reji: Alfred Hitchcock, Oyun: Cary Grant, James Mason, Eva Marie Saint, Barbara Bel Geddes).

TÜRKİYE:

Rejisor Halit Refik'in «Seviştüğümüz günler» adlı filminin çevrilmesi tamamlanmıştır. Orhan Fıman'ın yönettiği film hikâyesinden yine Halit Refik tarafından hazırlanan senaryoya dayanan «Seviştüğümüz günler», dört genç kızın acı - tatlı aşk serüvenini anlatmaktadır. Filmin gösterilmesine 31 Ocak'ta İstanbul'da başlanacaktır. Genç rejisörün, «Yasak aşk»-tan sonraki bu ikinci denemesi büyük bir merakla beklenmektedir.

A. B. D.:

Amerikalı tanınmış televizyon ve perde oyuncusu Ernie Kovacs, 13 Ocak'ta geçirdiği bir otomobil kazası üzerine ölmüştür. 42 yaşında olan Kovacs, oyunculuğa beş yıl önce başlamıştı. Kovacs'ın yardımıyla gösterilen son filmi, geçenlerde İstanbul ve Ankara'da oynayan «Bell, Book and Candle - Çâzibeli kadın»-dı. Kovacs bu filmde, büyüclük üzerine kitaplar kaleme alan bir yazarı canlandırıyor.

John Ford'un yeni Western'i, John Wayne, James Stewart, Edmund O'Brien'le çevirmeye başladığı «The Man Who Shoot Liberty Valance - Liberty Valance'ı vuran adam»-dır.

Amerika'da yayımlanan «Film Daily» gazetesinin her yıl basım, televizyon ve radyoda çalışan 2000 kadar sinema yazarı arasında yaptığı soruşturmanın sonucu açıklanmıştır. Buna göre, yihm en iyi filmi, Robert Rossen'in «The Hustler - Beceriksizdir. Aynı filmde oynayan Paul Newman en iyi erkek oyuncu, yine aynı filmdeki George C. Scott da en iyi yardımcı erkek oyuncu seçilmiştir. Robert Rossen hem en iyi rejisör, hem de en iyi senaryocu olarak seçilmiştir. «The Hustler» 10 kategoriden dördünde en başta gelmektedir. Audrey Hepburn de «Breakfast at Tiffany's - Tiffanys'de kahvaltısı» filmindeki oyunuyla en iyi kadın oyuncu seçilmiştir.

Nicholas Ray, «King of Kings - İsa»-nın hayatından sonra İspanya'da yeni bir film çevirmeye başlamıştır. Çin'deki Boxer ayaklanmasını ve İngiliz elçiliğinin kuşatılmasını gösteren film «Fifty - five Days'in Pekin - Pekinde 55 gün»-dür.

İTALYA:

İtalyan «Oscar'ı» sayılan «David di Donatello»-nun 1960 - 61 yılına ait sıralamı dağıtılmıştır. Buna göre, en iyi film «Ben Hur», en iyi kadın oyuncu «Story of a Nun - Bir rahibenin hikâyesi»-ndeki oyunuyla Audrey Hepburn, en iyi erkek oyuncu da «Ben Hur»-daki oyunuyla Charlton Heston'dur.

Ayrıca, 1959 - 60 yılında «Suddenly Last Summer - Bir yaz macerası» filmiyle kazandı. Fakat hasta olduğundan dolayı alamadığı en iyi kadın oyuncu armağanını bu yıl almıştır.

Federico Fellini pek yakında «La dolce vita - Tatlı hayat»-ın devamını çevirecektir. Yine Marcello Mastroianni'nin oynadığı bu filmde, «Tatlı hayat»-ın son sahnesinin çekildiği Adriyatik plâji, yeni filmde başlangıç sahnesi olarak kullanılacaktır.

«Shadows - Gölgele»-nin Amerikalı rejisörü John Cassavetes, İtalya'da Sidney Poitier ve Claudia Cardinale ile «The Iron Man - Demir adamlar»-ı çevirmektedir.

FRANSA

Claude Chabrol, «A double tour - Çabukluk rabita»-dan sonra «Hitchcock usulü» yeni bir filme, «L'œil du malin - Köşkünün gözü»-ne başlamıştır.

İNGİLTERE:

Durham Üniversitesi, Charles Chaplin'e, fahri edebiyat doktorluğu unvanını vermek kararını almıştır.

MONTE CARLO:

Monte Carlo'da yapılan ikinci «Televizyon Filmleri Festivali»-nde «Pub - Casals Master Class» adlı Amerikan filmi birinciliği kazanmıştır. Sovyet filmi «Soyuz» en iyi dramatik film, Çekoslovak filmi «Evlenme teklifi» en iyi komedi armağanını kazanmıştır. Festivale 15 ülke ve 60 kadar film katılmıştır. Bu filmlerin hepsini de radarın doğrudan televizyon için hazırlanmış eserlerdir.

TONGUÇ

" Ama önce sosyal adalet "

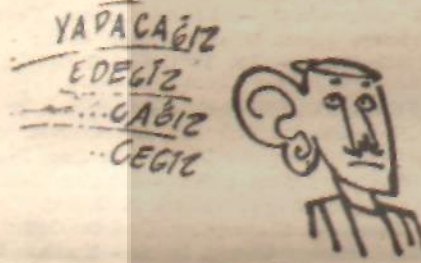
VATANDAS MEMET

VATANDAS MEMET'İ

HALKIN GÖZÜ

HALKIN KULAĞI

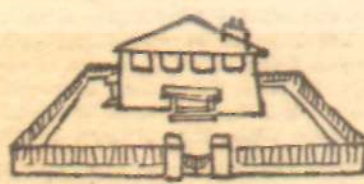
HALKIN DİLİ

YAZISIZ

MEMLEKETİN EFENDİSİ

BEYEFENDİNİN ÇİFTLİĞİ

TOPRAK VERİMLİLEŞTİRİLECEK

TÜSTAV